

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Eva Bruteničová, Dáša Vargová

**Práva detí, ich implementácia do výchovno-vzdelávacej
činnosti materskej školy**

Obsah

Úvod.....	3
1 Práva detí.....	4
2 Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie	18
3 Školský vzdelávací program	35
4 Implementácia ľudských práv a práv dieťaťa do výchovno-vzdelávacieho procesu (výskum).....	51
5 Metodické námety pre učiteľa	55
6 Zoznam literatúry	67
7 Prílohy	70

„Slnka je dost', len keby sme mali dost' lásky!“

B. Björnson

„Všetky práva patria všetkým deťom.“

Dohovor o právach dieťaťa, článok 2

Úvod

Hovorí sa, že „deti sú budúcnosť ľudstva“. Sú však aj najzraniteľnejšou skupinou, ktorá vzhľadom na vek nie je schopná uplatňovať svoje práva. Preto potrebuje osobitnú ochranu a pomoc. Jednou z možností je výchova a vzdelávanie detí k ich právam a právam iných, k empatii, tolerancii a zodpovednosti od útleho detstva. Obsahom odborného-metodickej publikácie je implementácia ľudskoprávnej problematiky do školského vzdelávacieho programu materskej školy.

Nevyhnutnosť koncepčného prístupu k výchove v oblasti ľudských práv zdôraznilo Valné zhromaždenie OSN vyhlásením Dekády výchovy k ľudským právam na roky 1995 – 2004. Z rezolúcie vyplynula pre členské štáty OSN povinnosť vypracovať a schváliť Národné plány výchovy k ľudským právam. Slovenská republika prijala takýto plán na roky 2005 – 2014. Aj Výbor pre práva dieťaťa pri OSN adresoval Slovensku sériu odporúčaní, ktoré majú umožniť dokonalejšiu implementáciu Dohovoru o právach dieťaťa, začleniť výchovu a vzdelávanie o ľudských právach vrátane práv detí do oficiálnych učebných osnov na všetkých úrovniach vzdelávania a tak zabezpečiť vyšší štandard starostlivosti o deti.

Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) schválili poslanci 22. mája 2008. Do platnosti vstúpil 1. septembra 2008. Zásadným spôsobom zmenil postavenie materských škôl v systéme vzdelávania. Materské školy sa stali súčasťou sústavy škôl. V súlade s európskymi požiadavkami a medzinárodnou klasifikáciou vzdelávania (OECD) je predprimárne vzdelávanie nultého stupňa označené ako ISCED 0. Cieľom reformy školstva v Slovenskej republike je zmena obsahu vzdelávania. Obsah vzdelávania má byť pre deti menej náročný, ale viac účinnejší. Dvojúrovňový model vzdelávania otvára širší priestor školám aj na realizáciu vlastných predstáv o obsahu, formách a metódach implementácie ľudských práv a práv dieťaťa do edukačného procesu v rámci školských vzdelávacích programov.

Materiál ponúka učiteľom i učiteľkám metodické námety (postupy, aktivity), môže byť inšpiráciou pre každého tvorivého učiteľa/ku, môže poslúžiť ako pomôcka na skvalitnenie výučby ľudských práv a práv dieťaťa, na vytvorenie školských vzdelávacích programov.

Autorky

1 Práva detí

Ľudské práva sa začínajú právami dieťaťa. „Sú to oprávnenia priznané každému jedincovi.“ (Kresák, 1995, s. 44) Umožňujú mu využívať svoje schopnosti, vedomosti a talent na uspokojovanie duchovných a iných potrieb a túžob. Ľudské práva umožňujú jednotlivcovi žiť plnohodnotne. Týka sa to všetkých ľudí bez rozdielu veku, farby pleti, rasy, pohlavia, národnosti, politického presvedčenia, vierovyznania, majetku a pod. Pre dôstojný život sú také podstatné, že by ich mala rešpektovať každá politická moc.

Navzájom sa líšime fyzickými a osobnostnými črtami, ale základné potreby máme všetci spoločné. Každý z nás má určité potreby, ktoré sa snažíme uspokojiť. To však neznamená, že na všetky naše potreby máme aj právo. Iba tie najdôležitejšie, najzákladnejšie potreby požiadavky sú garantované zákonom. O právach môžeme hovoriť len vtedy, keď nám ich zaručuje zákon alebo iný právny predpis. Prejavujú sa ako možnosť niečo mať, konať, vyžadovať niečo od niekoho alebo od štátu. Miera uznania a ochrany práv závisí od konkrétneho štátu. „Ak chceme hovoriť o právnom štáte, musí byť v jeho právnom poriadku dosiahnutý súlad medzi zákonmi obmedzujúcimi slobodu ľudského konania a zákonmi, ktoré ju (v určitej, presne vymedzenej a neredukovateľnej oblasti) chránia.“ (Malík, 2001, s. 107) Niektoré z práv sú natoľko všeobecné a podstatné pre život, že ich uznávajú všetky civilizované krajiny. Preto zabezpečujú a chránia základné ľudské práva, ktorých sa môžu dožadovať všetky ľudské bytosti. Práva sú tie požiadavky človeka, ktoré sú garantované (zaručené, chránené a zabezpečené) zákonom.

Z pohľadu filozofie ľudských práv sú ľudské práva pre dôstojný život človeka také dôležité, že ich musí rešpektovať každá politická moc. Štátna moc je legitímna, t. j. má nárok na uznanie vtedy, keď rešpektuje ľudské práva a slobody. Ľudské práva môžeme chápať aj ako elementárne pravidlá vzájomného spoluzitia. Základné práva a slobody ľudí sú limitované právami a slobodami ostatných ľudí a dobrom spoločnosti. Sloboda nie je absolútna kategória. Keď chceme žiť s ostatnými v harmonickej spoločnosti, musíme rešpektovať všetky tie práva, ktorých sa sami dožadujeme. Vzájomným rešpektovaním ľudských práv predchádzame konfliktom. Život každého človeka je už od narodenia spätý s určitými pravidlami (v rodine, v škole, medzi kamarátmi, pri športe a iných aktivitách, neskôr v zamestnaní atď.). Tieto pravidlá a zákony zabezpečujú rozvoj spoločnosti, ale súčasne chránia rozvoj každého člena spoločnosti. Každý človek má primerane svojmu veku a skúsenostiam svoje práva a súčasne aj povinnosti.

Koncepcia ľudských práv a slobôd je často jednostranne a deformovane interpretovaná v odborných kruhoch. Nemôžeme sa preto čudovať, že časť laickej verejnosti sa odvoláva na svoje práva a slobody, ale o povinnostiach nechce počuť. Systém ochrany ľudských práv a práv dieťaťa sa realizuje na celosvetovej (Organizácia spojených národov – OSN), Európskej (Rada Európy – RE) a vnútroštátnej úrovni. Snaha chrániť ľudské práva a práva dieťaťa sa uskutočňovala postupne v troch etapách:

1. **Vo vyhláseniach (deklaráciách)**, ktoré ako rezolúciu prijali jednotlivé členské štáty bez toho, aby z toho pre ne bezprostredne vyplynuli medzinárodné záväzky. Majú odporúčajúci charakter, teda nezaväzujú členské štáty dodržiavať práva v nich obsiahnuté. Napríklad: Ženevská deklarácia práv dieťaťa (1923/1924), Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948), Deklarácia práv dieťaťa (1959).

2. **V medzinárodných dohovoroch, zmluvách, paktoch, konvenciách**, ktoré členské štáty prijali ratifikáciou. Pre zmluvné krajiny majú záväzný, právny charakter. Patrí sem: Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950/1953), Dohovor o právach dieťaťa (1989/1990), Európsky dohovor o výkone práv detí (1996).
3. **Zakladanie medzinárodných orgánov**, prostredníctvom ktorých sa kontroluje, či jednotlivé členské štáty realizujú medzinárodné dohovory, zmluvy, konvencie o ochrane ľudských práv, či implementujú ich obsah do svojich zákonov. V prípade potreby prijímajú donucovacie opatrenia. Sú to: Medzinárodný súd v Haagu, Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu, Výbor pre práva dieťaťa pri OSN.

Keďže ľudské práva sa týkajú všetkých ľudí na svete (vrátane detí), je potrebná ochrana všetkých ľudí bez rozdielu. Snaha zabrániť vojnám, neľudskému zaobchádzaniu a porušovaniu základných ľudských práv viedla po 2. svetovej vojne v roku 1945 k vytvoreniu celosvetovej **Organizácie spojených národov (OSN)** so sídlom v New Yorku. OSN venuje pozornosť vypracovaniu a prijatiu dokumentov zabezpečujúcich dodržiavanie ľudských práv a slobôd, občianskych práv, práv detí, ako i práv iných znevýhodnených skupín ľudí.

Na pôde OSN bol prijatý základný a zásadný dokument v oblasti ľudských práv – **Všeobecná deklarácia ľudských práv**. Prijatá bola na 3. zasadnutí Valného zhromaždenia OSN dňa 10. 12. 1948. Z tohto dôvodu je 10. december uznávaný ako **Deň ľudských práv**. V tridsiatich článkoch deklarovala základné práva a slobody vyplývajúce z prirodzených práv človeka, z morálnych princípov a potrieb, ktoré sa týkajú všetkých ľudí bez rozdielu, vrátane detí. Amnesty International vydala v roku 1992 v Bratislave publikáciu pre deti, v ktorej formou maľovanky sprístupnila obsah deklarácie deťom. Zamerala sa na vysvetlenie najzákladnejších práv:

1. VŠETCI SA RODÍME SLOBODNÍ A ROVNÍ, HOCI SME RÔZNI. Nech sú práva a myšlienky v akejkoľvek krajine akékoľvek, každý človek, muž alebo žena, dospelý alebo dieťa má právo použiť a využiť všetko, čo sa hovorí v tejto deklarácii, aj keď ten človek nehovorí tým istým jazykom ako ty, nemá takú farbu pleti, nerozmýšľa ako ty, je iného vierovyznania ako ty, je chudobnejší alebo bohatší ako ty a pochádza z inej krajiny.

2. MÁŠ PRÁVO NA ŽIVOT A SLOBODU, NIKTO NEMÁ PRÁVO TI UBLIŽOVAŤ. Nikto nemá právo zabiť ťa, spôsobovať ti utrpenie alebo si z teba urobiť otroka. Ale: Ani ty nemáš právo robiť to inému!

3. ZÁKON PLATÍ ROVNAKO PRE VŠETKÝCH. Pred zákonom sme si všetci rovní. Každý má právo, aby ho zákon chránil rovnako, ako kohokoľvek druhého. Nikto ťa nesmie bez príčiny zadržať, posadiť do väzenia – alebo naopak, vyhnat ťa z tvojho domu alebo domoviny. Ak ťa súdia máš právo na to, aby ťa súdili nezaujato a verejne. Kým súd nerozhodne o tom, že si vinný, musia sa k tebe správať ako k nevinnému. Ak si obžalovaný máš právo na obhajobu. Nesmú ťa potrestať za niečo, čo si neurobil. Ani trest nesmie byť väčší, než ako za taký skutok pripúšťa zákon. Zákon ťa chráni pred tými, ktorí by ti chceli ublížiť. Ale: Aj iných chráni pred tebou, ak by si niekomu chcel ublížiť ty.

4. MÁŠ PRÁVO MAŤ SVOJ DOMOV. Nikto nesmie bez tvojho dovolenia vstupovať do tvojho súkromia, tvojej rodiny, tvojho domu, čítať tvoje listy, kontrolovať tvoje myšlienky, urážať ťa a ohovárať. Chráni ťa pred tým zákon. Ale: Ani ty nemáš právo svojvoľne vojsť do cudzieho domu alebo otvoriť či prečítať cudzí list, ohovárať a urážať.

5. MÁŠ PRÁVO CESTOVAŤ KAM CHCEŠ A MÁŠ PRÁVO HOCIKEDY SA VRÁTIŤ. Ak ťa doma nespravodlivo prenasledujú, máš právo odcestovať zo svojej krajiny a žiť v inej krajine. A máš právo vrátiť sa domov. Ale: Platí to len dovtedy, kým ty sám dodržiavaš všetky ostatné zákony a uznávaš ľudské práva. Keby si napríklad kradol alebo niekoho zabil, nesmel by si sa čudovať, že z tvojho slobodného cestovania po svete by nebolo nič.

6. MÁŠ PRÁVO BYŤ OBČANOM SVOJEJ VLASTI. A MÁŠ PRÁVO STAŤ SA OBČANOM KTOREJKOLIEK INEJ KRAJINY. Ani jedného z týchto práv ťa nemožno zbaviť. Takisto máš právo patriť k nejakému národu, alebo sa rozhodnúť, že budeš patriť k inému národu. Ale: Ani ty nezabraňuj a nevyčítaj nikomu druhému, kto tieto práva má, že ich využíva.

7. KAŽDÝ MÁ PRÁVO ZALOŽIŤ SI RODINU. Ak si plnoletý alebo plnoletá, to znamená, že máš viac ako osemnásť rokov, môžeš sa, ak si chlapec, oženiť, a ak si dievča, vydať, za kohokoľvek, koho si vyberieš – ak je plnoletý a aj on s tým súhlasí. Nikto nemá právo druhého do manželstva nútiť. Máš právo, aby rodinu, ktorú si založíš, chránil zákon. V rodine majú muž a žena rovnaké práva. Ale: Usiluj sa svoje práva v rodine múdro využívať, ak nechceš, aby sa tvoja rodina rozpadla. Medzi rovnaké práva muža a ženy patrí totiž aj právo rozísť sa.

8. KAŽDÝ MÁ PRÁVO SLOBODNE MYSLIEŤ, VERIŤ V BOHA ALEBO NEVERIŤ. K tomuto právu patrí i právo, že svoje náboženstvo môžeš slobodne zmeniť. Vyznávať svoje náboženstvo máš právo verejne, sám, alebo spolu s inými. Ale: Aj ty si iným povinný dožiť, aby slobodne vyznávali svoje náboženstvo aj keď je celkom iné ako tvoje.

9. MÁŠ PRÁVO POVEDAŤ SVOJ NÁZOR. Máš právo mať akýkoľvek názor a nik ti nesmie zakazovať myslieť si, čo si myslíš, alebo ťa nútiť, aby si si myslel niečo iné. Máš právo svoj názor slobodne verejne vyjadrovať, aj ho akýmkoľvek prostriedkami šíriť, bez ohľadu na hranice – nijaká vláda ti v tom nemá právo brániť. Ale: Aj ty vždy uznávaj právo druhého na jeho vlastný názor. Ak s niekým nesúhlasíš, nehovor, že jeho názor je hlúpy, ale radšej povedz, že ty si myslíš niečo celkom iné.

10. MÁŠ PRÁVO POKOJNE SA ZDRUŽOVAŤ S INÝMI ALEBO OSTAŤ SÁM. A máš aj právo odmietnuť zhromažďovanie a združovanie. Nik nemá právo ťa v tom rušiť alebo ťa k tomu nútiť. Ale: Ani ty nikoho neruš ani nenúť, rešpektuj cudzie zhromaždenie – i cudziu samotú.

11. KAŽDÝ MÁ PRÁVO ZÚČASTŇOVAŤ SA NA VLÁDE VO SVOJEJ KRAJINE. To znamená, že keď dosiahneš plnoletosť, máš právo voliť. Voľby sú slobodné, a preto môžeš voliť, koho chceš. Vyberieš si ho podľa toho, či má názory podobné ako ty, a zvolíš ho, aby ťa zastupoval a vládol v tvojom mene. Aj ty, ak si plnoletý, môžeš kandidovať vo voľbách a ak dostaneš dost hlasov, priamo sa zúčastňovať na vláde. Ale: Tak ako ty máš právo voliť slobodne, aj druhých nechaj slobodne voliť.

12. KAŽDÝ ČLOVEK JE ČLENOM SPOLOČNOSTI, A PRETO MÁ PRÁVO, ABY HO SPOLOČNOSŤ, V KTOREJ ŽIJE, CHRÁNILA. Volá sa to právo na sociálne zabezpečenie. Každý má právo na pomoc v núdzi, aby vždy mohol slobodne rozvíjať svoje schopnosti, nadanie a talent. Ale: Práve tak, ako teba, ochráni spoločnosť aj každého druhého a ráta pri tom s tvojou pomocou.

13. MÁŠ PRÁVO SLOBODNE SI VYBRAŤ, ČÍM CHCEŠ BYŤ, MÁŠ PRÁVO NA TO, ABY TI ZA PRÁCU ZAPLATILI. Máš právo na prácu a spravodlivú mzdu. Nemožno ti brániť, ak chceš pracovať, a máš právo na ochranu, keď nevládzeš pracovať alebo si prácu nemôžeš nájsť. Musíš dostávať takú mzdu,

ktorá ti umožní vyžiť a uživiť rodinu. Všetky pracujúce osoby majú právo vytvoriť skupinu, ktorá chráni ich záujmy. Ale: Musíš rešpektovať zákony štátu, v ktorom žiješ.

14. MÁŠ PRÁVO MAŤ TO, ČO PRE ŽIVOT POTREBUJEŠ. To znamená dostatok peňazí na stravu, ošatenie, byt aj lekársku starostlivosť. Máš právo na pomoc v prípade nezamestnanosti, choroby, staroby, ovdovenia alebo inej, tebou nezavinenej núdze. Všetky deti a ich matky musia byť osobitne chránené.

15. MÁŠ PRÁVO NA ODPOČINOK A ZOTAVENIE. Pracovný čas nesmie presiahnuť rozumnú mieru. Ak pracuješ, máš právo na platenú dovolenku.

16. MÁŠ PRÁVO CHODIŤ DO ŠKOLY. Základné vzdelanie máš právo dostať zadarmo. Ak máš potrebné vedomosti, treba ti umožniť štúdium na vysokej škole. Škola ťa musí naučiť úcte k ľudským právam a základným slobodám, o ktorých sa hovorí v tejto knižke. Tvoji rodičia majú prednostné právo zvoliť druh tvojho vzdelania. A: na to, o čom bola reč, má právo aj každý druhý občan a ty nemáš právo ho v tom jeho práve obmedzovať. Veď ani ty by si nebol rád, keby niekto obmedzoval teba.

17. TVOJA SLOBODA NEMÔŽE OBMEDZOVAŤ SLOBODU INÝCH. Končí sa tam, kde sa sloboda iných začína. Máš právo na mier a na to, aby sa dodržiavali všetky tvoje práva. Tvoje práva a tvoja sloboda sa bude rešpektovať v tvojej vlasti a vo všetkých ostatných krajinách len vtedy, ak tam bude vládnuť spoločenský poriadok, ktorý si ich ctí a ochraňuje. Tieto práva a slobody, o ktorých hovoríme, nemožno nikdy použiť tak, aby sa porušila rovnosť ľudí a mier na celom svete. Nijaký článok tejto deklarácie neopravňuje nijaký štát, nijakú skupinu ani nijakého jednotlivca, aby porušoval práva vyhlásené touto deklaráciou.

(Amnesty International: Deťom o Všeobecnej deklarácii ľudských práv)

Právny poriadok a práva občanov zabezpečujú v našom štáte špeciálne zriadené orgány – polícia, prokuratúra, sudy, ústavný súd. O ochranu ľudských práv sa stará tiež ombudsman. Je to vysoký štátny úradník, verejný ochranca ľudských práv, ktorý sa stará o ochranu ľudských práv, pomáha vybavovať sťažnosti občanov, radí im. Nepodlieha vláde, ale parlamentu, ktorý je volený. Raz ročne mu predkladá správu o dodržiavaní ľudských práv.

Deti sa stávajú obeťami porušovania práv rovnako ako dospelí. Pre svoj fyzický a mentálny vek sú však slabšie a neskúsenejšie. Sú jednou z existujúcich, zvlášť zraniteľných a bezbranných skupín. Ich ochrana si vyžaduje zvýšenú pozornosť nielen v našej krajine, ale na celom svete. Deti sú totiž najpočetnejšou minoritou (menšinou), ktorá je najmenej schopná dožadovať sa rešpektovania svojich práv, vyvíjať kroky ovplyvňujúce rozhodnutia jednotlivých vlád. Na svoj individuálny a všeobecný rozvoj potrebujú pochopiť koncepciu Dohovoru o právach dieťaťa, aby vedeli, aké práva majú, aby sympatizovali s tými, ktorých práva sú porušované, a aby sa aktívne zasadzovali za svoje i cudzie práva. Poznať svoje práva znamená poznať práva uvedené v medzinárodných dokumentoch týkajúcich sa práv detí.

OSN riešila ľudské práva všeobecne a problematiku práv dieťaťa osobitne. Záujem o situáciu detí vo svete siaha do 20-tych rokov 20. storočia, keď nová mimovládna organizácia Medzinárodná únia pre ochranu detstva prijala vyhlásenie o právach dieťaťa. Prvý dokument o právach detí napísala Eglantyne Jebb. Bol prijatý Medzinárodným zväzom Zachráňte deti 23. februára 1923 v Ženeve a schválený Valným zhromaždením Spoločnosti národov 26. novembra 1924 ako Svetová charta o blahu dieťaťa.

Pôvodný dokument je v archívoch mesta Ženeva, sú na ňom podpisy rôznych zahraničných delegátov. Obsahoval tieto body:

1. Dieťaťu musí byť poskytnutý priestor a prostriedky pre normálny vývin. Materiálny aj duchovný.
2. Dieťa, ktoré je hladné, musí byť nakŕmené, dieťa, ktoré je choré, musí byť ošetrované, dieťaťu, ktoré zaostáva, sa musí pomôcť, o zanedbané dieťa musí byť postarané a sirotám a opusteným deťom musí byť poskytnutý príbytok a musí im byť poskytnutá pomoc.
3. Dieťaťu sa pomôže ako prvému v čase núdze.
4. Dieťa musí byť v pozícii užiť si život a musí byť ochraňované pred akoukoľvek formou vykorisťovania.
5. Dieťa musí byť vychovávané s vedomím, že jeho schopnosti musia byť zamerané na pomoc druhým.

Uvedené päťbodové vyhlásenie je známe pod názvom **Ženevská deklarácia**. Neskôr, 20. novembra 1959, prijalo Valné zhromaždenie OSN rozšírenú desaťbodovú **Deklaráciu práv dieťaťa**. Tento deň je vyhlásený za univerzálny deň detí.

Text deklarácie formuloval najzákladnejšie morálne požiadavky a princípy zamerané na blaho a ochranu detí. Zdôrazňoval, že „dieťa pre svoju telesnú a duševnú nezrelosť potrebuje osobitné záruky, starostlivosť a zodpovedajúcu právnu ochranu pred narodením, aj po ňom“. Pre členské štáty OSN mal odporúčajúci, nie záväzný charakter. Ukázalo sa, že samotné vyhlásenie nestačí, pokiaľ štáty nie sú zmluvnými stranami a pokiaľ dokument nemá silu právnej normy a nezaväzuje signatárske krajiny k výkonu uvedených práv.

Od polovice 70-tych rokov bola snaha vytvoriť taký dokument, ktorý by sa týkal výhradne detí, a ktorý by vládam nielen niečo odporúčal, ale by ich aj zaväzoval. Začal sa pripravovať nový, prepracovanejší text, ktorý by komplexne riešil problematiku práv dieťaťa. V mnohých krajinách začali veľmi intenzívne diskusie o právach dieťaťa. Pracovali rôzne komisie, vyjadrovali sa odborníci z rôznych oblastí. Impulzom sa stal Rok dieťaťa, ktorý bol vyhlásený v roku 1979.

Na tridsiate výročie Deklarácie práv dieťaťa prijalo Valné zhromaždenie OSN (ďalej „VZ OSN“) text medzinárodného významu – **Dohovor o právach dieťaťa** (príloha č. 1 – skrátená verzia). Stalo sa tak rezolúciou VZ OSN z 20. 11. 1989. Platnosť nadobudol 2. septembra 1990 po tom, ako bol ratifikovaný požadovaným počtom členských krajín. Do decembra 2008 ho ratifikovalo 193 signatárskych krajín, okrem Somálska a USA.

Deň, keď bol Dohovor prijatý VZ OSN, je označovaný za Medzinárodný deň ochrany práv detí. Na deti má negatívny dopad hospodárska kríza, sociálne neistoty, vojnové konflikty. Dohovor je prvým všeobecným právne viažucim zákonom o právach dieťaťa v histórii. Všetky dôležité otázky týkajúce sa práv dieťaťa sú zhromaždené v jednej zmluve a nie v množstvách medzinárodných zmlúv.

K Dohovoru o právach dieťaťa prijalo v roku 2000 VZ OSN dva dodatkové (opčné) protokoly: **Opčný protokol o účasti detí v ozbrojených konfliktoch** a **Opčný protokol o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii**.

Opčný protokol o účasti detí v ozbrojených konfliktoch obmedzuje zaťahovanie detí do vojnových konfliktov. Vyžaduje od vlád, aby zabezpečili, že deti mladšie ako 18 rokov nebudú násilne verbované

do armády, a vyzýva vlády, aby urobili maximum pre to, aby sa členovia armády mladší ako 18 rokov nezúčastňovali vojnových konfliktov. Do platnosti vstúpil v júli 2002.

Opčný protokol o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii zakazuje predaj detí, detskú prostitúciu a detskú pornografiu. Vyžaduje od signatárskych krajín, aby vyvinuli maximálne úsilie a zabránili predaju detí, ich zneužívaniu na prostitúciu a detskú pornografiu. Do platnosti vošiel v januári 2002, keď ho dostatočný počet členských štátov OSN ratifikoval.

Opčné protokoly získali silu zákona po tom, ako jednotlivé členské štáty OSN ratifikovali tieto dokumenty v zmysle ustanovení Dohovoru o právach dieťaťa. Oba protokoly ratifikovalo viac než 120 štátov. Musia sa interpretovať v intenciách Dohovoru o právach dieťaťa (ďalej „Dohovor“), v súlade s princípmi zákazu diskriminácie, najlepších záujmov dieťaťa, zachovania života a zdravého vývinu dieťaťa a jeho aktívnej účasti na riešení záležitostí, ktoré sa ho týkajú. Prijatím protokolov sa významne zvýšila úroveň ochrany detí.

Dohovor všeobecne charakterizuje dieťa ako osobu mladšiu ako 18 rokov, pokiaľ nebola dospelosť uznaná inak zákonom. Zahŕňa garancie práv dieťaťa, a to ako základných občianskych práv a slobôd, tak aj hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv. Spája teda v sebe ochranu práv prvej i druhej generácie.

Filozofia Dohovoru zohľadňuje tri hlavné zásady:

1. **Zásada ochrany** – predstavuje zabraňovanie duševnému alebo telesnému násiliu, zneužívaniu, zanedbávaniu alebo nedbanlivému zaobchádzaniu, urážaniu, trýzneniu a vykorisťovaniu.
2. **Zásada zabezpečenia** – zahŕňa právo na meno, na štátnu príslušnosť, na výhody sociálneho poistenia, právo na vzdelanie a, pokiaľ je to možné, právo dieťaťa poznať svojich rodičov a právo na ich starostlivosť.
3. **Zásada aktívnej účasti** – obsahuje napr. právo na názor, na slobodu prejavu, myslenia, svedomia a náboženského vyznania.

Signatárske krajiny, ktoré podpísali Dohovor, uznávajú (okrem iného) právo dieťaťa na odpočinok a voľný čas, právo venovať sa hre a oddychovým aktivitám primeraným jeho veku, slobodne sa zúčastňovať na kultúrnom živote a umení.

Dohovor je založený na niekoľkých základných princípoch:

1. **Zákaz diskriminácie.** Rešpektovanie a zabezpečovanie práv všetkým deťom bez akejkoľvek diskriminácie (čl. 2).
2. **Záujmy dieťaťa.** Záujem dieťaťa musí byť prvoradý pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí (čl. 3).
3. **Zachovanie života a rozvoj.** Prirodzené právo na život a zdravý vývin – telesný, duševný, mravný a sociálny (čl. 6).
4. **Názor dieťaťa.** Rešpektovanie práva dieťaťa na vlastný názor (čl. 12).
5. **Výkon práva.** Povinnosť zmluvných štátov dodržiavať právne normy Dohovoru a podľa možnosti prijímať v maximálnej miere nevyhnutné opatrenia (čl. 4).

Dohovor o právach dieťaťa má tri časti, ktoré obsahujú „Preambulu“ a 54 článkov.

V **1. časti** je zahrnutých 41 článkov. Každý z nich deklaruje iný druh práva. Rozdeliť ich môžeme do štyroch skupín.

1. skupina: Práva na prežitie – predstavujú právo dieťaťa na život a potreby, ktoré sú nevyhnutné na samotnú existenciu, vrátane primeranej životnej úrovne, prístrešia, výživy a prístupu k lekárskej starostlivosti. (Články: 1, 6, 20, 21, 26, 27)

2. skupina: Práva na rozvoj – sa týkajú vecí, ktoré deti potrebujú, aby dosiahli svoju plnú spôsobilosť. Ide o právo na vzdelanie, právo na hru a odpočinok, právo na kultúrnu činnosť, prístup k informáciám, právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania a viery. (Články: 5, 10, 14, 16, 17, 28, 29, 30, 31)

3. skupina: Práva na ochranu a starostlivosť – vyžadujú, aby deti boli zabezpečené voči každej forme zneužitia, zanedbávania a vykorisťovania. Zahŕňajú otázky zvláštnej starostlivosti o deti utečencov, zneužitia v systéme kriminálneho práva, účasti v ozbrojených konfliktoch, detskej práce, drogovej závislosti a sexuálneho zneužívania, mučenia a týrania. (Články: 2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40)

4. skupina: Práva na účasť – umožňuje deťom, aby hrali aktívnu úlohu vo svojej spoločnosti a národe. Zahŕňajú slobodu názoru, právo vyjadriť svoj názor o veciach, ktoré sa ich týkajú, právo vstupovať do združení a organizácií a právo pokojne sa zhromažďovať. (Články: 12, 13, 15, 41)

2. časť obsahuje články 42 až 45. V nich sa hovorí o Výbore pre práva dieťaťa, o povinnostiach štátov a UNICEF-u. Článok 44 zaväzuje zmluvné štáty, aby pravidelne predkladali na posúdenie Výboru pre práva detí pri OSN správy o stave detí vo svojej krajine.

3. časť hovorí v článkoch 46 až 54 o ratifikácii, platnosti, možnosti navrhovať zmeny, vypovedaní Dohovoru, kde je uložený jeho text a v akých jazykoch.

Dohovor o právach dieťaťa zaväzuje zmluvné štáty, aby chránili deti pred detskou prácou, hospodárskym vykorisťovaním, vykonávaním práce nebezpečnej zdraviu, konzumáciou drog, sexuálnym zneužívaním, predajom, únosmi a obchodovaním s deťmi, mučením a zbavením slobody, krutým a neľudským zaobchádzaním, ozbrojenými konfliktmi. Pozornosť venuje aj špeciálnym skupinám detí, ktorým je potrebné venovať zvláštnu starostlivosť, ochranu a pomoc. Sú to deti bez rodiny, týrané deti, utečenecké deti, handicapované deti, deti národnostných a etnických skupín.

Skrátená verzia Dohovoru zohľadňuje najdôležitejšie oblasti v ochrane, zabezpečení a aktívnej účasti detí na svojich právach. Má podobu širšieho **Kódexu detských práv** oproti desaťbodovej **Deklarácii práv dieťaťa**.

1. Všetky deti majú právo na meno, na vlastnú identitu, na rodinu, na starostlivosť a lásku.

Máš právo na to, aby si mal svoje meno, aby ťa niekto dospelý mal rád a staral sa o teba.

2. Všetky deti sú si rovné.

Si rovnako vzácny ako ostatné deti. Nezáleží na tom, či si malý, veľký, čierny, biely, dievča, chlapec, tučný, chudý, veľký, malý, alebo sa nejako inak odlišuješ od iných.

Dohovor sa zaoberá potrebami a právami špecifickými pre dieťa. Prevažná časť jeho ustanovení vymedzuje uplatňovanie a výkon práv dieťaťa národnými právnymi poriadkami a výkonnými orgánmi štátu. Dohovor má priamy vplyv na štát. Niektoré práva a povinnosti sú však prenesené zo štátu na osoby priamo sa starajúce o dieťa. Dohovor zaväzuje zmluvné krajiny, aby dieťaťu zabezpečili takú ochranu a starostlivosť, ktorá je nevyhnutná pre jeho dobro a jeho spokojnosť, pričom dbajú aj na práva a povinnosti jeho rodičov alebo zákonných zástupcov. Požaduje, aby krajiny konali v najlepšom záujme dieťaťa. Tento prístup sa líši od všeobecného práva v mnohých krajinách. Implementácia Dohovoru do právnych systémov jednotlivých krajín sveta vyžaduje dôkladné prepracovanie ich vnútorných zákonov rôznych odvetví práva. Ide najmä o oblasti občianskeho práva, rodinného práva, pracovného práva. Uvedieme niekoľko príkladov:

Kanada ratifikovala Dohovor, ale jeho obsah nezahrnula úplne do vnútroštátneho práva. Povedomie o Dohovore šíri nezisková organizácia Canadian Children's Rights Council (Kanadská rada práv detí). Na svojej webovej stránke poskytuje dokumenty týkajúce sa práv detí. Veľkými zmenami prešlo trestné právo, do platnosti vstúpil trestný zákon pre mladistvých. Nezáväznú rezolúciu za ukončenie detskej chudoby do roku 2000 podporila kanadská Dolná snemovňa jednohlasným schválením. V Kanade žije stále okolo 16 % detí v chudobe.

V Indii, napriek ratifikácii Dohovoru, neexistuje priamy zákaz detskej práce. Prax je taká, že je povolená, okrem prostredia označovaného za rizikové. Zákon z roku 2006 síce zakázal prácu detí v hoteloch, reštauráciách, ako domácich sluhov, ale stále pretrváva dopyt po detskej práci. Posledné odhady vlády uvádzajú, že počet pracujúcich detí mladších ako 14 rokov sa pohybuje na úrovni 12 miliónov. Aktivisti angažujúci sa za práva detí uvádzajú údaj 60 miliónov. Výrazné opatrenia smerujúce k zlepšeniu situácie na trhu detskej práce indická vláda nerealizuje.

Írska republika podpísala Dohovor o právach dieťaťa 30. septembra 1990. Bez výhrad ho ratifikovala 21. septembra 1992. Na základe odporúčaní Výboru pre práva detí pri OSN írsky parlament prisľúbil novelizáciu ústavy, aby jej dikcia umožňovala štátu zasahovať do prípadov zneužívania detí.

Saudská Arábia ratifikovala Dohovor v roku 1996 s výhradou k článkom, ktoré sú v rozpore s islamským právom. Výbor pre práva dieťaťa pri OSN odsúdil saudskoarabskú vládu za trest smrti pre mladistvých. Výbor vyjadril znepokojenie nad tým, že v súdnom konaní sa s mladistvými zaobchádza rovnako ako s dospelými. V správe Saudskej Arábie z roku 2004 sa vláda vyjadrila, že nikdy neudelí trest smrti osobám mladším ako 18 rokov. Vládna delegácia neskôr na pôde OSN priznala, že sudca môže udeliť trest smrti, ak uzná, že odsúdená osoba je dospelá, a to bez ohľadu na to, koľko má skutočne rokov v čase spáchania zločinu.

S viacerými výhradami ratifikovala Dohovor Veľká Británia v roku 1991. Prvú správu predkladala Výboru pre práva dieťaťa v roku 1995. Výbor vyjadril znepokojenie s nárastom detskej chudoby, nerovným zaobchádzaním, rozsahom násillia páchanom na deťoch, využívaním väzby pre mladých delikventov, nízkym vekom trestnej zodpovednosti a nedostatkom možností pre deti a mladých ľudí na vyjadrenie názorov. V roku 2002 správa výboru poukázala na nerovnaké zaobchádzanie s uchádzačmi o azyl. Za vážne porušenie práva dieťaťa na dôstojný život sa považuje právo rodičov udrieť dieťa. Vláda Veľkej Británie sa v roku 2008 vzdala svojich výhrad voči Dohovoru a prijala jeho celé znenie.

USA zohrávalo aktívnu úlohu počas formulovania textu Dohovoru. V roku 1995 dokument podpísalo, ale neratifikovalo. Výhrady voči obsahu Dohovoru súvisia s možnými zdrojmi konfliktov s Ústavou USA a opozičnými názormi politických a náboženských konzervatívcov. Prezident Barack Obama považuje neúspech krajiny ratifikovať Dohovor za zahanbujúci. USA ratifikovalo oba dobrovoľné dodatkové (opčné) protokoly k Dohovoru o právach dieťaťa.

Za bývalú ČSFR podpísal Dohovor o právach dieťaťa 30. 9. 1990 v New Yorku vtedajší prezident Václav Havel. Platnosť nadobudol 6. 2. 1991. Jeho text bol vydaný v Zbierke zákonov pod číslom 104/1991 Zb. Po vzniku dvoch samostatných štátov, Českej republiky a Slovenskej republiky, v januári 1993, sa v rámci sukcesie do medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách stala aj Slovenská republika signatárskym štátom Dohovoru o právach dieťaťa. Tento dokument medzinárodného práva zaväzuje zmluvné strany, ktoré ho ratifikovali, aby sa podľa svojich možností v čo najväčšej miere zasadzovali za realizáciu práv detí v ich krajine.

Ústava Slovenskej republiky (najvyšší zákon štátu) v článku 7 ods. 5 uvádza, že „medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi“.

Článok 44 Dohovoru o právach dieťaťa zaväzuje zmluvné strany (teda aj SR) pravidelne predkladať Výboru pre práva detí pri OSN na posúdenie správy o rešpektovaní práv dieťaťa. (Kováčik, 2002, s. 18)

Poznámka: Výbor pre práva dieťaťa pri OSN je orgán zriadený za účelom monitorovania implementácie Dohovoru o právach dieťaťa do domácej legislatívy a realizáciou zákonov v praxi signatárskych krajín. Štáty, ktoré podpísali Dohovor, sú povinné vypracovať Správu o stave zabezpečovania práv dieťaťa v krajine.

Podľa dikcie článku 44 Slovenská republika predložila Výboru pre práva detí pri OSN doteraz dve správy. Prvú v roku 1998 a obhajovala ju v roku 2000. Druhú správu predkladala v roku 2006 a obhajovala v roku 2007. Výbor pre práva dieťaťa pri OSN adresoval Slovenskej republike niekoľko odporúčaní na ceste implementácie Dohovoru o právach dieťaťa a zabezpečení vyššieho štandardu v oblasti ochrany a starostlivosti o deti. Medzi najdôležitejšie odporúčania patria:

- prijať nový časovo vymedzený Národný akčný plán pre deti,
- zriadiť nezávislý orgán na monitorovanie implementácie Dohovoru o právach dieťaťa,
- zvýšiť rozpočtové prostriedky určené deťom na národnej a miestnej úrovni,
- posilniť systematický tréning profesionálov pracujúcich s deťmi,
- posilňovať aktívnu participáciu občianskej spoločnosti, vrátane mimovládnych organizácií (MVO),
- zmeniť ustanovenia zákona o rodine (umožniť maloletému rodičovi vystupovať pred súdom vo veci určenia otcovstva bez rodičovského súhlasu),
- zabezpečiť plnú ochranu pred diskrimináciou (prostredníctvom Antidiskriminačného zákona),
- uplatňovať zásadu rešpektovania názorov dieťaťa (v záležitostiach, ktoré sa ho týkajú),
- rozšíriť štátne preventívne programy zamedzujúce rasovo motivovanému násiliu,
- prijať opatrenia, aby telefonická linka pomoci mala trojciferné číslo, bola bezplatná a mala nepretržité služby,

- reformovať program hniezd záchrany,
- zabezpečiť ochranu práv detí v zariadeniach alternatívnej starostlivosti,
- vyrovnávať príležitosti pre postihnuté deti,
- zvýšiť ľudské aj finančné zdroje pre ohrozené deti a rodiny,
- prijať opatrenia na zníženie celkovej miery infekcie HIV/AIDS,
- zabezpečiť rovnaký prístup k primeranému bývaniu, sanitácii a infraštruktúre,
- zabezpečiť rovnaký prístup k vzdelaniu,
- začleniť vzdelávanie o ľudských právach vrátane práv dieťaťa do oficiálnych učebných osnov na všetkých stupňoch vzdelávania,
- zlepšiť medzikultúrny dialóg a toleranciu a ďalšie.

(Správa o priebehu a výsledkoch prerokovania Druhej periodickej správy Slovenskej republiky o implementácii Dohovoru o právach dieťaťa pred Výborom OSN pre práva dieťaťa – www.mzv.sk)

Na zabezpečenie ochrany práv detí na Slovensku bol uznesením vlády SR č. 438 zo dňa 14. 6. 2000 zriadený **Slovenský výbor pre práva dieťaťa**. Plnil funkciu poradného, iniciatívneho a koordinačného orgánu vlády SR pre otázky týkajúce sa ochrany práv a právom chránených záujmov detí a dohľadu nad dodržiavaním práv detí v Slovenskej republike. Po necelom roku bol Slovenský výbor pre práva dieťaťa uznesením vlády SR č. 213/2001 zo dňa 7. 3. 2001 zrušený.

V oblasti štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži pôsobí **Rada vlády Slovenskej republiky pre deti a mládež**. Podľa štatútu je poradným, iniciatívnym a koordinačným orgánom vlády SR pre medzirezortnú koncepčnú, metodickú a legislatívnu činnosť vlády v oblasti štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži, neformálneho vzdelávania, dotačnej politiky ministerstiev zameranej na podporu práce s deťmi a mládežou a ďalšie systémové kroky v oblasti podpory, ochrany a rozvoja detí a mládeže. Napriek tomu, že Rada vo svojej činnosti uplatňuje medzinárodné právne dokumenty, najmä Dohovor o právach dieťaťa, Deklaráciu ľudských práv a príslušné rezolúcie Rady Európy a Bielu knihu Európskej komisie o mládeži, nezodpovedá ani tento orgán predstavám o nezávislom orgáne so zameraním činnosti na zabezpečenie práv detí.

Po parlamentných voľbách v roku 2006 prijala vláda SR rozhodnutie vytvoriť inštitút **Splnomocnenca vlády pre mládež a šport**. Snaha detských a mládežníckych organizácií je orientovaná na podporu záveru Výboru pre práva dieťaťa pri OSN o vytvorení nezávislého inštitútu **Obhajcu práv dieťaťa**. (Lupták, 2006, s. 16) Deti sú v našej spoločnosti (ale i vo svete) najpočetnejšou minoritou. Vzhľadom na svoj vek nie sú schopné dožadovať sa svojich práv, požadovať nápravu, keď sú im ich práva upierané. Potrebujú niekoho, kto ich bude zastupovať a obhajovať, kto bude presadzovať hlavný princíp Dohovoru o právach dieťaťa (článok 3) – najlepšie záujmy dieťaťa sú prvoradé.

Slovensko najčastejšie porušuje práva a slobody detí zbytočnými prietiahmi v konaní vo veciach určenia otcovstva, výživného, adopcie a pod. Doteraz kancelária vybavila viac ako 1 300 podnetov, poskytla viac ako 2 600 právnych usmernení (aj deťom). Napriek tomu, že bývalý verejný ochranca práv P. Kandráč považoval za alarmujúcu situáciu v niektorých prípadoch týkajúcich sa detí, nebol podľa neho špeciálny ombudsman pre deti potrebný. Kancelária ombudsmana neuvažovala o zriadení novej inštitúcie. Navrhla rozšíriť kompetencie existujúcich inštitúcií. Prišla s návrhom, aby školy mali svojich detských zástupcov, s ktorými by sa ombudsman pravidelne stretával. Boli by akousi predĺženou rukou verejného ochranca práv.

Slovenská republika ako členský štát OSN a Rady Európy ratifikovala v rokoch 1996 – 2002 ďalšie medzinárodné dohovory obsahujúce účinnejšiu ochranu detí v Európe a vo svete:

- Európsky dohovor o uznávaní a výkone rozhodnutí týkajúcich sa starostlivosti o deti a o obnove starostlivosti,
- Dohovor o občianskoprávných aspektoch medzinárodných únosov detí,
- Dohovor o ochrane detí a spolupráci pri medzištátnych osvojeniach,
- Dohovor o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone a spolupráci v oblasti rodičovských práv a povinností a opatrení na ochranu dieťaťa.

Základné ľudské práva (a teda aj práva dieťaťa) ako práva každej ľudskej bytosti sú zakotvené v 2. hlave Ústavy SR. Sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné. Jednotlivé oddiely 2. hlavy predstavujú tieto skupiny ľudských práv:

1. skupina: **Základné ľudské práva a slobody** – spôsobilosť na práva, právo na život, zákaz trestu smrti, nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia, zákaz mučenia, krutého, neľudského či ponižujúceho zaobchádzania, osobná sloboda, zákaz nútených prác, zachovanie ľudskej dôstojnosti, právo na majetok, nedotknuteľnosť obydlia, listové tajomstvo, sloboda pohybu a pobytu, sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania a viery atď.

2. skupina: **Politické práva** – sloboda prejavu a právo na informácie, petičné právo, právo pokojne sa zhromažďovať, slobodne sa združovať, zúčastňovať na správe vecí verejných, postaviť sa na odpor atď.

3. skupina: **Práva národnostných menšín a etnických skupín** – právo na všestranný rozvoj, na rozvíjanie vlastnej kultúry, na vzdelanie v materinskom jazyku atď.

4. skupina: **Hospodárske, sociálne a kultúrne práva** – právo na slobodnú voľbu povolania, prácu, spravodlivé pracovné podmienky, zvýšenú ochranu pri práci, ochranu zdravia, ochrana manželstva, rodičovstva, rodiny, osobitnú starostlivosť o tehotné ženy, rodičovskú výchovu a starostlivosť, právo na vzdelanie atď.

5. skupina: **Práva na ochranu životného prostredia a kultúrneho dedičstva** – právo na priaznivé životné prostredie, právo na včasné a úplné informácie o stave životného prostredia atď.

6. skupina: **Práva na súdnu a inú právnu ochranu** – právo domáhať sa svojho práva, právo obrátiť sa na súd, právo na náhradu škody, právo odoprieť výpoveď, právo na právnu pomoc, právo na tlmočníka, právo vyjadriť sa, právo na prezumpciu nevinu atď.

Ústavné hospodárske, sociálne a kultúrne práva dieťaťa na Slovensku sa viažu na:

- primerané hmotné zabezpečenie pri strate živiteľa,
- zabezpečenie základných životných podmienok poskytnutím nevyhnutnej pomoci,
- ochranu manželstva, rodičovstva a rodiny,
- zabezpečenie rodičovskej výchovy a starostlivosti alebo náhradnej rodičovskej výchovy,
- osobitnú ochranu detí a mladistvých,
- osobitnú ochranu mladistvých v pracovných vzťahoch a na pomoc pri príprave na povolanie,
- zvýšenú ochranu zdravia mladistvých pri práci,
- zabezpečenie vzdelania a uplatnenia na trhu práce.

Situácia vo svete je rôzna. Populačná krivka vo vyspelých a rozvinutých krajinách sveta má klesajúcu tendenciu. O to väčšia hodnota sa pripisuje dieťaťu. Rodičia v ňom vidia zmysel svojho života a naplnenie emocionálnych potrieb. Súčasne narastajú očakávania a požiadavky rodičov, ktorí prostredníctvom detí uspokojujú svoje nenaplnené túžby a ambície v oblasti vzdelania a uplatnenia na trhu práce. V rozvojových krajinách je situácia diametrálne odlišná. Krivka pôrodnosti má prudko stúpajúcu tendenciu. Chudoba, hlad a choroby spôsobujú vysokú úmrtnosť novorodencov a detí do jedného roka. Maloleté deti predstavujú lacnú pracovnú silu, sú zneužívané na detskú prácu a často sú jediní živitelia početnej rodiny. Upierajú sa im najzákladnejšie práva patriace deťom: právo na život a zdravý vývin, rodinu, starostlivosť a lásku, hru a odpočinok, vzdelanie. Hodnota dieťaťa však musí byť všade vo svete rovnaká.

Za účasti vedúcich predstaviteľov vlád a hláv účastníckych štátov, mimovládnych organizácií a samotných detí zo 133 krajín sveta sa v máji 2002 v New Yorku v sídle OSN uskutočnilo 27. osobitné zasadnutie VZ OSN o deťoch. Prijalo rezolúciu, ktorou vyzvali všetky krajiny sveta, aby sa pripojili k hnutiu OSN budovať svet vhodný pre všetky deti bez rozdielu. Hlavnou myšlienkou rezolúcie je „Vytvorenie sveta vhodného pre deti“. Jej obsahom je nasledujúcich desať kľúčových tém:

1. **Prvoradé sú deti.** Vo všetkých aktivitách pre deti sa budú zohľadňovať predovšetkým najlepšie záujmy dieťaťa.
2. **Likvidácia chudoby – investície do detí.** Prelomiť obdobie chudoby v rámci jednej generácie, zomknúť v presvedčení, že investície do detí a realizácia ich práv patria medzi najefektívnejšie spôsoby vykorenenia chudoby. Musia sa podniknúť okamžité kroky na odstránenie najhorších foriem detskej práce.
3. **Nenechať žiadne dieťa bez povšimnutia.** Každé dievča a chlapec sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach; preto musia skončiť všetky formy diskriminácie dotýkajúce sa detí.
4. **Zabezpečiť starostlivosť o každé dieťa.** Deťom treba umožniť najlepší možný štart do života. Ich prežitie, ochrana, rast a rozvoj v dobrom zdraví a správnej výžive je základom rozvoja človeka. Vynaložíme spoločné úsilie na boj s infekčnými chorobami, budeme sa zaoberať hlavnými príčinami podvýživy a vychovávať deti v bezpečnom životnom prostredí, ktoré im umožní, aby boli fyzicky zdravé, duševne bystré, emocionálne isté, sociálne kompetentne a schopné učiť sa.
5. **Poskytnúť vzdelanie pre každé dieťa.** Všetky dievčatá a chlapci musia mať prístup k základnému vzdelaniu a ukončiť základné vzdelanie, ktoré je bezplatné, povinné a dobrej kvality ako základný kameň všeobecného základného vzdelania. Musia sa odstrániť rozdiely v základnom a strednom vzdelávaní.
6. **Chrániť deti pred ubližovaním a vykorisťovaním.** Deti treba chrániť pred akýmkoľvek prejavmi násillia, zneužitia, vykorisťovania a diskriminácie, ako aj všetkými formami terorizmu a pred ich použitím ako rukojemníkov.
7. **Chrániť deti pred vojnou.** Deti treba chrániť pred hrôzami ozbrojeného konfliktu a pred ich vtáňovaním do vojnového konfliktu. Deti pod cudzou okupáciou treba chrániť tiež v súlade s ustanoveniami medzinárodného humanitárneho práva.

8. **Šíriť osvetu a bojovať s HIV/AIDS.** Deti a ich rodiny treba chrániť pred devastujúcim dopadom vírusu HIV/AIDS.
9. **Akceptovať potreby detí a zabezpečiť ich účasť.** Deti a dospievajúca mládež sú vnímaví občania schopní pomôcť budovať lepšiu budúcnosť pre všetkých. Musíme rešpektovať ich právo na vlastné názory a účasť v záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú v súlade s ich vekom a vyspelosťou.
10. **Chrániť planétu Zem pre deti a budúce generácie.** Musíme ochraňovať naše prírodné životné prostredie s jeho rôznorodosťou života, krásou a zdrojmi, z ktorých všetky zvyšujú kvalitu života pre súčasné i budúce generácie. Poskytneme každú pomoc na ochranu detí a za účelom minimalizácie dopadu prírodných nešťastí a zhoršovania životného prostredia na deti.

Najvýznamnejšie predpoklady zdravého vývinu dieťaťa sú v rodine. Môžeme ich zhrnúť do týchto oblastí:

- Dobré a šťastné detstvo – len tak sa môže dieťa rozvinúť do slobodnej, zodpovednej a plnohodnotnej osobnosti.
- Primeraná starostlivosť o dieťa zo strany otca a matky. Pri vychovávaní dieťaťa sa nevenovať len práci, ale snažiť sa využívať voľný čas na spoločné chvíle s ním.
- Zodpovedajúca životná úroveň rodín.
- Participácia detí na chode rodinných záležitostí s ohľadom na ich vekový a intelektuálny stupeň vyspelosti.

2 Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie

Východiskom súčasných reformných zmien je vzdelávacia politika Európskej únie. Európa a s ňou aj naša spoločnosť prechádza zásadnými ekonomickými, sociálno-politickými a kultúrnymi zmenami. Ročne v rámci EÚ zanikajú milióny pracovných miest a približne rovnaký počet nových pracovných miest vzniká. V dôsledku týchto zmien sa menia podmienky na trhu práce, a tým aj uplatnenie mladých ľudí v praxi.

„Vzdelávacia politika EÚ nesmeruje k vytvoreniu jednotného, unifikovaného vzdelávacieho systému, ale rešpektuje kultúrne a vzdelávacie tradície vo všetkých štátoch EÚ. Cieľom je skvalitniť vzdelávacie systémy tak, aby sa budovala „Európa znalostí“ (Europe of Knowledge), ktorá by zabezpečila vysokú kvalitu vzdelania a vysokú úroveň zamestnanosti (Amsterdamská zmluva 1997), so zachovaním národných a kultúrnych tradícií.“ (Bagalová, 2007, s. 5)

Vzdelávanie vo všetkých európskych štátoch má vysokú politickú prioritu. Na štátnej úrovni stanovujú jednotlivé štáty rámcové ciele vzdelávania, obsah vzdelávania, zabezpečujú kvalitu vzdelávania, kontrolu vzdelávania a financovanie školstva. Súčasným trendom reformných snáh v oblasti vzdelávania je decentralizácia rozhodovacích kompetencií štátu a posilnenie rozhodovacích právomocí škôl.

Cieľom novej školskej reformy na Slovensku je podporovať sebadôveru každého dieťaťa, priviesť všetky deti k tomu, aby si osvojili vedomosti a nadobudli **kompetencie**, ktoré im umožnia vzdelávať sa po celý život, zaujať aktívne miesto v ekonomickom, sociálnom a kultúrnom živote, pripraviť všetky deti tak, aby sa stali zodpovednými občanmi schopnými podieľať sa na rozvoji demokratickej spoločnosti, solidarity pluralizmu a kultúrnej otvorenosti, zaručiť všetkým deťom rovnaké šance sociálnej emancipácie, t. j. zabezpečiť rovnaké vzdelávacie príležitosti pre každého, a umožniť získať jednotlivcovi také vzdelanie a kompetencie, ktoré mu umožnia konať vedome so znalosťou vecí, riadiť svoj vlastný život, efektívne realizovať pracovné úlohy v spolupráci s inými, prevziať zodpovednosť za konanie a rozhodovanie, teda také kompetencie, ktoré mu umožnia lepšie sa uplatniť v živote a na trhu práce. Kľúčovým pojmom v novom systéme vzdelávania je pojem **kompetencia**.

J. Veteška a M. Tureckiová (2008) definujú pojem kompetencia ako „jedinečnú schopnosť človeka úspešne konať a ďalej rozvíjať svoj potenciál na základe integrovaného súboru vlastných zdrojov, a to v konkrétnom kontexte rôznych životných situácií, spojenú s možnosťou a ochotou (motiváciou) rozhodovať a niesť za svoje rozhodnutia zodpovednosť“ (ibid., s. 27).

Pojem kompetencia predstavuje schopnosť, spôsobilosť pre niečo, na niečo, je to spôsobilosť aplikovať či súčinne realizovať vo vlastnom konaní svoju úroveň dosiahnutého poznania, predchádzajúcich skúseností a vlastných hodnotení a postojov (teda to, čo jedinec pozná, čomu rozumie, podľa toho je schopný realizovať vlastnú aktivitu). Kompetencia vyjadruje osobnostné, poznávacie a činnostné spôsobilosti, teda bloky a komplexy vedomostí, skúseností, hodnôt a postojov, ktoré si jedinec trvale osvojil, a ktoré dokáže uplatňovať v živote a v ďalšom vzdelávaní. (Kikušová, 2007)

Cieľom vzdelávania vo všeobecnosti je rozvíjať kľúčové kompetencie dieťaťa tak, aby prispievali k jeho občianskemu, politickému a morálnemu dozretiu, k jeho schopnosti aktívne a zodpovedne sa zúčastňovať na verejnom živote, posudzovať problémy z osobného, národného aj medzinárodného

hľadiska. **Kľúčové kompetencie** tvoria základ cieľov výchovy a vzdelávania. V súčasnej modernej pedagogike predstavujú relatívne nový fenomén, ktorý vo veľkej miere určuje obsah zásadných pedagogických dokumentov v európskych krajinách, vstupuje do nových štátnych vzdelávacích programov. O tomto fenoméne sa hovorí od 70-tych rokov 20. storočia, a to predovšetkým z dôvodov skvalitniť a zefektívniť proces vzdelávania v príprave mládeže na život a trh práce.

Medzinárodná komisia pre vzdelávanie v XXI. storočí, vedená Jacquesom Delorsom, definovala v roku 1997 v Správe pre UNESCO **štyri základné princípy pre Európu: „Naučiť sa učiť, naučiť sa pracovať, naučiť sa žiť spolu, naučiť sa byť.“** (České vzdelání a Evropa, 1998)

1. pilier: **Naučiť sa učiť** – spájaním všeobecných vedomostí a zručností, ale osvojených do hĺbky. Súčasne to znamená **učiť sa učiť**, t. j. využívať vzdelávacie príležitosti po celý život.

2. pilier: **Naučiť sa konať, pracovať** – na základe osvojených zručností a kompetencií byť aktívny pri riešení životných situácií, slobodne sa rozhodovať.

3. pilier: **Naučiť sa žiť spolu** – žiť spolu s inými ľuďmi, spolupracovať, kooperovať, byť tolerantný, nenásilne riešiť konflikty, byť zodpovedný.

4. pilier: **Naučiť sa byť** – byť sám sebou, nachádzať zmysel vlastného života, vlastného šťastia, vlastnej identity, rozvíjať svoju osobnosť v kognitívnej, afektívnej aj psychomotorickej sfére.

Všetky štyri piliere sú vzájomne prepojené, tvoria jeden celok a súčasne novú filozofiu obsahu vzdelávania z hľadiska individuálneho a spoločenského, pričom vzdelávanie sa chápe ako celoživotný, nepretržitý proces.

Kľúčové kompetencie (podľa Lisabonskej stratégie) **„predstavujú prenosný a multifunkčný súbor vedomostí, zručností a postojov“**, ktoré sú dôležité a užitočné každému človeku na jeho osobné naplnenie, na život v pluralitnej spoločnosti a aktívne zapojenie sa do spoločnosti (vrátane úspešnej zamestnateľnosti), a sú dôležité a užitočné aj pre spoločnosť ako celok. (Hučinová, L.: Koncepcie kľúčových kompetencií, In: www.vuppraha.cz)

Kompetencie dieťaťa, ktoré sú v súlade s vekom dieťaťa a jeho rozvíjajúcimi schopnosťami, utvárajú osobnosť dieťaťa v jeho príprave na život. Národný program výchovy a vzdelávania v SR (Milénium) považuje za kľúčové:

- *komunikačné schopnosti a spôsobilosti* – gramotnosť, čítať s porozumením, aktívne počúvať, vyhľadávať, používať, tvoriť a odovzdávať informácie – v rodnom jazyku a aj v cudzích jazykoch,
- *personálne a interpersonálne schopnosti* – sebazpoznanie, sebazdokonaľovanie, sebakontrola, regulácia vlastného správania, empatia, tvorba medziľudských vzťahov, tímová práca, spolupráca, zodpovednosť, uznávať všeľudské hodnoty, základné práva a slobody, vážiť si zdravie, starať sa oň a o životné prostredie,
- *schopnosti tvorivo a kriticky riešiť problémy* – identifikovať, analyzovať, navrhovať riešenia problémov, prijímať návrhy iných, učiť sa z nich, zvládať záťažové situácie,
- *schopnosti pracovať s modernými informačnými technológiami* – zručnosť pracovať s počítačom, internetom, využívať informácie na rozširovanie a prehľbovanie poznania o sebe a o svete,
- *schopnosti formovať občiansku spoločnosť* – prispievať k demokratizácii spoločnosti, k trvalo udržateľnému rozvoju na miestnej, národnej i medzinárodnej (globálnej) úrovni.

(Milénium, 2000)

Európsky parlament a Európska rada odporučili 18. decembra 2006 kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie, zdôraznili ich procesúalný charakter. Deti si ich osvojujú primerane svojmu veku prostredníctvom nového obsahu, nových inovačných foriem a metód vzdelávania. Napĺňanie cieľov sa realizuje prostredníctvom kľúčových kompetencií detí. Európska komisia zadefinovala 8 oblastí kľúčových kompetencií (ide o tzv. európsky referenčný rámec pri rozvíjaní kľúčových kompetencií):

1. Komunikácia v štátnom jazyku.
2. Komunikácia v cudzích jazykoch.
3. Matematická gramotnosť a základné kompetencie v oblasti vedy a techniky.
4. Kompetencie v oblasti informačnej a komunikačnej technológie.
5. Schopnosť učiť sa učiť.
6. Sociálne a občianske kompetencie.
7. Podnikateľské kompetencie a kompetencie aktívneho prístupu.
8. Kultúrne kompetencie.

Odborníci sa zhodujú v tom, že kľúčové kompetencie by si mali osvojiť všetci občania už počas povinného školského vzdelávania, ale aj v neformálnom či informálnom vzdelávaní a rozvíjať ich počas celého života. Aby došlo k efektívnemu osvojovaniu kľúčových kompetencií, je potrebná zásadná zmena obsahu a spôsobu vyučovania, vyučovacích metód a stratégií smerom k participatívne, interaktívne, zážitkové učenie, ktoré je založené na skúsenosti a je prepojené so životom.

22. mája 2008 prijali poslanci NR SR **zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov** s platnosťou od 1. septembra 2008. Zákon vytvoril prostredie pre slobodnú ponuku vzdelávacích príležitostí so zabezpečením slobodnej voľby. Jeho najpodstatnejším prínosom je prechod od jednotného, unifikovaného systému vzdelávania k pluralitnému, s dvojstupňovou úrovňou vzdelávacích programov. Reforma obsahu vzdelávania otvorila nový priestor školám na realizáciu vlastných predstáv o obsahu, formách a metódach vzdelávania. Jej pilierom je kurikulárna transformácia, ktorá určila, že obsah vzdelávania je dvojúrovňový:

1. na štátnej (centrálnej) úrovni – štátny vzdelávací program (ŠVP);
2. na školskej úrovni – školský vzdelávací program (ŠkVP).

Štátny vzdelávací program je hierarchicky najvyšší model vzdelávania. Tvorí prvú, rámcovú úroveň dvojúrovňového participatívneho modelu obsahu vzdelávania. Zahŕňa rámcový model absolventa, rámcový učebný plán školského stupňa a stanovuje vzdelávacie štandardy. Obsahuje princípy a ciele vzdelávacej politiky štátu. Je zameraný na rozvíjanie kompetencií detí (poznávať, konať, hodnotiť a dorozumievať sa i porozumieť si) primerane danému stupňu vzdelávania. Obsah, ktorým sa dané ciele dosiahnu a ktorým sa rozvíjajú požadované kompetencie, vymedzuje povinné kmeňové učivo, ktoré garantuje štát. Obsah v štátnom vzdelávacom programe tvorí len určitú časť z celkovej dotácie vyučovacieho času, ktorý je priradený danému stupňu a vyhovuje psychohygienickým požiadavkám.

Znamená to, že ho všetky deti alebo žiaci na danom stupni vzdelávania získajú na požadovanej úrovni. Požadovaná úroveň ovládania učiva je určená vzdelávacím štandardom, ktorý sa skladá z obsahového a výkonového štandardu.

ŠVP je vypracovaný tak, aby jednotlivé vzdelávacie programy (predprimárneho, základného a stredoškolského vzdelávania) na seba nadväzovali.

Medzinárodná klasifikácia vzdelávania:

- (1) **ISCED 0** – predprimárne vzdelávanie nultého stupňa (materské školy).
- (2) **ISCED 1** – primárne vzdelávanie na 1. stupni ZŠ (1. – 4. ročník).
- (3) **ISCED 2** – nižšie sekundárne vzdelávanie na 2. stupni ZŠ (5. – 9. ročník ZŠ, nižšie ročníky osemročných gymnázií a konzervatórií).
- (4) **ISCED 3** – vyššie sekundárne vzdelávanie na 3. stupni (gymnázia štvorročné a osemročné, stredné odborné školy, konzervatóriá, odborné učilištia).

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie – je najvyšší model predprimárneho vzdelávania. Cieľom predprimárneho vzdelávania je rozvíjať a dosiahnuť kognitívnu, perceptuálno-motorickú a citovo-sociálnu úroveň detí. Obsahuje ciele výchovy a vzdelávania v materskej škole, kompetencie dieťaťa predškolského veku, požadovanú úroveň učiva, ktorá je určená obsahovými a výkonovými štandardmi. Súčasťou Štátneho vzdelávacieho programu je vymedzený stupeň vzdelania a profil absolventa materskej školy.

Východiskom súčasných reformných zmien sú kompetencie z pohľadu predprimárneho vzdelávania. Kompetencie detí sa rozvíjajú len prostredníctvom zmysluplnej a cieľavedomej výchovno-vzdelávacej činnosti (činnosť, výkon dieťaťa je na začiatku procesu utvárania kompetencií aj na konci tohto procesu), v ktorej je dieťa aktívnym subjektom, má možnosť prežiť vlastný úspech aj neúspech. Rozvíjajú sa len vtedy, ak konkrétna činnosť má pre dieťa zmysel, ak dieťa má možnosť pokusom a omylom skúšať a robiť, čo dokáže, čo vie, a zároveň má možnosť hodnotiť (vyhodnocovať) výsledky (dôsledky) vlastnej činnosti, vlastného konania. Kompetencie nie sú závislé od vrodených schopností, ale ich možno získať počas celého života. (Hajdúková a kol., 2008, s. 14)

V predprimárnom vzdelávaní rozvíjame tieto kompetencie:

- **psychomotorické kompetencie,**
- **osobnostné (intrapersonálne) kompetencie:** a) *základy sebauvedomenia,*
b) *základy angažovanosti,*
- **sociálne (interpersonálne) kompetencie,**
- **komunikatívne kompetencie,**
- **kognitívne kompetencie:** a) *základy riešenia problémov,*
b) *základy kritického myslenia,*
c) *základy tvorivého myslenia,*
- **učebné kompetencie,**
- **informačné kompetencie.**

ŠVP tvoria štyri tematické okruhy: **Ja som, Ľudia, Príroda, Kultúra**. Každý okruh rozvíja celkovú osobnosť dieťaťa.

V tematickom okruhu **Ja som** sa rozvíjajú osobnostné kompetencie, motorické, sociálne, emocionálne a kognitívne vnímanie života dieťaťa (telesný, duševný, duchovný, sociálny a emocionálny život).

V tematickom okruhu **Ľudia** sa rozvíjajú sociálne skúsenosti a vzťahy k spoločenstvu ľudí, deti sa pripravujú na život v spoločnosti v duchu porozumenia, znášanlivosti, tolerancie, priateľstva medzi národnostnými a etnickými skupinami.

V tematickom okruhu **Príroda** sa formujú začiatky ekologickej kultúry. U detí sa vytvára pohľad na svet prírody a vzťah k prírode, vytvárajú sa základy svetonázoru. Deti získavajú základné vedomosti o zemi a vesmíre, prehlbujú si environmentálne vedomie a cítenie na problémy prírody a celej zeme, učia sa chápať prírodu všetkými zmyslami, aby spájali podnety zrakom, sluchom i hmatom do tvaru farieb a línií.

Tematický okruh **Kultúra** je zameraný na rozvíjanie spoločensky žiaduceho správania detí, postojov a hodnotenia, orientuje dieťa nielen na obdobie detstva, ale aj na život v spoločnosti, na rozvíjanie vnímania a uplatňovania hudobnej, literárnej a výtvarnej kultúry.

Uvedené tematické okruhy sa vzájomne prelínajú, dopĺňajú. Realizujú sa integrovane vo výchovno-vzdelávacej činnosti. Každý okruh zahŕňa tri vzdelávacie oblasti:

- **perceptuálno-motorickú,**
- **kognitívnu,**
- **sociálno-emocionálnu.**

Sú obsiahnuté ľudské práva a práva dieťaťa v ŠVP?

Štátny vzdelávací program obsahuje vo veľkej miere problematiku ľudských práv a práv dieťaťa. Závisí od jednotlivých materských škôl, ako túto problematiku zvýrazia vo svojich školských vzdelávacích programoch.

„Cieľom výchovy a vzdelávania k ľudským právam v školách je, aby si žiaci osvojili vedomosti, zručnosti a postoje, ktoré sú dôležité pre podporovanie ľudskej dôstojnosti, informovanej a nezávislej participácie na vývoji demokratickej spoločnosti, a to v súlade s hodnotami, ako sú ľudské práva, rovnosť, pluralita a spravodlivosť.“ (Matula, Surová-Čulíková, 2006, s. 11)

Ciele výchovy k právam dieťaťa sú viacúrovňové, pričom zdôrazňujú tri oblasti:

1. Kognitívnu, t. j. poznatky a vedomosti o ľudských právach, intelektuálne zručnosti – uplatnenie logického, kreatívneho alebo intuitívneho myslenia –, poznávacie schopnosti. Vedomosti zahŕňajú princípy, pravidlá, obsah atď., aby sa podporil kompetentný výkon úlohy alebo činnosti.

2. Afektívnu, ktorá predstavuje potrebnú citlivosť na vnímanie ľudských práv a dôležité psychosociálne vlastnosti a sociálno-komunikatívne životné zručnosti na ich uplatňovanie a rešpektovanie v skutočnom živote. Táto oblasť vyjadruje hodnotovú a postojovú rovinu. Osvojenie postojov je pre deti nesmierne dôležité, pretože vytvára pevné interpersonálne interakcie. V rámci plnenia úloh alebo činností sa prenášajú a odovzdávajú skúsenosti, informácie a poznatky, čím sa formujú aj osobnostné a medziľudské postoje.

3. Psychomotorickú, ide o zručnosti a návyky v praktickej rovine (manuálna zručnosť, šikovnosť, pohotovosť).

Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie (výber)

Obsahové a výkonové štandardy v tematickom okruhu Ja som

Perceptuálno-motorická oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
<p>Svalové napätie a dýchanie. Uplatnenie lateralitu v pohybe. Hrubá motorika. Rovnováha. Orientácia v priestore. Základné lokomočné pohyby (chôdza, beh, skok, lezenie, hádzanie a chytanie). Základné polohy, postoje a pohyby (stoj, sed, ľah, kľak atď.). Manipulácia s náčiním. Pohyb na náradí. Pravidlá, rešpektovanie a spolupráca. Pohyb ako prostriedok upevňovania zdravia.</p>	<p>(1) Kontrolovať pri pohybe svalové napätie a dýchanie. (2) Prejaviť v rôznych pohybových činnostiach vlastnú lateralitu. (3) Vedieť udržať rovnováhu. (4) Orientovať sa v priestore (vo vzťahu k vlastnej osobe). (5) Ovládať základné lokomočné pohyby. (6) Zaujať rôzne postavenia podľa pokynov. (7) Poznať názvy základných polôh, postojov a pohybov. (8) Napodobňovať pohyb v rôznych podmienkach (s náčiním, na náradí). (9) Pohybovať sa okolo osi vlastného tela (obraty, kotúle). (10) Manipulovať s rôznymi predmetmi, náčiním (rukami, nohami, kolenami, hlavou, zdvíhať, nosiť, podávať, gúľať, pohadzovať, odrážať, kopať, driblovať, balansovať). (11) Dodržiavať zvolené pravidlá, spolupracovať, rešpektovať ostatných. (12) Zaujať adekvátne postoje k pohybu a športovým aktivitám.</p>
<p>Pracovné návyky.</p>	<p>(13) Zvládnuť sebaobslužné činnosti (obliekať sa, obúvať sa, umývať sa, čistiť si zuby atď.) a návyky správneho stolovania (jesť s príborom, udržiavať čistotu pri jedle atď.). (14) Zachovať v pracovných a technických činnostiach návyky poriadku a čistoty (upratať po sebe, dávať si pozor na odev atď.).</p>

Perceptuálno-motorická oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Jemná motorika. Práca s rôznymi materiálmi. Pracovné techniky. Technická tvorivosť. Elementárne základy práce s počítačom.	(15) Zhotoviť výtvary z rozmanitého materiálu, vrátane odpadového, rôznymi technikami (strihať, lepiť, tvarovať materiál atď.), uplatňovať pri tom technickú tvorivosť. (16) Zhotoviť výtvary zo skladačiek a stavebníc z rôzneho materiálu postupne od väčších dielcov až po drobné dieliky podľa vlastnej fantázie a podľa predlohy. (17) Zvládnuť na základe nápodoby a slovných inštrukcií dospelého na elementárnej úrovni prácu s počítačom – pracovať s detskými edukačnými programami. Poznámka: Cieľ sa plní za predpokladu, ak sú v materskej škole vytvorené vhodné podmienky.
Vizuomotorika. Grafomotorika. Základné grafické tvary.	(18) Sedieť správne a dodržiavať sklon papiera pri kreslení na stole. (19) Využívať koordináciu zraku a ruky. (20) Kresliť veľkými grafickými pohybmi. (21) Kresliť uvoľnenou rukou, plynulo a smelo, (22) Držať správne grafický materiál a používať primeranú intenzitu tlaku na podložku pri používaní rôznych techník. (23) Znázorňovať graficky motivovaný pohyb vychádzajúci z ramenného kĺbu (kývanie, mletie, hojdanie, navíjanie), zápästia (vertikálne línie, horizontálne línie, krivky, slučky) a pohybu dlane a prstov (horný a dolný oblúk, lomená línia, vlnovka, ležatá osmička, fiktívne písmo).

Kognitívna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Meno a priezvisko dieťaťa. Rodina a jej členovia. Postoje k členom rodiny.	(24) Predstaviť sa menom i priezviskom. (25) Rozlíšiť a pomenovať členov rodiny. (26) Zaujať postoj k členom rodiny, vrátane novonarodeného člena rodiny, a vyjadriť ho prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov.

Kognitívna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
<p>Orientácia v bezprostrednom okolí domova a materskej školy. Postoje k domovu.</p>	<p>(27) Orientovať sa v tesnej blízkosti domova a materskej školy. (28) Rozlíšiť dominanty svojho bydliska. (29) Zaujať postoj k svojmu domovu a vyjadriť ho prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov.</p>
<p>Ľudské telo. Umelecké stvárnenie ľudskej postavy.</p>	<p>(30) Určiť na základe viacmyslového vnímania časti tela a jednoduchým spôsobom opísať ich funkciu. (31) Vnímať a určiť viacerými zmyslami niektoré životne dôležité orgány (srdce, pľúca, mozog atď.). (32) Prejaviť pozitívne postoje k svojmu telu a vyjadriť ich prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov. (33) Aplikovať poznatky o svojom tele pri zobrazovaní a vytváraní ľudskej postavy (s uplatnením rôznych výtvarných a pracovných techník).</p>
<p>Zdravotný stav, postoje k zdraviu. Zásady ochrany vlastného zdravia. Riešenie krízových situácií ohrozujúcich zdravie. Ochrana proti drogám. Možnosti poškodenia zdravia. Zdravé potraviny.</p>	<p>(34) Rozlíšiť a jednoduchým spôsobom intuitívne opísať stav zdravia a stav choroby. (35) Dodržať zásady ochrany zdravia (s pomocou dospelých). (36) Zaujať pozitívne postoje k svojmu zdraviu i k zdraviu iných a vyjadriť ich prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov. (37) Privolať pomoc dospelého v krízových situáciách, v ktorých je ohrozené jeho zdravie, prípadne zdravie iných. (38) Uvedomiť si nebezpečenstvo kontaktu s neznámymi osobami (odmietnuť sladkosti od neznámych osôb, vnímať to ako nebezpečenstvo ohrozenia zdravia). (39) Rozlíšiť príčiny možného nebezpečenstva a poškodenia zdravia pri zakázanej manipulácii s niektorými predmetmi, napr. s ostrými predmetmi, zápalkami, liekmi, chemikáliami, čistiacimi prostriedkami, elektrospotrebičmi, ale aj neznámymi prírodninami. (40) Poznať, rozlíšiť, triediť a vyberať si zdravé potraviny.</p>

Bezpečnosť cestnej premávky.	(41) Zdôvodniť význam dodržiavania pravidiel cestnej premávky vzhľadom na bezpečnosť. (42) Poznať základné dopravné značky, riadiť sa podľa nich. (43) Prechádzať bezpečne cez cestu pod vedením starších osôb.
------------------------------	---

Sociálno-emocionálna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Komunikácia emócií. Vlastná jedinečnosť a jedinečnosť iných. Obhajovanie vlastného stanoviska v konflikte. Sebaregulácia. Rozhodovanie. Sebahodnotenie. Základné pravidlá kultúrneho správania.	(44) Pozdraviť, poďakovať a požiadať o pomoc. (45) Komunikovať prijateľným spôsobom pozitívne a negatívne emócie a vyjadriť pocity. (46) Uvedomovať si a uplatňovať vlastnú jedinečnosť a vlastné nápady so zreteľom na jedinečnosť iných detí v skupine. (47) Obhajovať nenásilne vlastné stanovisko v prípade vzniku konfliktu. (48) Prejaviť sebareguláciu v hrách a iných aktivitách – konať s ohľadom na seba a druhých. (49) Rozhodovať sa pre určitú činnosť. (50) Hodnotiť svoje vlastné schopnosti v rôznych činnostiach. (51) Uplatňovať a rešpektovať návyky kultúrneho správania a spoločenských pravidiel.
Kontakt v komunikácii. Počúvanie s porozumením. Pasívna a aktívna slovná zásoba. Zmysluplnosť rečového prejavu. Artikulácia hlások a hláskových skupín. Spisovná reč. Tvorivosť v rečovom prejave. Analyticko-syntetické činnosti so slovami.	(52) Nadviazať neverbálny a verbálny kontakt s inými deťmi a dospelými. (53) Predstaviť seba a svojho kamaráta. (54) Počúvať s porozumením. (55) Rozširovať si pasívnu a aktívnu slovnú zásobu. (56) Uplatniť aktívnu slovnú zásobu vzhľadom na obsahový kontext (zmysluplne rozprávať o svojich pocitoch, zážitkoch, dojmach). (57) Vedieť sluchom rozlišovať jednotlivé hlásky v slove, ich kvalitu a lokalizáciu. (58) Vyslovovať správne a zreteľne všetky hlásky a hláskové skupiny. (59) Uplatňovať spisovnú podobu materinského jazyka. (60) Používať synonymá, antonymá a homonymá, vytvárať rýmy,

Sociálno-emocionálna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
	(61) Uplatňovať schopnosť analyticko-syntetických hier a činností so slovami.

Obsahové a výkonové štandardy v tematickom okruhu Ľudia

Perceptuálno-motorická oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Pravidlá a spolupráca v hudobno-pohybových hrách. Súlad pohybu, hudby a textu hry.	(62) Dodržať pravidlá hudobno-pohybových hier. (63) Uplatňovať spoluprácu v skupinovej hudobno-pohybovej alebo hudobno-dramatickej hre. (64) Zladiť pohybovú a hudobnú stránku v hudobno-pohybovej hre. (65) Stvárniť hudobno-dramaticky textovú časť hry.

Kognitívna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Ľudské činnosti a ich umelecké stváranie. Význam práce.	(66) Poznať, slovne opísať a umelecky stvárniť rozmanité ľudské činnosti. (67) Poznať a v hrách napodobniť prácu rodičov. (68) Pochopiť význam práce na základe rozmanitých pracovných činností. (69) Riešiť interaktívne úlohy v detských edukačných programoch. Poznámka: Cieľ sa plní za predpokladu, ak sú v materskej škole vytvorené vhodné podmienky.
Farby, farebná rozmanitosť vo vlastných produktoch.	(70) Priradiť, rozoznať a pomenovať farby na obklopujúcich reáliách. (71) Uplatňovať individuálne farebné videnie. (72) Uplatňovať na základe vlastného pozorovania farebnú rozmanitosť vo výtvarných, pracovných i technických produktoch.
Dopravné prostriedky.	(73) Poznať, rozlíšiť, priradiť a triediť dopravné prostriedky podľa miesta pohybu (zem, voda, vzduch).

Kognitívna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
<p>Priradovanie, triedenie, usporadúvanie, zostavovanie podľa kritérií.</p> <p>Číselný rad.</p> <p>Základné početové úkony v číselnom rade od 1 do 10.</p> <p>Rovinné (kruh, trojuholník, štvorec a obdĺžnik) a priestorové geometrické tvary (guľa, kocka, kváder, valec).</p> <p>Plošná a priestorová tvorivosť.</p>	<p>(74) Priradiť, triediť a usporiadať predmety podľa určitých kritérií (farba, tvar, veľkosť).</p> <p>(75) Určiť rovnaké alebo rozdielne množstvo prvkov v skupine.</p> <p>(76) Počítať minimálne od 1 do 10.</p> <p>(77) Priradiť číslo (nie číslicu) k danému počtu predmetov od 1 do 10.</p> <p>(78) Vykonávať jednoduché operácie v číselnom rade od 1 do 10 (v spojitosti s manipuláciou s predmetmi alebo hračkami).</p> <p>(79) Poznať, rozlíšiť, priradiť, triediť a určiť niektoré rovinné geometrické tvary.</p> <p>(80) Poznať, rozlíšiť, priradiť, triediť a určiť niektoré priestorové geometrické tvary.</p> <p>(81) Zostaviť z puzzle, rozstrihaných obrázkov, paličiek alebo geometrických tvarov obrazce a útvary podľa fantázie, predlohy a slovných inštrukcií.</p>
<p>Počúvanie s porozumením.</p> <p>Neslovné reakcie (pohyby, gestá, mimika).</p> <p>Pasívna a aktívna slovná zásoba v štátnom – slovenskom jazyku a v cudzom jazyku (angličtina, nemčina atď.).</p> <p>Spisovná podoba jazyka.</p>	<p>(82) Počúvať s porozumením.</p> <p>(83) Reagovať neslovné na otázky a pokyny.</p> <p>(84) Reagovať slovné na jednoduché otázky jednoslovnou, viacslovnou odpoveďou alebo jednoduchou frázou.</p> <p>(85) Komunikovať jednoduchými vetnými konštrukciami v štátnom – slovenskom jazyku a v cudzom jazyku.</p> <p>(86) Používať spisovnú podobu štátneho – slovenského alebo cudzieho jazyka.</p> <p>Poznámka: Komunikácia v štátnom jazyku sa vzťahuje na deti navštevujúce materské školy s iným vyučovacím jazykom a na deti iných národností (vrátane cudzincov); komunikácia v cudzom jazyku sa vzťahuje na všetky deti navštevujúce materské školy, ktorých rodičia o to prejavia záujem.</p>

Sociálno-emocionálna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Orientácia v emóciách iných osôb. Delenie, pomoc, obdarovanie. Riešenie konfliktov.	(87) Rozlišovať pozitívne i negatívne emócie druhých osôb. (88) Rozdeliť sa, obdarovať niekoho a pomôcť inému. (89) Nenásilne riešiť konflikt s iným dieťaťom/deťmi, dohodnúť sa na kompromise. (90) Vyjadriť elementárne hodnotiace postoje k správaniu iných.
Otvorená komunikácia. Akceptácia názorovej odlišnosti.	(91) Komunikovať otvorene bez bariér a predsudkov. (92) Prijatť v rozhovore s inými deťmi názorovú odlišnosť, prijateľným spôsobom obhajovať svoje vlastné názory.
Rozmanitosť ľudských vlastností. Základy empatie.	(93) Hodnotiť a rozlišovať pozitívne i negatívne charakterové vlastnosti ľudí na základe reálnych i fiktívnych situácií. (94) Zaujať pozitívne a empatické postoje k chorým, osobám so zdravotným postihnutím, starým ľuďom, multikultúrnej a socioekonomickej rozmanitosti ľudstva.

Obsahové a výkonové štandardy v tematickom okruhu Príroda

Perceptuálno-motorická oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Pohyb v prírode. Umelá lokomócia. Otužovanie. Pohyb s rôznymi pomôckami. Špeciálne pohybové zručnosti a schopnosti (kĺzanie, bobovanie, hry s vodou atď.).	(95) Pohybovať sa v rôznom prostredí (sneh, ľad, voda) bez strachu a zábran. (96) Otužovať sa prostredníctvom vody, snehu, vetra, slnka. (97) Modifikovať pohyb v zmenených podmienkach alebo problémových situáciách. (98) Pohybovať sa rôznymi spôsobmi medzi prírodnými alebo umelými prekážkami. (99) Využívať na pohyb rôzne pomôcky. (100) Zvládnuť na elementárnej úrovni špeciálne pohybové zručnosti a schopnosti. (101) Zvládnuť turistickú vychádzku do blízkeho prírodného okolia.

Perceptuálno-motorická oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Výtvarná, pracovná a technická tvorivosť.	(102) Prejaviť zručnosti a praktickú tvorivosť pri vytváraní produktov z prírodnín prostredníctvom využitia rôznych pracovných a výtvarných techník.

Kognitívna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Ročné obdobia. Rastlinná a živočíšna ríša. Význam prírodného prostredia.	(103) Rozlíšiť podľa typických znakov ročné obdobia. (104) Určiť niektoré pozorovateľné spojitosti medzi rastlinnou a živočíšnou ríšou. (105) Zdôvodniť význam prírodného prostredia na základe pozorovania a zážitkov z prírody.
Zvieratá a živočíchy. Domáce zvieratá.	(106) Poznať, rozlíšiť a určiť na základe priameho alebo sprostredkovaného pozorovania niektoré domáce, lesné a exotické zvieratá, vtáky a voľne žijúce živočíchy. (107) Zdôvodniť úžitok niektorých domácich zvierat. (108) Zaujať pozitívne postoje k zvieracej ríši. (109) Poznať nebezpečenstvo vyplývajúce z dotýkania neznámych zvierat.
Kvety. Starostlivosť o rastliny. Stromy a kríky. Huby.	(110) Poznať, opísať a rozlíšiť niektoré kvety. (111) Uvedomiť si a vedieť zdôvodniť význam starostlivosti o rastliny. (112) Poznať, opísať a rozlíšiť stromy a kríky a zdôvodniť ich odlišnosť. (113) Vedieť, že huby sú jedlé a nejedlé.
Živá a neživá príroda. Počasie. Elementárne predstavy o zemi. Elementárne predstavy o slnku. Elementárne predstavy o mesiaci a hviezdach.	(114) Poznať, rozlíšiť zložky živej a neživej prírody. (115) Poznať, opísať, rozlíšiť prírodné javy ovplyvnené počasím. (116) Vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami vlastné predstavy o zemi získané pozorovaním a z rôznych médií. (117) Vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami predstavy o slnku získané pozorovaním a z rôznych médií. (118) Vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami predstavy o mesiaci a hviezdach získané pozorovaním a z rôznych médií.

Sociálno-emocionálna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Krásy prírody. Hodnotenie prírodného prostredia. Ochranárske postoje k prírode.	(119) Citlivo vnímať krásu prírody, jej čaro a jedinečnosť. (120) Hodnotiť prírodné prostredie. (121) Prejaviť vzťah a ochranárske postoje k prírodnému prostrediu a stvárať ich prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov. (122) Prakticky uplatniť návyky starostlivosti o prírodu (nezahadzovať odpadky, hrabať lístie atď.). (123) Rozprávať pocity, zážitky, dojmy zo starostlivosti o prírodu a zobrazit' ich.

Obsahové a výkonové štandardy v tematickom okruhu Kultúra

Perceptuálno-motorická oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Rytmizácia hrou na telo pri postojoch, chôdzi, behu. Reakcie na zmenu tempa hudby. Pohybové stvárnenie charakteru hudby. Tanec a pohybová improvizácia.	(124) Rytmizovať samostatne hrou na telo 2/4, 3/4 takt pri rôznych postojoch, chôdzi, behu. (125) Pohotovo reagovať na zmenu tempa hudobného sprievodu. (126) Vyjadriť náladu piesne a hudby prirodzeným kultivovaným pohybom. (127) Uplatňovať tanečné prvky (cvalové poskoky, poskočný krok, otočky, úklony). (128) Uplatňovať získané schopnosti v pohybovej improvizácii podľa hudby.

Kognitívna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Hračky a predmety.	(129) Vnímať rôznorodosť hračiek a predmetov vo svojom okolí. (130) Vnímať a rozoznať, že hračky a predmety sú z rôznych materiálov, ktoré majú rôzny povrch, tvar, farbu, veľkosť atď.
Časové vzťahy.	(131) Orientovať sa v časových vzťahoch jedného dňa, týždňa a roka v spojení s konkrétnymi činnosťami.

Kognitívna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
	mi a prostredníctvom rozlišovania podstatných znakov. (132) Rozlíšiť časové vzťahy – čo je teraz, dnes, čo bolo, včera, čo bude, zajtra.
Bydlisko. Mestá a obce. Moja rodná vlasť.	(133) Pomenovať miesto svojho bydliska. (134) Vymenovať niektoré názvy ďalších miest a obcí. (135) Vedieť, že naša vlasť je Slovenská republika. (136) Vedieť, že hlavným mestom je Bratislava. (137) Poznať niektoré miestne a štátne symboly.
Kultúrne dedičstvo, sviatky a ich oslavy. Umelecké stvárnenie prežívania sviatkov.	(138) Zapojiť sa aktívne do prípravy osláv sviatkov a spoločenských udalostí vrátane udržiavania ľudových tradícií. (139) Vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami pocity, dojmy a zážitky z osláv sviatkov.
Rozmanitosť sveta. Umelecké stvárnenie dojmov z pozorovania sveta.	(140) Overiť si z detských encyklopédií a iných médií, že svet je rozmanitý (pozostáva aj z oceánov, morí, riek, pohorí, lesov, pralesov, rozmanitej zvieracej ríše atď.). (141) Vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami pocity, dojmy z pozorovania sveta, príp. zážitky z návštevy zahraničia.

Sociálno-emocionálna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
Emocionalita v hre. Sociabilita v hre. Rôznorodosť hier. Tvorivosť v hre. Plánovanie, realizácia a hodnotenie hry.	(142) Prejavovať radosť z hry. (143) Zapojiť sa do skupinovej hry a vedieť v nej spolupracovať. (144) Chápať rôznorodosť hier. (145) Zčať, rozvíjať a dokončiť hru. (146) Uplatňovať tvorivosť v hre. (147) Plánovať, realizovať a hodnotiť hru.
Rytmizácia riekaniiek a piesní. Spev piesní. Vyjadrenie charakteru piesne na detských	(148) Rytmizovať ľudové riekanky a detské ľudové a umelé piesne hrou na tele alebo prostredníctvom Orffovho inštrumentára.

Sociálno-emocionálna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
<p>hudobných nástrojoch a dramatickými výrazovými prostriedkami. Hudobná tvorivosť. Počúvanie piesní a hudby. Umelecké stvárnenie pocitov z počúvania hudby.</p>	<p>(149) Spievať v rozsahu kvinty (c1 – g1) – sexty (relatívne intonačne čisto), v prípade hudobného nadania aj v rozsahu oktávy (c1 – c2) s radosťou a primerane charakteru detskej ľudovej a umelej piesne s rôznou tematikou.</p> <p>(150) Vyjadriť charakter piesne hrou na detských hudobných nástrojoch.</p> <p>(151) Stvárniť detské piesne dramatickými výrazovými prostriedkami.</p> <p>(152) Počúvať detské hudobné skladby s citovým zaangažovaním.</p> <p>(153) Stvárniť pocity z počúvania hudby aj inými umeleckými výrazovými prostriedkami (výtvarnými, dramatickými atď.).</p> <p>(154) Použiť v hrách riekanky, vyčítanky s rôznou tematikou.</p>
<p>Experimentovanie s farbami. Výtvarná tvorivosť. Kreslenie, maľovanie, modelovanie. Výtvarné techniky. Plošné a priestorové výtvarné stvárňovanie. Kompozičné celky. Hodnotiace postoje k umeleckým dielam.</p>	<p>(155) Experimentovať s vlastnosťami farieb a uplatňovať ich tvorivé variácie.</p> <p>(156) Pokryť celú plochu rozmanitými farbami.</p> <p>(157) Kresliť, maľovať, modelovať v rôznych polohách (ľah, kľak, stoj, sed).</p> <p>(158) Kresliť, maľovať, modelovať podľa vlastnej fantázie, predstáv a na tému.</p> <p>(159) Kresliť, maľovať, modelovať rôznymi technikami, tvorivo a s použitím rôznych materiálov.</p> <p>(160) Kresliť, maľovať, modelovať, plošne a priestorovo zobrazovať ľudskú a zvieraciu postavu.</p> <p>(161) Používať tvorivo rôzne výtvarné techniky.</p> <p>(162) Tvoriť s využitím fantázie kompozičné celky.</p> <p>(163) Vnímať a pozorovať krásu umeleckých diel.</p> <p>(164) Hodnotiť postupne umelecké diela, architektonické riešenia významných budov.</p>
<p>Knihy, písmená a číslice. Detská, ľudová a autorská poézia a próza. Prednes literárnych útvarov. Voľná reprodukcia literárnych textov. Literárno-dramatická tvorivosť.</p>	<p>(165) Prejaviť záujem o knihy, písmená, číslice, orientovať sa v knihách.</p> <p>(166) Počúvať s porozumením a citovým zaangažovaním detskú ľudovú a autorskú poéziu, rozprávky a príbehy.</p>

Sociálno-emocionálna oblasť	
Obsahové štandardy	Výkonové štandardy (špecifické ciele)
<p>Umelecké stvárnenie obsahu literárnych a dramatických diel.</p> <p>„Čítanie“ a „písanie“ jednoduchého príbehu.</p>	<p>(167) Vnímať s citovým zaangažovaním bábkové divadlo a iné detské divadlo (činohru, spevohru).</p> <p>(168) Zapamätať si a prednášať krátke literárne útvary, napr. riekanky, hádanky, vyčítanky, krátke detské básne atď.</p> <p>(169) Reprodukovať voľne ľudové a autorské rozprávky a príbehy.</p> <p>(170) Vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami (výtvarne, hudobne, dramaticky, hudobno-dramaticky) pocity a dojmy z rozprávok, príbehov a divadla.</p> <p>(171) „Čítať“ kreslený príbeh a obrázkový seriál.</p> <p>(172) „Písať“ obrázkový list.</p>

3 Školský vzdelávací program

Úspešnosť prebiehajúcich zmien v obsahu výchovy a vzdelávania závisí predovšetkým od učiteľa s tvorivým prístupom k tvorbe školského vzdelávacieho programu (ŠkVP).

Školský vzdelávací program je programový dokument školy, ktorý prezentuje podobu výchovy a vzdelávania detí v konkrétnej škole, vymedzuje jej profiláciu. Je to jej strategický dokument, ktorý sa riadi požiadavkami školského zákona. Vymedzuje vzdelávacie ciele, obsah a podmienky, prostriedky a výstupy výchovno-vzdelávacej činnosti, didaktické a metodické postupy. ŠkVP je komplexný program riadenia školy, plánovania, rozhodovania, organizovania, hodnotenia a preverovania realizovaných postupov na úrovni školy. Predstavuje druhú úroveň vzdelávacích programov, ktorú spracúvajú školy na základe štátneho vzdelávacieho programu. Materské školy si vo svojich ŠkVP vytvárajú učebné osnovy, ktoré sú vypracované minimálne v rozsahu vzdelávacieho štandardu štátneho vzdelávacieho programu.

Škola sa stáva otvoreným spoločenstvom. Štát dáva dôveru školám, aby v spolupráci so širšou komunitou spoznali požiadavky obce, regiónu a premietli ich do obsahu vzdelávania v rámci voľných hodín. Poskytuje školám možnosť profilovať sa a vychádzať v ústrety potrebám a záujmom detí, rodičov, spoločnosti. ŠkVP musí rešpektovať fyzický a mentálny vek detí, rozvojové možnosti detí predškolského veku, priestorové a materiálno-technické a personálne podmienky, zameranie a profiláciu konkrétnej školy. (Hajdúková a kol., 2008, s. 21)

Tvorba ŠkVP je plne v kompetencii riaditeľa školy. Po prerokovaní v pedagogickej rade a rade školy zodpovedá za jeho kvalitu a úroveň realizácie. Za vydanie ŠkVP zodpovedá riaditeľ. Po schválení musí byť tento dokument sprístupnený verejnosti.

Tvorba školského vzdelávacieho programu pozostáva z troch fáz:

- 1. Prípravná fáza** (motivácia pre zmeny, zostavenie koordinačného tímu, vzdelávanie učiteľov).
- 2. Východiská pre tvorbu školského vzdelávacieho programu** (Štátny vzdelávací program, analýza podmienok školy a regiónu, v ktorom sa škola nachádza, výsledky vzdelávania, sociálna klíma školy, stratégie vyučovania, tímová práca učiteľov, ich vzťah k reforme, zameranie, priority, ciele školy, profil absolventa MŠ).
- 3. Vlastná tvorba a spracovanie jednotlivých častí školského vzdelávacieho programu** (prvoradé je rozhodnutie, či ŠkVP bude vypracovávaný štandardne alebo prostredníctvom obsahových celkov, prípadne v ich kombinácii, potom je dôležité zodpovedať si na otázky „kde sme teraz“, „kam smerujeme“, „ako to dosiahneme“, „čo na to využijeme“, „ako zistíme, že sa to darí“, „čo a ako sa bude na škole učiť“).

Tvorba a realizácia školského vzdelávacieho programu si vyžaduje kooperáciu pedagogických zamestnancov, spoluprácu v tíme. Štruktúra ŠkVP obsahuje:

- **názov vzdelávacieho programu,**
- **vymedzenie vlastných cieľov a poslania výchovy a vzdelávania,**

- stupeň vzdelania, ktorý sa dosiahne absolvovaním školského vzdelávacieho programu alebo jeho ucelenej časti,
- vlastné zameranie školy,
- dĺžku dochádzky a formy výchovy a vzdelávania,
- učebné osnovy,
- vyučovací jazyk,
- spôsob, podmienky ukončovania výchovy a vzdelávania a vydávanie dokladu o získanom vzdelaní,
- personálne zabezpečenie,
- materiálno-technické a priestorové podmienky,
- podmienky na zaistenie bezpečnosti práce a ochrany zdravia pri výchove a vzdelávaní,
- vnútorný systém kontroly a hodnotenia detí,
- vnútorný systém kontroly a hodnotenia zamestnancov školy,
- požiadavky na kontinuálne vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov.

Poznámka 1: V štruktúre obsahu ŠkVP **neuvádzame učebné plány**, pretože v materských školách sa učebné plány nevypracúvajú.

Poznámka 2: Súlad školského vzdelávacieho programu so štátnym vzdelávacím programom, cieľmi a princípmi výchovy a vzdelávania ustanovenými týmto zákonom kontroluje Štátna školská inšpekcia.

Vzdelanostný model absolventa všetkých stupňov vzdelávania je založený na kľúčových kompetenciách, ktorých charakteristikou črtou je, že majú nadpredmetový charakter a navzájom sa prelínajú. Nie sú nemenné, statické, ale počas celého života sa rozvíjajú. Aby sa štruktúra kompetencií mohla realizovať vo výchovno-vzdelávacom procese, musí každá škola:

- vytvárať rozličné situácie, ktoré dieťa nabádajú k mobilizovaniu systému kompetencií,
- uprednostňovať aktivity objavovania, konštruovania, vytvárania významov a rozvíjania tvorivosti,
- prepájať teóriu a prax tak, aby sa vytvárali koncepty pomocou praktických činností,
- hľadať rovnováhu medzi individuálnymi a kolektívnymi pracovnými aktivitami,
- podporovať snahu detí dosiahnuť v ich aktivitách vytýčené ciele (zameranosť na cieľ),
- neustále využívať komunikačné prostriedky v práci detí,
- podporovať kreativitu, kultúrny a športový rozvoj dieťaťa v perspektíve spolupráce,
- vychovávať dieťa k rešpektovaniu každej osobnosti a jej hodnôt,
- nabádať deti, aby sa vyhýbali fyzickému a morálnemu násiliu,
- participovať na živote obce, regiónu a podporovať demokratické a občianske činnosti na pôde školy,
- vytvoriť priestor na efektívnu a tvorivú prácu učiteľa.

Výchova a vzdelávanie v oblasti ľudských práv a práv dieťaťa sa stali súčasťou vzdelávacích programov. Táto problematika má miesto v štátnom aj školskom vzdelávacom programe ako prierezová téma (pozri bližšie: www.minedu.sk; www.statpedu.sk).

Dohovor o právach dieťaťa obsahuje dve kľúčové zásady, to znamená riadiace princípy, ktoré zásadným spôsobom menia filozofiu, prístup k otázkam týkajúcim sa práv detí. Sú to:

1. Najlepšie záujmy dieťaťa. Túto zásadu obsahuje článok 3, ktorého formulácia je vyjadrením všeobecného riadiaceho princípu celého Dohovoru. Hovorí sa v ňom, že „záujem dieťaťa musí byť prvora-

dým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi“.

Text poukazuje na nutnosť všímať si v prvom rade záujmy detí. Neohraničuje sa iba na činnosti súvisiace priamo s deťmi (rodina, rozhodnutia súdu o zverení detí do opatery v náhradnej rodine, vzdelanie, detská práca, zdravotná starostlivosť), ale dotýka sa všetkých činností, ktoré môžu priamo alebo nepriamo ovplyvniť kvalitu života dieťaťa (rozpočtová politika štátu, školská politika štátu, zamestnanecká politika štátu a pod.).

2. Byť dieťaťu nápomocní pri orientácii a výkone jeho práv. Táto zásada je obsiahnutá v článku 5: *„Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, sa zaväzujú rešpektovať zodpovednosť, práva a povinnosti rodičov alebo v zodpovedajúcich prípadoch a v súlade s miestnou obyczajou, členov širšej rodiny alebo obce, zákonných zástupcov alebo iných osôb právne zodpovedných za dieťa, ktoré smerujú k zabezpečeniu jeho orientácie a usmerňovaniu pri výkone práv podľa Dohovoru v súlade s jeho rozvíjajúcimi sa schopnosťami.“*

Podľa nej rodičia alebo iné osoby právne zodpovedné za dieťa (opatrovníci, pestúni, ale aj učitelia) majú byť dieťaťu nápomocní pri oboznamovaní s jeho právami, orientácii v nich, pri výkone jeho práv spôsobom, ktorý je v súlade s jeho vekom a rozvíjajúcimi sa schopnosťami.

Poznať svoje práva, využívať ich a súčasne dodržiavať povinnosti a zodpovednosti je základným právom, ale aj povinnosťou každého jednotlivca. Najslabším miestom Dohovoru o právach dieťaťa je, že nezdôrazňuje aj povinnosti detí. Opodstatnenou sa ukazuje myšlienka výchovy detí k ich právam a slobodám v dialektike s povinnosťami. Nepochybne má dieťa právo na rodinu, na primeranú starostlivosť rodičov, ale povinnosťou dieťaťa je vážiť si rodičov, rešpektovať ich, pomáhať im (primerane veku). Dieťa má právo na bezplatnú preventívnu a zdravotnú starostlivosť, ale jeho povinnosťou je chrániť a starať sa o svoje zdravie. Dieťa má právo na vzdelanie, ale jeho povinnosťou je učiť sa (absolvovať základnú školskú dochádzku). Dieťa má právo vysloviť svoj názor, ale jeho povinnosťou je povedať ho slušne, neurážať druhého. Dieťa má právo na slobodu, ale nesmie obmedzovať slobodu druhého (nekradnúť, nešikanovať a pod.).

Realizácia práv dieťaťa je neuskutočniteľná bez nadobúdania a rozvíjania jeho zručností, bez osobných a sociálnych kompetencií. V orientácii a pri výkone práv dieťaťa mu môžu byť nápomocní aj učitelia. Škola môže urobiť veľa v najlepšom záujme dieťaťa. Napríklad:

1. Prehĺbiť výučbu ľudských práv a práv dieťaťa implementáciou do svojich školských vzdelávacích programov.
2. Implementovať ciele výchovy k ľudským právam a právam dieťaťa do výchovno-vzdelávacej činnosti inovatívnymi formami a metódami vyučovania (projektové vyučovanie, skupinové a kooperatívne vyučovanie, integrované tematické vyučovanie, participatívne metódy, zážitkové metódy, skúsenostné metódy, metódy rozhovoru, brainstorming, situačné metódy, inscenačné metódy a pod.).
3. V súlade s Národným plánom výchovy k ľudským právam a právam dieťaťa schváleným na roky 2005 – 2014 pracovať s textom záväzného dokumentu, Dohovorom o právach dieťaťa z roku 1989 a nie s už zastaranou Deklaráciou práv dieťaťa z roku 1959, ktorá má iba deklaratívny (odporúčajúci) charakter.

4. Viest' deti k poznaniu, že práva patria všetkým deťom bez rozdielu, že nie na všetko, po čom túžime, máme aj právo, že každé právo súvisí s výkonom povinností a zodpovednosti.
5. Rozvíjať kľúčové kompetencie dieťaťa, t. j. životné zručnosti či komplex spôsobilostí, tak, aby preukázali vedomosti, zručnosti a postoje v oblasti ľudských práv a práv všetkých detí bez rozdielu.
6. Rozvíjať pedagogické spôsobilosti učiteľa, t. j. cieľavedomé činnosti zamerané na riešenie problémov. Ich hlavným poslaním je čo najefektívnejšie dosahovať vyučovacie ciele, ktoré sú formulované podľa toho, čo sa majú deti naučiť. Kyriacou (2004, s. 15 – 30) rozlišuje nasledujúce prvky pedagogických spôsobilostí (odborná, osobnostná a morálna dimenzia učiteľa):
 - penzum vedomostí, t. j. poznatkov týkajúcich sa danej témy;
 - schopnosť rozhodovať sa, t. j. uvažovať o priebehu vyučovacej hodiny v prípravnej fáze, počas nej a po nej;
 - konanie (etika) a vonkajší prejav správania učiteľa (etiketa).

Vyučovací proces vo všetkých typoch škôl a na všetkých úrovniach musí v duchu výchovy k ľudským právam a tolerancii akceptovať vek detí, prispievať k ich rozvoju ako nezávislej, samostatnej a zodpovednej osobnosti. Poznávaciú motiváciu priaznivo ovplyvňuje pozitívna, demokratická klíma v triede a škole. Vytvárajú ju najmä tieto faktory: vzájomná dôvera, vedomie spolupatričnosti, spolupráca a tolerancia, spravodlivý, láskavý a povzbudzujúci prístup učiteľa, jasne formulované ciele (Bagalová, Gogolová, 2007, s. 20). Dôležité je preto vymedziť základné pojmy a zručnosti, ktoré by si malo dieťa, vzhľadom na svoj vek, osvojiť prostredníctvom interaktívneho, zážitkového učenia. Implementovať problematiku ľudských práv a práv dieťaťa do školského vzdelávacieho programu môžeme viacerými spôsobmi:

1. Doplnením témy do učebných osnov.
2. Vytvorením samostatného programu s vyčlenenou časovou dotáciou v ŠkVP.
3. Orientovaním výchovy a vzdelávania tematicky a problémovo, čo umožňuje vidieť veci a javy vo vzájomných súvislostiach.
4. Prostredníctvom projektového vyučovania, v rámci ktorého téma ľudských práv a práv dieťaťa vstupuje do výchovno-vzdelávacej činnosti ako prierezová téma cez všetky vzdelávacie oblasti.

Ciele výchovy k ľudským právam a právam dieťaťa sú viacúrovňové. Klasifikujeme ich podľa psychických procesov, v ktorých sa výsledky učenia prejavia. (Turek, 1990, s. 17 – 19)

Kognitívne ciele obsahujú vedomosti a intelektové schopnosti:

- pochopia filozofiu práv dieťaťa, t. j. že nie na všetko, čo chcú, majú aj právo,
- uvedomujú si, že práva bez zodpovednosti a povinností neexistujú,
- chápu svoje práva a rešpektujú práva iných,
- vidia veci v súvislostiach,
- vytvárajú si vlastný názor,
- navrhujú spôsoby riešenia problémov.

Afektívne ciele zahŕňajú oblasť citovú, hodnotovú a postojovú:

- deti sa vedia vcítiť do polohy iných detí,
- sú tolerantní k iným, rešpektujú názory iných,

- vedia byť solidárni a nápomocní,
- sú zodpovední za seba a svet, v ktorom žijú,
- angažujú sa pri riešení problémov.

Psychomotorické ciele obsahujú zručnosti a návyky:

- sú schopní hľadať spôsoby riešenia problémov,
- vedia spolupracovať s ostatnými v činnostných aktivitách,
- utvárajú si návyky angažovať sa za veci, ktoré sa ich týkajú,
- vedia čeliť prejavom intolerancie zapojením do konkrétnych aktivít.

Rozvíjanie kompetencií dieťaťa, teda spôsobilostí preukázať vedomosti, zručnosti, schopnosti a postoje v praktickej činnosti a pri riešení úloh dosiahneme stanovením cieľov v učebných osnovách, v ktorých sa súbežne prelínajú aj ciele výchovy k ľudským právam a právam dieťaťa na elementárnej úrovni. Základné vedomosti (poznatky) by si deti mali osvojiť veku primeranou formou prostredníctvom vlastného prežívania a skúseností.

Dieťa v predprimárnom vzdelávaní by malo pri odchode z MŠ disponovať:

- vedomosťami o ľudských právach a právam dieťaťa na veku primeranej úrovni,
- sociálnymi zručnosťami a schopnosťami,
- primerane osvojenými hodnotami a postojmi.

Vedomosti (poznatky) o ľudských právach:

- chápať ponímanie a význam základných ľudských práv jednotlivca,
- identita – rozoznať potreby a prania jednotlivca,
- zodpovednosť – chápať zodpovednosť voči sebe a druhým,
- bezpečnosť – pochopiť na elementárnej úrovni, riešenie konfliktov,
- demokracia – čo môže dieťa v tejto oblasti pochopiť,
- tolerancia – tolerovať druhých, trpezlivo znášať druhého,
- rozvoj – ochraňovať životné prostredie.

Zručnosti a schopnosti o ľudských právach:

- kriticky myslieť – vyjadriť svoj názor, komunikovať o ňom,
- aktívne počúvať – počúvať svojho kamaráta, pozeráme sa naňho, pýtame sa,
- komunikovať – vlastné vyjadrenie, vyjadrenie toho druhého,
- empatia – vcit'ovanie sa do druhého (ako sa cíti náš kamarát, keď je smutný, veselý),
- rozhodovať o niečom,
- kooperovať, spolupracovať v tíme,
- riešiť konflikty.

Postoje a hodnoty o ľudských právach:

- zodpovednosť za niečo,
- uznávanie rovnosti,
- spolupráca – ja som, ty si,
- akceptácia seba a iných – napr. dieťa s okuliarmi, dieťa na vozíčku,
- ochrana životného prostredia.

Vybraná ukážka kurikulárneho projektu je súčasťou učebných osnov školských vzdelávacích programov MŠ Ožvoldíkova 15, Bratislava, a MŠ J. Halašu 11, Trenčín (v prepracovanej verzii autoriek Angeliky Koprivňanskej, Sone Ježíkovej a Lucie Hromádkovej). Je zameraná na rozvoj poznatkov, spôsobilostí, hodnôt a postojov detí v problematike práv dieťaťa. V tabuľke je text týkajúci sa ľudských práv a práv detí označený kurzívou.

Filozofia Školského vzdelávacieho programu vychádza z tvorivo-humanistického a sociokognitivistického modelu výučby. Oba modely výučby sú založené na princípoch uplatňovania práv dieťaťa v edukácii, ktoré učitelia uplatňujú v každodenných životných situáciách vo výučbe v škole počas predprimárneho vzdelávania dieťaťa v MŠ.

Kurikulárny projekt

Názov projektu:	Sme rozdielni a predsa rovnakí – Moje telo
Zameranie:	Na poznávanie častí ľudského tela a nadobúdanie elementárnych predstáv o vnútorných orgánoch a ich funkciách. <i>Na vytváranie a udržiavanie kvalitnejších, hodnotnejších, pozitívnych sociálnych vzťahov s rovesníkmi a dospelými z blízkeho/rôzneho sociokultúrneho prostredia a na poznávanie práv a povinností v skupine/komunite.</i>
Obsah:	<ul style="list-style-type: none"> – stavba/časti/orgány/funkcie ľudského tela – rozmnožovanie človeka (narodenie dieťaťa) – zmysly/zmyslové vnímanie – <i>identita (ja) – jedinečnosť, odlišnosť (meno, domov, národnosť a rasy, pleť, vlastnosti, vonkajšie znaky tela a pohlavie, myšlienky, názory, spôsob života)</i> – <i>práva dieťaťa – detstvo – Dohovor o právach dieťaťa – ochrana, pomoc a podpora detí</i> – <i>akceptácia, tolerancia, pravidlá života v skupine v súlade s právami, kamarátstvo/priateľstvo</i>
Východiská:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kostra je oporou ľudského tela. 2. Na kostru sa upína svalstvo tela. 3. Telo chráni pokožka. 4. Človek sa pohybuje predovšetkým vďaka súhre kostí, svalstva a mozgu. 5. Mozog riadi celé telo človeka. 6. Energia/živiny sa v tele rozvádza cievny systémom. 7. Ľudské telo sa skladá z vnútorných (neviditeľných) a vonkajších (viditeľných) orgánov. Človek má životne dôležité vnútorné orgány. 8. Človek poznáva svet zmyslami svojho tela. 9. Ľudské telo má svoj tvar, ktorý sa mení vekom a spôsobom života. 10. <i>Na Zemi žijú ľudia rôznej rasy/pleti.</i> 11. <i>Ľudia sa odlišujú vonkajším vzhľadom tela, pohlavím, vlastnosťami, myšlienkami, názormi, spôsobom svojho stravovania, zvykmi, správaním, kultúrou – jazykom, domovom a menom.</i>

	<p>12. <i>Tým, že sme jedineční, sme rozdielni.</i></p> <p>13. <i>Komunikovať je dôležité pre dorozumievanie a udržanie kamarátstva/priateľstva.</i></p> <p>14. <i>Ludia sa môžu dohovoriť aj bez slov.</i></p> <p>15. <i>Aj deti majú svoje práva (meno, bydlisko/domov, na učenie, ochranu, pomoc, akceptáciu, vyjadrenie názoru, rozhodovať sa, stretávať sa, hrať sa s inými, práva na oddych a voľný čas, slobodný výber hry).</i></p> <p>16. <i>Aj keď sme rozdielni, všetci sme dôležití.</i></p> <p>17. <i>Vzájomná pomoc a rešpektovanie práv a povinností ľudí sú dôležité.</i></p>
Stanovenie problému:	<p>1. Čo tvorí oporu ľudského tela?</p> <p>2. Čo sa upína na kostru človeka?</p> <p>3. Čím je pokryté telo? Akú funkciu má pokožka?</p> <p>4. Čo umožňuje človeku pohyb?</p> <p>5. Čím je riadené celé telo človeka?</p> <p>6. Ako sa časti tela zásobujú živinami/energiou? Čo tvorí cievny systém človeka? Ktoré sú vonkajšie a vnútorné orgány tela človeka?</p> <p>7. Ktoré vnútorné orgány sú dôležité pre život? Prečo sú dôležité pre život človeka?</p> <p>8. Aké zmysly má človek? Na čo nám slúžia? Čo zisťujeme jednotlivými zmyslami?</p> <p>9. Čo ovplyvňuje zmenu tvaru ľudského tela?</p> <p>10. <i>Akej farby pleti žijú ľudia na Zemi?</i></p> <p>11. <i>Čím a ako sa odlišujú ľudia navzájom?</i></p> <p>12. <i>Prečo a čím sme rozdielni?</i></p> <p>13. <i>Ako môžu ľudia komunikovať a prečo je dôležité komunikovať navzájom?</i></p> <p>14. <i>Prečo a ako sa môžu ľudia dohovoriť aj bez slov?</i></p> <p>15. <i>Aké majú práva deti? Prečo majú všetky deti rovnaké práva (šťastné, zdravé a bezpečné detstvo)?</i></p> <p>16. <i>Prečo niektoré práva a povinnosti môžeme označiť za rovnaké pre všetkých?</i></p> <p>17. <i>Prečo sme všetci dôležití/užitoční, aj keď sme rozdielni?</i></p> <p>18. <i>Prečo je vzájomná pomoc ľudí a rešpektovanie práv dôležitá?</i></p>
Opis problému:	<p>Vzhľadom na prirodzenú zvedavosť detí poznávať a objavovať zatiaľ nepoznané je potrebné, aby sa podnecoval ich potenciál využívaním prostriedkov a najmä jedným z najprirodzenejších – ich telom.</p> <p><i>Vzhľadom na to, že skupinu/triedu tvoria rôzne osobnosti, ktoré prezentujú rôzne rodinné kultúry, sú v nej deti odlišné, je potrebné podnecovať akceptáciu odlišnosti, vytvoriť, dohodnúť a zdieľať pravidlá života v skupine/triede v súlade s právami dieťaťa. V nadväznosti na tieto získané spôsobilosti stimulovať spoluprácu medzi deťmi, napomáhať utvárať a udržiavať pozitívne rovesnícke vzťahy, prekonávať predsudky a stereotypy, porozumieť základným právam detí/ľudí, rešpektovať ich a dožadovať sa ich.</i></p>

Všeobecné ciele:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Progresívne objavovať, poznávať, porozumieť a kontrolovať vlastné telo prostredníctvom rozmanitých výrazových prostriedkov získavaním a skvalitňovaním kompetencií nevyhnutých na zdravý spôsob života. 2. <i>Vytvárať čoraz kvalitnejšie – hodnotnejšie sociálne vzťahy podporovaním a skvalitňovaním vzťahov medzi deťmi s akceptovaním odlišností.</i> 3. Konať a pôsobiť čoraz viac autonómnejšie v aktivitách rozvíjaním vlastných kompetencií na podporovanie jedinečnosti a neopakovateľnosti svojej osoby. 4. <i>Poznávať, porozumieť a chápať odlišnosti medzi deťmi, ktoré majú možnosť poznávať cez sieť sociálnych skúseností, vo svojom blízkom okolí, preukazovaním rešpektu k rozmanitosti, úcty, pomoci – opory a záujmu so zreteľom na univerzálne multikultúrne hodnoty.</i> 5. <i>Využívať dialóg/diskusiu a komunikáciu (verbálnu, neverbálnu) a jej zodpovedajúce komunikatívne prostriedky v bežných sociálnych situáciách v styku s deťmi i dospelými z rozmanitého sociokultúrneho prostredia so zámerom porozumieť a byť porozumený inými.</i> 6. Obohacovať a diverzifikovať svoje expresívne možnosti prostredníctvom využívania a spracúvania rozličných materiálov.
-------------------------	--

Mesiac: November

Časové rozpätie: 2 týždne

Tematický okruh – oblasť rozvoja (ISCED 0)	Prierezová téma	Edukačné ciele – špecifické ciele projektu	Výkonový štandard Výstup (ISCED 0)	Kompetencie (ISCED 0)	Návrh edukačných aktivít
Ja som (PMO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý prejaviť vlastnú lateralitu pri pohybových činnostiach.	Prejaviť v rôznych pohybových činnostiach vlastnú lateralitu. /2	Psychomotorické	PH: Vybíjaná v kruhu (Chudá, 1993)
Ja som (PMO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý ovládať beh pri hre s pravidlami.	Ovládať základné lokomočné pohyby. /5	Psychomotorické	Hra: „Objatie zachraňuje“ (Emocionálny svet detí predšk. veku, s. 43, Pružinská)
Ja som (PMO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý pohybovať sa okolo vlastnej osi pri kotúli vpred.	Pohybovať sa okolo osi vlastného tela (kotúle). /9	Psychomotorické	EA: Pohybom skúmame našu kosť a svaly
Ja som (PMO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý manipulácie s rôznymi predmetmi.	Manipulovať s rôznymi predmetmi. /10	Psychomotorické	Hra: „Žiadne ruky“ (Emocionálny svet detí predšk. veku, Pružinská)
Ja som (PMO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý zachovať v pracovných a technických činnostiach návyky poriadku a čistoty.	Zachovať v pracovných a technických činnostiach návyky poriadku a čistoty. /14	Sociálne	Diskusia – tvorba pravidiel „Pravidlá správania – symbol“, každá vec má svoje miesto, po skončení

					<i>hry upratujem hračky a pomôcky</i>
Ja som (PMO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Skvalitňovať jemnú motoriku pri zhotovovaní výtvorov z rozmanitého materiálu rôznymi technikami s uplatnením technickej tvorivosti.	Zhotoviť výtvary z rozmanitého materiálu rôznymi technikami, uplatňovať pri tom technickú tvorivosť. /15	Psychomotorické	EA: <i>Kamaráti triedy</i> <i>Produkovanie a spoločná diskusia o rovnakých a odlišných znakoch</i>
Ja som (PMO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý využívať koordináciu zraku a ruky pri modelovaní.	Využívať koordináciu zraku a ruky. /19	Psychomotorické	EA: <i>„Ruky, ruky, ručičky, Plastelínový obrázok, Lopty a loptičky“ (Kafomet, 2. vyd., 2009)</i>
Ja som (PMO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý sústrediť sa na primerane dlhý čas na písanie – krúživé pohyby – mletie, navíjanie, hojkanie, kruh jedným ťahom bez opravenia línie až po elipsovú grafickú záznamy.	Graficky znázorňovať motivovaný pohyb vychádzajúci z ramenného kĺbu (kývanie, mletie, hojkanie, navíjanie), zápästia (vertikálne línie, horizontálne línie, krivky, slučky) a pohybu dlane a prstov (horný a dolný oblúk, lomená línia, vlnovka, ležatá osmička, fiktívne písmo). /23	Psychomotorické	EA v súlade s rešpektovaním metodického postupu rozvíjania grafomotorických spôsobilostí detí
Ja som (KO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Poznať časti ľudského tela a ich funkcie.	Určiť na základe viaczmyslového vnímania časti tela a jednoduchým spôsobom opísať ich funkciu. /30	Kognitívne	<i>Pojmová mapa, Hra: „Kto som ja? (Kto som ja? Kto si ty? – Miňová, Semanová)</i> EA: <i>„Hra pre zmysly“, „Poznaj sám seba“, „Tak vlastne prečo?“ (Miňová, Fabíková – Rozv. program EQ)</i>
Ja som (KO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Využívať poznatky a skúsenosti pri opisovaní životne dôležitých vnútorných orgánov tela.	Vnímať a určiť viacerými zmyslami niektoré životne dôležité orgány (srdce, pľúca a príp. aj mozog). /31	Kognitívne	EA: <i>„Hra pre zmysly“, „Čo sa skrýva v mojom tele“ (Miňová, Fabíková – Rozv. program EQ)</i> Ľudské telo – zmyslové orgány (pracovný list)

Ja som (KO)	Výchova k tvorivosti	Prejavovať tvorivé myslenie pri výtvarnom produkovani charakteristických črt tváre.	Prejaviť pozitívne postoje k svojmu telu a vyjadriť ich prostredníctvom rôznych umeleckých výrazových prostriedkov. /32	Psychomotorické Učebné	<i>Tvoríme autoportrét a diskusia o odlišnosti a jedinečnosti – pravidlo Každý niečo vie, všetci sme dôležití</i>
Ja som (KO)	Výchova k tvorivosti	Aplikovať tvorivé myslenie pri zobrazovaní a vytváraní ľudskej postavy s uplatnením rôznych výtvarných a pracovných techník.	Aplikovať poznatky o svojom tele pri zobrazovaní a vytváraní ľudskej postavy (s uplatnením rôznych výtvarných a pracovných techník). /33	Učebné	<i>EA: „Hľadáme si kamarátov“, „Galéria triedy“, „Kreslenie tela“ (Miňová, Fabíková – Rozv. program EQ)</i>
Ja som (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý prijateľným spôsobom komunikovať pozitívne a negatívne emócie a vyjadrenie citov.	Komunikovať prijateľným spôsobom pozitívne a negatívne emócie a vyjadriť pocity. /45	Komunikatívne	<i>Hra: „Citové preladovanie, Grimasy, Oznamy emócií“ (Miňová, Fabíková – Rozv. program EQ)</i>
Ja som (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	<i>Byť spôsobilý uvedomovať si a uplatňovať vlastnú jedinečnosť a vlastné nápady so zreteľom na jedinečnosť iných detí v skupine.</i>	<i>Uvedomovať si a uplatňovať vlastnú jedinečnosť a vlastné nápady so zreteľom na jedinečnosť iných detí v skupine. /46</i>	Osobnostné	<i>EA: Moje srdiečka (Fabíková, Miňová, 2008)</i>
Ja som (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	<i>Byť spôsobilý prejaviť sebareguláciu v hrách a iných činnostiach s ohľadom na seba a druhých.</i>	<i>Prejaviť sebareguláciu v hrách a iných aktivitách – konať s ohľadom na seba a druhých. /48</i>	Osobnostné	<i>Diskusia na tému: „Pravidlá správania – symbol spojených rúk“ Hra: „Jeden papier“ (Emocionálny svet detí predšk. veku s. 62, Pružinská)</i>
Ja som (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	<i>Byť spôsobilý nadväzovať verbálny a neverbálny kontakt s inými deťmi a dospelými (napr. s ohľadom na ich hendikep).</i>	<i>Nadviazať neverbálny a verbálny kontakt s inými deťmi a dospelými. /52</i>	Komunikatívne	<i>Návšteva hendikepovaných detí Hra: „Keď moje oči nevidia“ (Kto som ja? Kto si ty? – Miňová, Semanová) Hra: „Čo ti chcem povedať“, „Čarovné zrkadlo“ (Emocionálny svet detí predšk. veku – Pružinská) EA: „Ulička priateľstva“ (Miňová, Fabíková – Rozv. program EQ)</i>

Ja som (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	<i>Byť spôsobilý uplatniť aktívnu slovnú zásobu pri rozprávaní o svojich pocitoch z poskytnutia pomoci – opory druhým, pri opisovaní vlastností, schopností kamaráta.</i>	Uplatniť aktívnu slovnú zásobu vzhľadom na obsahový kontext (zmysluplne rozprávať o svojich pocitoch, zážitkoch, dojmoch). /56	Komunikatívne	Hra: „Každá rúčka má prstíčky“ (Kto som ja? Kto si ty? – Miňová, Semanová) EA: „Záhadná osoba“, „Kytička“ (Miňová, Fabíková – Rozv. program EQ)
Ja som (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý fonematického uvedomovania pri analyticko-syntetických činnostiach a hrách so slovami.	Uplatňovať schopnosť analyticko-syntetických hier a činností so slovami. /61	Komunikatívne	Hranie rolí – Černosi v Afrike a hra so slovami s rytmizáciou
Ja som (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý používať slová s protikladnými významami.	Používať synonymá, antonymá a homonymá, vytvárať rýmy. /60	Kognitívne	Hra: „Keď ja poviem...“ (Kafomet, 2. vyd. 2009) Emócie moje a iných – hranie rolí
Ľudia (PMO)	Ochrana života a zdravia	<i>Byť spôsobilý dodržiavať pravidlá hudobno-pohybových hier.</i>	Dodržať pravidlá hudobno-pohybových hier. /62	Psychomotorické	„My sme sestry veselé (HPH)“ – diskusia o význame pravidiel a spolupráce
Ľudia (KO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Uplatňovať kritické myslenie priradovaním reálií podľa farby.	Priradiť, rozoznať a pomenovať farby na obklopujúcich reáliách. /70	Kognitívne	Hádaj, kto je to? (podľa farby oblečenia)
Ľudia (KO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Rozvíjať si kritické myslenie pri zdôvodňovaní usporadúvania predmetov podľa určitých kritérií.	Priradiť, triediť a usporiadať predmety podľa určitých kritérií (farba, tvar, veľkosť). /74	Kognitívne	Ako sme narástli, Meranie postáv (Fabíková, Miňová 2008)
Ľudia (KO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Uplatňovať poznanie pri zapamätávaní čísel od 1 do 10.	Počítať minimálne od 1 do 10. /76	Kognitívne	Hľadáme spoločné a rozdielne znaky a vlastnosti
Ľudia (KO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	Prejavovať kritické myslenie pri syntetizovaní puzzle podľa slovných inštrukcií a predlohy.	Zostaviť z puzzle, rozstrihaných obrázkov, paličiek alebo geometrických tvarov obrazce a útvary podľa fantázie, predlohy a slovných inštrukcií. /81	Kognitívne	Puzzle – Ľudské telo (chlapec, dievča) Popletené ľudské telo
Ľudia (KO)	Ochrana života a zdravia	Prejavovať porozumenie/chápanie pri opisovaní ľudského tela a reagovať na jednoduché otázky súvisiace s témou.	Reagovať slovné na jednoduché otázky buď jednoslovnou, viacslovnou odpoveďou alebo jednoduchou frázou. /84	Komunikatívne	Moje telo Encyklopédia ľudského tela – Krvný obeh /Adamko 6/09, – Nervová sústava /Adamko 5/09

Ludia (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	<i>Byť spôsobilý rozlíšovať svoje pozitívne i negatívne emócie a pokúsiť sa o rozlíšenie emócií druhých osôb.</i>	<i>Rozlíšiť pozitívne i negatívne emócie druhých osôb. /87</i>	Osobnostné Sociálne	<i>Katalóg emócií (Pružinská, 2006)</i>
Ludia (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj	<i>Byť spôsobilý rozdeliť sa, obdarovať niekoho a pomôcť inému.</i>	<i>Nenasilne riešiť konflikt s iným dieťaťom/deťmi, dohodnúť sa na kompromise. /89</i>	Sociálne	<i>Darček pre kamaráta, Darčeková pošta (Fabíková, Miňová – Rozv. program, 2008)</i>
Ludia (SEO)	Osobnostný a sociálny rozvoj, Multikultúrna výchova	<i>Byť spôsobilý zaujať pozitívny postoj k chorým, osobám so zdravotným postihnutím, starým ľuďom.</i>	<i>Zaujať pozitívne a empatické postoje k chorým, osobám so zdravotným postihnutím, starým ľuďom, multikultúrnej a socioeconomickej rozmanitosti ľudstva. /94</i>	Osobnostné	<i>Keď moje očka nevidia, Každá rúčka má prstíčky? (Semánová, Miňová – Rozv. emocionality dieťaťa predšk. veku, 2008) Hra s hendikepovanými deťmi Program v Domove seniorov</i>
Príroda PMO/	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý zvládnuť na elementárnej úrovni špeciálne pohybové zručnosti a schopnosti.	Zvládnuť na elementárnej úrovni špeciálne pohybové zručnosti a schopnosti. /100	Psychomotorické	EA: Zachráňme kamarátov v lese
Príroda (PMO)	Výchova k tvorivosti	Byť spôsobilý prejavíť praktickú tvorivosť pri vytváraní produktov z prírodnín.	Prejavíť zručnosti a praktickú tvorivosť pri vytváraní produktov z prírodnín prostredníctvom využitia rôznych pracovných a výtvarných techník. /102	Kognitívne	Kostra vyrobená z vetvičiek (H. Viehoffová – Ako s deťmi tráviť voľný čas, 1996)
Príroda (KO)	Environmentálna výchova	Uplatňovať kritické myslenie pri zdôvodňovaní významu prírodného prostredia s ohľadom na naše telo.	Zdôvodniť význam prírodného prostredia na základe pozorovania a zážitkov z prírody. /105	Kognitívne	EA: Pavučina prírody (Miňová, 2005)
Príroda (SEO)	Environmentálna výchova	Byť spôsobilý citlivo vnímať krásu prírody, jej čaro a jedinečnosť.	Citlivo vnímať krásu prírody, jej čaro a jedinečnosť. /119	Sociálne	Prechádzka lesom a zážitky z nej
Kultúra (PMO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý pohotovo reagovať na zmenu tempa hudobného sprievodu.	Pohotovo reagovať na zmenu tempa hudobného sprievodu. /125	Psychomotorické	Kapela z rôznych krajín

Kultúra (KO)	Výchova k tvorivosti	Tvorivo myslieť pri kreatívnom produkovaní výtvorov rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami.	Vyjadriť rôznymi umeleckými výrazovými prostriedkami pocity, dojmy z pozorovania sveta, príp. zážitky z návštevy zahraničia. /141	Osobnostné	<i>Moja najväčšia radosť (Fabíková, Miňová, 2008)</i>
Kultúra (KO)	Mediálna výchova	Aplikovať svoje poznanie v práci s encyklopédiou.	Overiť si z detských encyklopédií, že svet je veľký a rozmanitý. /140	Sociálne	<i>Priatelía z celého sveta, Povedz mi o kamarátoch z celého sveta (Fabíková, Miňová, 2008)</i>
Kultúra (SEO)	Osobný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý zapojiť sa do skupinovej hry a vedieť spolupracovať v skupinovej hre.	Zapojiť sa do skupinovej hry a vedieť spolupracovať v skupinovej hre. /143	Sociálne	Na reštauráciu – stravovanie rôznych kultúr Na nemocnicu
Kultúra (SEO)	Výchova k tvorivosti	Prejavovať tvorivosť pri hre.	Uplatňovať tvorivosť v hre. /146	Osobnostné	Hranie rolí a pantomíma – Ako bývame, Ako rastieme
Kultúra (SEO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý rytmizovať ľudové riekanky a detské ľudové piesne hrou na tele.	Rytmizovať ľudové riekanky a detské ľudové piesne hrou na tele. /148	Psychomotorické	Maličká som ... Až ja budem veľká (M. Ďuričková, Zlatá brána)
Kultúra (SEO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý kresliť, maľovať, modelovať v rôznych polohách.	Kresliť, maľovať, modelovať v rôznych polohách (ľah, kľak, stoj, sed). /157	Psychomotorické	<i>Čo dokážu naše ruky, Odtlačky (Fabíková, Miňová – Rozv. program EQ, 2008)</i>
Kultúra (SEO)	Výchova k tvorivosti	Využívať poznanie pri kreslení, maľovaní a modelovaní ľudskej postavy.	Kresliť, maľovať, modelovať, plošne a priestorovo zobrazovať ľudskú a zvieraciu postavu. /160	Učebné	<i>Ja a moji kamaráti</i>
Kultúra (SEO)	Mediálna výchova	Zaujímať sa o knihu, písmená, číslice a orientovať sa v knihách.	Prejaviť záujem o knihy, o písmená, číslice, orientovať sa v knihách. /165	Učebné	Tvorba príbehu – V ktorej krajine mám kamaráta
Kultúra (SEO)	Mediálna výchova, Osobnostný a sociálny rozvoj	Byť spôsobilý čítať príbeh z prediktabilnej knihy.	„Čítať“ kreslený príbeh a obrázkový seriál. /171	Komunikatívne	EA: Moje telo (knihy s prediktabilným textom); Encyklopédia – čo sa deje v ľudskom tele, keď prijímame potravu
Ja som (PMO)	Ochrana života a zdravia	Byť spôsobilý správne držať grafický materiál a používať primeranú intenzitu tlaku na podložku pri používaní rôznych techník.	Správne držať grafický materiál a používať primeranú intenzitu tlaku na podložku pri používaní rôznych techník. /22	Psychomotorické	EA: Postava kamaráta

Hodnotiace kritériá:

Čo má...	Čo by malo...	Čo by mohlo...
<p>Poznatky:</p> <ul style="list-style-type: none">– označiť/nazvať časti ľudského tela,– chápať význam častí ľudského tela pre funkciu ľudského tela,– označiť/nazvať vonkajšie a niektoré vnútorné orgány ľudského tela,– nazvať osobné vlastnosti a charakteristiky – meno, domov, národnosť, farba pleti, spôsob svojho stravovania a zvyklostí v rodine. <p>Kompetencie (vedomosti, zručnosti, postoje):</p> <ul style="list-style-type: none">– byť spôsobilý využívať všetky zmysly ľudského tela v činnosti na označenie/identifikáciu odlišností,– byť spôsobilý uvedomovať si vlastnú jedinečnosť a akceptovať jedinečnosť iných,– byť spôsobilý zobrazit'/produkovať ľudskú postavu s detailmi – dramaticky, výtvarne,– byť spôsobilý komunikovať k téme,– byť spôsobilý prejavit' záujem o knihy, encyklopédie k téme a orientovať sa v nich v súvislosti s témou,– byť spôsobilý využívať lokomočné pohyby v pohybových aktivitách a chápať ich význam pre život človeka,– prejavit' aktívny postoj k sebe samému,– prejavit' aktívny postoj k iným deťom v skupine/komunite, chorým, osobám so zdravotným znevýhodnením (akceptácia, tolerancia),– prejavit' aktívny postoj k svojmu telu a k sebe samému.	<p>Poznatky:</p> <ul style="list-style-type: none">– označiť/nazvať funkciu niektorých životne dôležitých vnútorných orgánov,– <i>označiť rozdiely farby pleti medzi ľuďmi rôznych rás,</i>– <i>označiť/nazvať osobné charakteristiky iných.</i> <p>Kompetencie (vedomosti, zručnosti, postoje):</p> <ul style="list-style-type: none">– <i>byť spôsobilý rozlišovať charakteristické vlastnosti inej osoby,</i>– <i>byť spôsobilý v rôznych situáciách navrhnúť a poskytnúť pomoc,</i>– <i>byť spôsobilý rozlišovať tradície, zvyky (kultúru) z prostredia, do ktorého patrí,</i>– <i>byť spôsobilý akceptovať a rešpektovať pravidlá správania a konania, ktoré sú zdieľané v skupine v súlade s Dohovorom o právach dieťaťa a pravidlami vytvorenými komunitou,</i>– <i>uplatňovať aktívny postoj k deťom, chorým, osobám so zdravotným znevýhodnením,</i>– <i>uplatňovať aktívny postoj k svojmu telu a k sebe samému.</i>	<p>Poznatky:</p> <ul style="list-style-type: none">– označiť a zdôvodniť význam životne dôležitých orgánov a ich ochranu,– <i>kriticky zhodnotiť a zdôvodniť význam jednotlivých charakteristických osobností pre život v komunite,</i>– <i>poznať rozdiely farby pleti medzi ľuďmi rôznych rás a kultúrne rozdiely.</i> <p>Kompetencie (vedomosti, zručnosti, postoje)</p> <ul style="list-style-type: none">– <i>byť spôsobilý riešiť problémy sociálneho charakteru nenásilnou formou,</i>– <i>byť spôsobilý kriticky zdôvodniť dôsledky ubližovania,</i>– <i>byť spôsobilý dožadovať sa svojich práv v komunite detí a dospelých,</i>– <i>vyjadrovať pozitívny postoj k ľuďom rôznych rás a pleti a ich kultúrnemu prínosu pre iných a spoločne ovplyvňovať správanie iných.</i>

Stratégie výchovno-vzdelávacej činnosti:

- hra,
- centrá aktivít a edukačné zóny,
- projektové vyučovanie.

Stratégie rozvíjania perceptuálno-motorickej oblasti:

- zdravotné, relaxačné cvičenia, dychové cvičenia,
- lokomočné pohybové aktivity,
- hudobno-pohybové hry,
- pohybová improvizácia,
- pohybové hry,
- vychádzky,
- aktivity s grafomotorickým zameraním na rozvoj zmyslovo-pohybových schopností,
- konštruktívne hry a manipulácia s materiálom a predmetmi na rozvoj jemnej motoriky,
- výtvarné a pracovné aktivity s použitím náradia a materiálu.

Stratégie rozvíjania kognitívnej oblasti:

- diskusia (skúsenostný dialóg, dialogická argumentácia, vydiskutovávanie), rozhovor,
- riešenie problémov – uvažovanie, dokazovanie, overovanie, reflexia, prezentácia a interpretácia zistení,
- analýza, syntéza, indukcia, dedukcia, porovnávanie,
- metóda brainstorming,
- metóda pojmovo-obrázkového mapovania,
- metóda tvorby mesačného kalendára,
- metóda odkazov (druhy odkazov: odkaz učiteľky deťom, t. j. ranný odkaz, odkaz detí deťom, odkaz detí a učiteľky rodičom, odkaz učiteľky a detí druhej učiteľke),
- metóda diskusná sieť,
- metóda príbehy jazykovej skúsenosti,
- metóda slovná banka,
- metóda rovnaký – rozdielny,
- metóda spoločné čítanie pre deti, metóda čitateľské dielne, metóda lona s využitím prediktabilných kníh formátu A3, metóda práca s prediktabilným textom,
- metóda kocky,
- metóda analýza príbehu s tvorbou hypotéz, metódy tvorby kníh deťmi (druhy: kniha náučná, kniha encyklopédia, kniha príbeh, kniha rozprávka, básne a riekanky),
- metóda tvorby časopisu deťmi, metóda tvorby denníka (druhy: osobný denník, triedny denník, denník pre rodičov), metóda tvorby CINQUAINU,
- princíp – autorská stolička.

Stratégie rozvíjania sociálno-emocionálnej oblasti:

- sociálna a morálna diskusia,
- riešenie morálnych dilem,
- hlasovanie,
- tvorba pravidiel,

- riešenie konfliktu,
- účasť na spoločenských aktivitách – oslavy, sviatky, programy, športové aktivity,
- exkurzie,
- výtvarné aktivity,
- hudobné hry, počúvanie, rytmizácia, pohybové vyjadrenie hudby, tanec,
- tvorivá dramatika, hranie rolí, pantomíma, tanec, dramatická hra,
- literárne aktivity – prednes, reprodukcia, dramatizácia, práca s knihou a aktivity na rozvoj komunikačnej (jazykovej) gramotnosti.

Edukačné zdroje:

Pružinská, L.: Emocionálny svet detí predškolského veku.

Miňová, M., Fabíková, A.: Rozvíjajúci program emocionálnej inteligencie, Každý máme svoju hviezdu na nebi.

Miňová M., Semanová E.: Rozvíjanie emocionality dieťaťa, Kto som ja? Kto si ty?

Pavlikánová, M.: Ruky, ruky, ručičky.

Nováková, M.: Svet predškolača.

Časopis Adamko.

Kopáčová, J.: Prírodoveda pre 3. ročník ZŠ.

Viehoffová, H: Jak s dětmi trávit volný čas.

Podhájecká, M.: Edukačnými hrami poznávame svet.

Lysáková, M. a kol.: Piesne, hry a riekanky detí predškolského veku.

Kafomet, 2009.

Jackulíková, J.: Stimulácia sociomorálneho vývinu v materskej škole.

Chudá, B.: Pohybové hry.

Miňová, M. a kol.: Environmentálna výchova v materskej škole.

Metodická príručka k uplatňovaniu/k výchove k právam dieťaťa.

Kompas, Manuál výchovy a vzdelávania mládeže k ľudským právam.

Heribanová, I.: Rozvoj grafomotorických zručností detí predškolského veku, Metodika nácviku grafomotorických zručností, Predškolská výchova.

Národný plán k ľudským právam na rok 2005 až 2014.

Ľudské práva pre deti. Bratislava.

Metodika vyučovania ľudských práv. Bratislava.

Svoreňová, J.: Práva dieťaťa uplatňované v praxi.

Hajdúková, V. a kol.: Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy.

Kostrub, D.: Dizajn procesu výučby v materskej škole.

Kostrub, D.: Dieťa/žiak/študent-učivo-učiteľ, didaktický alebo bermudský trojuholník?

Kostrub, D.: Problematika cieľa v počiatočnej edukácii.

Jakubíkova, Z., Kostrub, D.: Vybrané didaktické modely materskej školy uplatňované v súčasnej didaktickej praxi.

Kikušová S., Kostrub, D.: Pedagogika pre 1. ročník stredných odborných škôl.

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie.

www.minedu.sk; www.rvp.cz

4 Implementácia ľudských práv a práv dieťaťa do výchovno-vzdelávacieho procesu (výskum)

Výchova k ľudským právam a právam dieťaťa je nepochybne veľmi dôležitá súčasť vzdelávania. Povinnosť implementovať problematiku ľudských práv a práv dieťaťa do výchovno-vzdelávacej činnosti na všetkých stupňoch vzdelávania vyplynula z Národného plánu výchovy k ľudským právam. Rozhodli sme sa zmapovať situáciu v predprimárnom vzdelávaní. Sformulovali sme dotazník (príloha č. 2). Potom sme oslovili riaditeľky materských škôl (MŠ) v Bratislavskom kraji. V priebehu jedného mesiaca učiteľky MŠ dotazníky vyplnili a vrátili na spracovanie.

Výsledok výskumu poskytne obraz o výchove k ľudským právam a právam dieťaťa v podmienkach materskej školy. Zároveň môže byť zaujímavým podkladom na zamyslenie a inšpiráciu pre tvorcov školských vzdelávacích programov.

Predmetom a hlavným zámerom predkladaného výskumu bolo zistiť stav poznania základných dokumentov o ľudských právach (LP) a právach dieťaťa (PD) učiteľmi materských škôl (MŠ). Pomocou dotazníkových otázok sme zisťovali, či je a akým spôsobom implementovaná problematika do edukácie v predprimárnom vzdelávaní, či sa učitelia zúčastnili niektorého typu vzdelávania o LP a PD.

Ciele výskumu:

1. Zistiť, či učitelia MŠ poznajú základné dokumenty týkajúce sa práv detí.
2. Zistiť, či učitelia MŠ implementujú problematiku LP a PD do edukačného procesu.
3. Zistiť, s ktorými dokumentmi týkajúcimi sa práv detí najčastejšie pracujú.
4. Zistiť, ktoré metódy uplatňujú pri vyučovaní práv detí.
5. Zistiť, či organizovali podujatia (mimoškolské aktivity) týkajúce sa práv a povinností detí.
6. Zistiť, či sa zúčastnili niektorého typu vzdelávania zameraného na LP a PD.

Hypotézy výskumu:

H1: Predpokladáme, že učitelia MŠ poznajú dokumenty týkajúce sa LP a PD, ale pracujú s Deklaráciou práv dieťaťa z roku 1959, ktorá má iba odporúčajúci charakter.

H2: Predpokladáme, že pedagógovia implementujú témy LP a PD do obsahu výchovy.

H3: Predpokladáme, že učitelia MŠ uplatňujú pri výchove k LP a PD inovatívne (najmä zážitkové) metódy vyučovania.

H4: Predpokladáme, že organizovanie (najmä mimovyučovacích) aktivít zameraných na prehĺbovanie poznatkov o právach a povinnostiach detí bude minimálne.

H5: Predpokladáme, že väčšina učiteľov neabsolvovala vzdelávanie o LP a PD.

Výskumná vzorka:

Výskum sme realizovali na vzorke 72 respondentov. So zreteľom na dosiahnutie stanoveného cieľa sme stanovili výskumnú vzorku učiteliek MŠ z Bratislavského kraja, rôznej vekovej kategórie (od 26

do 55 rokov), s rôznym stupňom dosiahnutého vzdelania (prevažovalo SPGŠ oproti SŠ a VŠ), s rôznou dĺžkou pedagogickej praxe (1 – 35 rokov).

Charakteristika metód:

Pri výskume sme ako výskumnú metódu zvolili metódu kvantitatívneho výskumu s prvkami kvalitatívneho výskumu. Použili sme dotazník s uzavretými, polouzavretými a otvorenými otázkami.

Analýza a interpretácia výsledkov výskumu:

Konkrétne údaje o výskumnej vzorke sme zisťovali prvotnými informáciami v dotazníku.

1. Poznáte dokumenty týkajúce sa práv detí? Napíšte ktoré.

V prvej otázke sme zistili, že 46 respondentov pozná názvy dokumentov týkajúcich sa práv dieťaťa. 26 respondentov uviedlo, že pozná dokumenty, ale neuviedli ich názvy, alebo priamo uviedli, že nepoznajú žiaden dokument o LP a PD. Ak majú učitelia pracovať s právami dieťaťa a implementovať danú problematiku do výchovno-vzdelávacej činnosti, je nevyhnutnosťou, aby učiteľ poznal nielen názov, ale najmä obsah záväzných dokumentov.

H1, že učitelia poznajú dokumenty týkajúce sa LP a PD, **sa potvrdila**.

2. Učili ste už tému o ľudských právach/právach dieťaťa? Ak áno, uveďte ktorú.

Z odpovedí respondentov na druhú otázku sme zistili, že iba 30-ti zaradili ľudskoprávnu problematiku do výchovno-vzdelávacej činnosti. 42 respondentov uviedlo, že tému ľudských práv a práv dieťaťa zatiaľ neučili, alebo učili, ale nevedeli uviesť ktorú. Domnievame sa, že v skutočnosti sa učitelia venujú témam práv a povinností detí, ale z dôvodu neznalosti obsahu záväzných dokumentov a samotnej filozofie LP a PD si ani neuvedomujú, že pracujú s jednotlivými článkami Dohovoru o právach dieťaťa (napríklad právo na meno, vlastnú identitu, život a zdravý vývin, rodinu, vzdelanie, zdravotnú starostlivosť...). Implementovať LP do edukačného procesu je úloha, ktorá vyplýva z Národného plánu výchovy k ľudským právam, ktorý bol prijatý na roky 2005 – 2014.

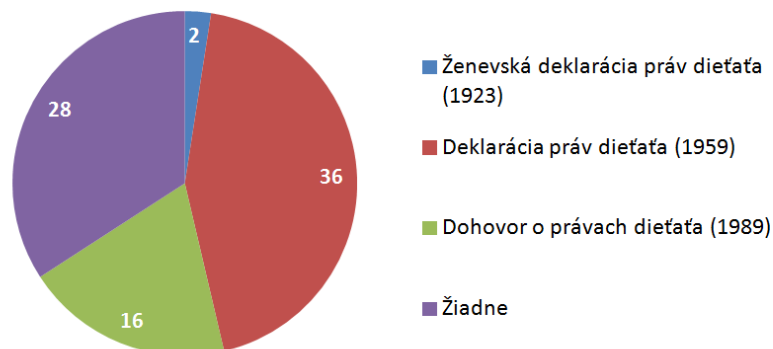
H2, že učitelia implementujú témy LP a PD do obsahu výchovy, **sa nepotvrdila**.

3. S ktorými dokumentmi týkajúcimi sa práv detí najčastejšie pracujete?

Na otázku až 36 respondentov odpovedalo, že pracuje s Deklaráciou práv dieťaťa. Iba 16-ti uviedli prácu s najnovším a najviac prepracovaným dokumentom Dohovorom o právach dieťaťa z roku 1989. Prekvapujúci je počet respondentov (28), ktorí neuviedli žiaden dokument, čo korešponduje s ich odpoveďami na prvú otázku. Desaťbodová Deklarácia práv dieťaťa z roku 1959 je najviac používaná v praxi školy. Pravdepodobne pre stručné zhrnutie najzákladnejších práv detí. Má však iba odporúčajúci charakter a v súčasnosti už neobsahuje všetky oblasti porušovania a garancie práv detí u nás a vo svete.

H1 sa, pravdepodobne pre uvedené dôvody, **potvrdila**.

S ktorými dokumentmi týkajúcimi sa práv detí učitelia MŠ najčastejšie pracujú ?

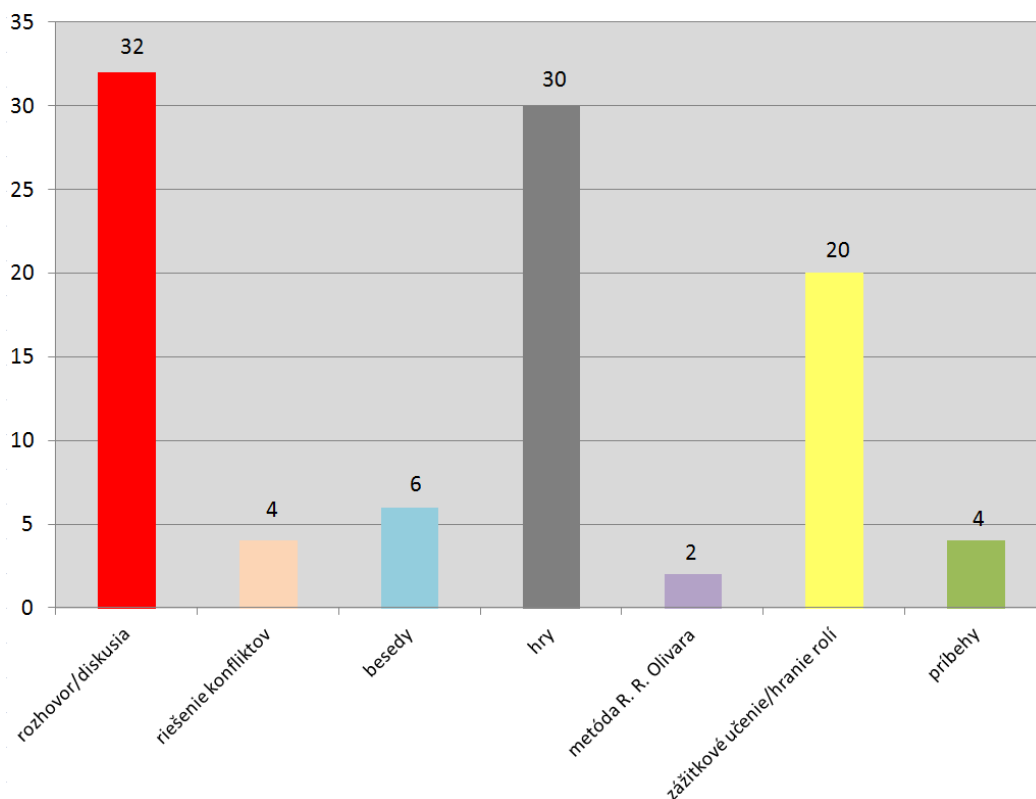

4. Ktoré vyučovacie metódy považujete za najvhodnejšie vo výchove k LP a PD?

Na štvrtú otázku až jedna tretina respondentov vôbec neodpovedala alebo odpovedala vyhýbavo. Ostatní respondenti uplatňujú rôzne vyučovacie metódy vo výchove k LP a PD. Z grafu vidieť, že najviac uplatňované a aj najvhodnejšie metódy v predprimárnom vzdelávaní sú: diskusia/rozhovor, nasledujú hry, zážitkové učenie/rolové hry, besedy a ďalšie.

H3 sa potvrdila. Dve tretiny opýtaných učiteľov MŠ uplatňuje pri výchove k LP a PD inovatívne (najmä zážitkové) metódy vyučovania.

Ktoré metódy uplatňujú učitelia MŠ pri vyučovaní práv detí?

5. Organizujete, alebo ste organizovali, podujatie týkajúce sa väčšieho prehĺbenia a pochopenia poznatkov detí o ich právach a povinnostiach? Napíšte aké.

V tejto otázke sme sa zamerali na dialektiku práv a povinností, na právo dieťaťa poznať nielen svoje práva, ale aj povinnosti. Prekvapujúco iba šiesti respondenti uviedli, že organizovali aktivity prehľbujúce poznatky o právach a povinnostiach detí, a to v rámci pedagogickej rady, rodičovských združení alebo ako súčasť týždenných projektov. Až 66 opýtaných neorganizovalo žiadne podujatie. Domnievame sa, že učitelia sa téme práv a povinností detí venujú priebežne, vnímajú ju skôr ako tému prierezovú, nie samostatnú.

H4 sa potvrdila.

6. Zúčastnili ste sa niektorého typu vzdelávania o ľudských právach/právach dieťaťa?

V tejto otázke mali učitelia štyri možnosti odpovede. Prvé tri možnosti špecifikovali rôzne typy vzdelávania. Štvrtá možnosť vyjadrovala neúčast' respondenta na vzdelávaní o LP a PD. Až 44 učiteľov odpovedalo, že doteraz neabsolvovalo žiaden typ vzdelávania zameraného na problematiku práv dieťaťa a ich implementácie do praxe MŠ. Vzhľadom na to, že podujatí s podobným obsahom sa neponúka veľa, je počet respondentov (28) uspokojivý. Niektorí z opýtaných v dotazníku uviedli, že im nebolo, resp. nie je umožnené zo strany vedenia školy zúčastniť sa vzdelávania. Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov vytvára priestor pre ďalšie vzdelávanie učiteľov. Je vhodnou motiváciou pre tvorivých učiteľov v ich kariérom raste. Taktiež motivuje riaditeľov a riaditeľky škôl plánovať vzdelávanie učiteľov.

H5 sa potvrdila.

5 Metodické námety pre učiteľa

V tejto kapitole uvádzame konkrétne možnosti (aktivity), ako učiť deti poznať a obhajovať svoje práva prostredníctvom plnenia svojich povinností a uvedomenia osobnej zodpovednosti za svoje rozhodnutia. Vzhľadom na tematické zameranie problematiky ľudských práv a práv detí je cieľom metód a spôsobov používaných vo výchovno-vzdelávacej činnosti nielen informovať deti o základných dokumentoch týkajúcich sa práv detí, o uplatňovaní či porušovaní ich práv, ale umožniť im, aby si vytvorili na danú tému vlastný názor a osvojili si primerané postoje a správanie. Ponúkané metodické námety pre učiteľa sú pri výučbe problematiky ľudských práv a práv detí zamerané na:

- oboznámenie detí s obsahom najdôležitejších dokumentov týkajúcich sa ľudských práv a práv detí: Všeobecná deklarácia ľudských práv, Európsky dohovor o ochrane základných práv a slobôd, Deklarácia práv dieťaťa, Dohovor o právach dieťaťa, Opčné protokoly,
- pochopenie filozofie týchto dôležitých dokumentov vo vzťahu k uplatňovaniu práv detí,
- uvedomenie prepojenia práv a povinností,
- citlivé vnímanie porušovania práv detí v Slovenskej republike i vo svete,
- analýzu problémových situácií a hľadanie najlepších riešení,
- schopnosť rozhodovať sa so znalosťou vecí,
- formovanie pocitu zodpovednosti,
- slobodnú voľbu a zodpovedný výber optimálneho riešenia,
- počúvanie iných, schopnosť spolupracovať, schopnosť komunikovať, schopnosť riešiť problémy a hodnotiť daný stav (tieto zručnosti pomôžu deťom pri hodnotení sveta okolo nich, porozumení, že cez ľudské práva sa dá zlepšiť ich vlastný život aj život iných, aktívnej účasti na ochrane ľudských práv),
- uvedomovanie dôležitosti ľudských práv, ľudskej dôstojnosti, nutnosť rešpektovať práva, uvedomenie zodpovednosti za vlastné činy a možnosti zlepšiť svet (tieto postoje pomáhajú deťom k rozvoju morálky a pripravujú ich na plnohodnotnú účasť na živote spoločnosti).

Deti sú nielen informované o svojich právach, ale prostredníctvom aktivít a rolových hier sa učia orientovať v spleti práv a povinností. Interaktívnou metódou práce sa učia tolerancii, rešpektovaniu práv iných. Vďaka spôsobilosti uplatňovať svoje práva a rešpektovať práva druhých sa stávajú ich aktívnymi realizátormi.

Takto orientovaná výchova detí k poznaniu a uplatňovaniu ich práv a práv iných predpokladá zdravú sociálnu klímu školy a súčasne spätne posilňuje pozitívnu klímu školy.

Moderné, inovatívne metódy vyučovania spolu s organizačnými formami a materiálnymi prostriedkami zohrávajú pri vyučovaní ľudských práv a práv dieťaťa veľkú úlohu. Sú orientované na deti, na rešpektovanie ich individuality, na ich aktívnu účasť na vyučovaní. Realizácia výchovy k poznaniu a rešpektovaniu ľudských práv v školách je nevyhnutne založená na **osobnosti učiteľa**, príjemnom, úprimnom a otvorenom prostredí, v ktorom je učenie o ľudských právach pre dieťa i učiteľa zážitkom. **Škola hrou** platí pri výučbe detí o ich právach dvojnásobne. Školy, triedy sa majú stať dielňami ľudskosti, radosti, hravosti a spokojnosti bez toho, aby sme znižovali nároky na výsledky vyučovania. Uplatňovanie moderných vyučovacích prostriedkov (metód) lepšie motivuje deti, rozvíja ich iniciatívne

vu, sebedomie, samostatnosť, uvedomelosť, tvorivosť, ochotu spolupracovať, diskutovať, argumentovať, dávať a prijímať spätnú väzbu, vytvárať si vlastné názory a kritické postoje k mnohým javom vo svete, ku ktorým nezostávajú ľahostajní, nevšímaví. Netradičné vyučovanie je zamerané na rozvíjanie takých životných zručností dieťaťa, ako je napr. sebareflexia, tvorivosť, empatia, povinnosť a zodpovednosť.

I. Turek (1990) považuje za najúčinnšie prostriedky (metódy) vyučovania ľudských práv a práv dieťaťa:

- didaktické hry (situačná metóda, inscenačná metóda, brainstorming),
- rozhovor v malých skupinách (4 – 5 detí) i s celým kolektívom detí v triede,
- besedy s hosťami (predstaviteľmi verejnosti a pod.),
- literárne texty a piesne,
- videofilmy a filmy, fotografie a obrázky,
- exkurzie, výlety,
- verejnoprospešná činnosť, vrátane akcií solidarity,
- družobné styky so zahraničnými školami.

V našich školách dodnes prevláda informačno-receptívna vyučovacia metóda. Takáto cesta výchovy k dodržiavaniu ľudských práv je neefektívna. Moderné a najmä účinnejšie je vtiahnuť dieťa do problematiky netradičným spôsobom, t. j. aby sa samo naučilo triediť nové informácie na podstatné/potrebné a nepodstatné/nepotrebné, zamýšľalo sa nad ich využitím v živote. Kritériom efektivity vo vyučovaní ľudských práv sú didaktické hry. Výhodou didaktických hier je, že:

- rozvíjajú vedomosti, schopnosti, zručnosti a postoje, ktoré sa inými metódami nedajú formovať,
- učia deti navzájom komunikovať, spolupracovať, pozorovať medziľudské vzťahy, vžívať sa do situácie iných, chápať motívy ich správania, zamýšľat sa nad sebou, svojím správaním a konaním, zaujímať kritické stanoviská, robiť uvážené závery,
- obohacujú vnútorný život detí, vyvolávajú silné emocionálne zážitky, záujem či ambíciu angažovať sa, tvorivo myslieť,
- vychovávajú k všestrannosti, pripravujú deti na život v reálnej spoločnosti, zodpovedných za seba a svoje konanie.

Realizácia didaktických hier je sprevádzaná aj určitými problémami, ťažkosťami. Ich nevýhodou je, že:

- sú časovo náročné, tak z hľadiska prípravy, ako aj z hľadiska vlastnej realizácie,
- sú náročnejšie z hľadiska materiálneho vybavenie a zabezpečenia,
- ich realizácia si vyžaduje od učiteľov hlbší odborný, pedagogický a psychologický prístup,
- pre dynamickosť tejto metódy chýba niekedy možnosť pokojne a nerušene premýšľať o probléme a navrhovať riešenia.

Pri výučbe problematiky ľudských práv v materskej škole je dôležité, aby boli používané formy a metódy výchovy a vzdelávania (hovoríme o **stratégiách výchovno-vzdelávacej činnosti**), ktoré sú založené na aktivite dieťaťa, napr. zážitkové učenie, skupinové učenie, hranie rolí, činnosti vo dvojiciach a skupinách, kooperatívne učenie, projektovaná výučba, brainstorming, diskusia celej triedy, kladenie otázok, bzučiaca skupina, asociačné metódy, aktivizačné metódy.

HRANIE ROLÍ – INSCENAČNÉ METÓDY

Hranie rolí je malé divadelné predstavenie. Deti improvizujú danú situáciu, dej. „Hranie rolí pomáha deťom vyjadriť vlastné osobné postoje a myšlienky, posilňuje empatiu, sebavedomie detí.“ (Bagalová, Gogolová, 2007, s. 18) Dáva im možnosť vyskúšať si nielen svoje reakcie, ale aj reakcie ostatných detí. *Rolové hry* odrážajú rôzne uhly pohľadov na situácie, problémy. *Inscenačné metódy* sú dynamické, ide o stimuláciu situácií alebo procesov, ktoré sa môžu stať, alebo ktoré sa stali. Hranie rolí si vyžaduje citlivý prístup učiteľa. Je potrebné rešpektovať individuálne cítenie a sociálne zloženie celej skupiny detí.

ČINNOSŤ VO DVOJICIACH A SKUPINÁCH, DISKUSIA

Deti môžeme rozdeliť (deti sa môžu deliť podľa svojich pravidiel) do dvojíc, prípadne skupín, čo umožňuje zapojiť sa viac do výchovno-vzdelávacej činnosti. Činnosť vo dvojiciach, skupinách umožňuje množstvo nápadov. Učením majú deti možnosť vyjadrovať rôzne abstraktnosti. „*Diskusie* môžu viesť k zvýšeniu individuálneho porozumenia alebo k riešeniu konkrétnych problémov. Slovné metódy pomáhajú deťom prezentovať naučené, v súvislosti s danou témou im umožňujú vyjadrovať svoje pocity, rozličné názory.“ (Bagalová, Gogolová, 2007, s. 18) Deti sa učia počúvať, vyjadrovať sa neverbálnymi spôsobmi, neskákať do reči, nesmiať sa a nezosmiešňovať iných. Diskusia s deťmi je zložitejšia, vyžaduje si istú dávku vedomostí. Využívame ju na rozvíjanie nižších poznávacích funkcií (*učíme deti pomenovať, pochopiť, analyzovať javy, zahŕňajú logické myslenie, analýzu, príčinnosť, indukívne a deduktívne myslenie, ktoré rozvíjame pomocou výziev, cvičení, úloh, napr. výzva odôvodni, aké sú príčiny, ako by si začal, ako by si opísal kamaráta, vymenuj atď.*), pri rozvíjaní komunikačných zručností, pri posilňovaní sociálnych väzieb medzi učiteľom a dieťaťom, medzi deťmi navzájom. (Fülöpová, Zelinová, 2003, s. 30) Je dôležitá pri výchove k ľudským právam. Diskusie sú príležitosťou, aby si deti rozvíjali zručnosť aktívneho počúvania, a tým sa učili rešpektovať práva ostatných na úrovni svojich vedomostí. Správy, plagáty sú vhodné prostriedky na vyvolanie diskusie (vhodná otázka by mohla začať: „Čo si myslíte o...?“).

SITUAČNÉ METÓDY

Prípadová štúdia (problémová situačná metóda) je nabádanie detí k riešeniu konkrétnych problémov, úloh prostredníctvom analýzy, napr. opis situácie, videozáznam, fotografia. Podstata spočíva v riešení problémovej úlohy na základe vedomostí, zručností, názorov a postojov dieťaťa. (Bagalová, Gogolová, 2007, s. 18) Dieťa má možnosť vnímať opis situácie. Využitie tejto metódy podporuje aktívne učenie a napomáha rozvoju tvorivého myslenia detí.

BRAINSTORMING – BÚRKA NÁPADOV

Povzbudzuje tvorivosť k zhromaždeniu nápadov, námetov, riešení, informácií. Cieľom je vyprodukovať čo najviac myšlienok. *Brainstorming* má podľa Fülöpovej, Zelinovej (2003) svoje pravidlá:

- a) každá myšlienka, podnet, nápad sa prijímajú, nekritizujeme, neposudzujeme,
- b) podporujeme fantáziu, tvorivosť, vymýšľanie neobvyklých riešení, rôznych nápadov,
- c) kombinovanie, zmenšovanie, zväčšovanie, tvorenie analógií je výzvou pre deti zo strany učiteľa,
- d) každé dieťa má možnosť vysloviť svoje nápady,

Deti sa učia tolerovať názory ostatných a potom hodnotia názory medzi sebou. Spoločne polemizujú.

KLADENIE OTÁZOK

Učítelia majú možnosti klásť otvorené i uzavreté otázky. Ponúkame možnosť otázok, napr. hypotetické otázky – „Čo by ste urobili, ak...?“, špekulatívne otázky – „Ako by ste mohli urobiť...?“, otázky na povzbudenie a podporu – „To je zaujímavé, a čo sa stalo potom...?“, vyjadrenie názoru – „Čo si myslíte o...?“, preverovanie – „Prečo si to myslíte?“. Je potrebné vyvarovať sa otázkam typu „Janka má určite pravdu.“, „Že deti, toto je dobré.“, „Že deti, bolo to pekné, čo poviete?“.

BZUČIACA SKUPINA

Podľa metodického príručky Prvé kroky (1998, s. 40) bzučiacia skupina má možnosť komunikácie vo dvojici, resp. trojici. Deti majú možnosť povedať, ako sa cítia, čo si myslia, konfrontovať svoje pocity. Učiteľ vstupuje do komunikácie, zapája sa spoločne s deťmi do danej problematiky.

SKUPINOVÉ UČENIE

V príručke Ľudské práva a zručnosti potrebné na ich uplatnenie od autoriek Bagalovej a Gogolovej (2007, s. 16) je pre „skupinové vyučovanie charakteristické rozdelenie detí do skupín podľa rôznych hľadísk“ (napr. podľa záujmu, chlapci a dievčatá, podľa druhu činnosti, náročnosti aktivity, náhodným alebo zámerným delením, rôznymi pravidlami). Činnosť v skupine zlepšuje priebeh učenia a využíva sa pri precvičovaní a upevňovaní poznatkov. Organizácia tohto druhu sa snaží prispôbiť individuálnym potrebám, podporuje rozvoj sociálnych vzťahov medzi deťmi, vytvára pedagogické situácie umožňujúce vzájomnú interakciu detí medzi sebou a ich vzájomnú spoluprácu priamo pri výučbe. Činnosť v skupine prispieva k rozvíjaniu vlastností: zodpovednosti, kritickosti, tolerancii druhého, vlastnej iniciatíve dieťaťa, ako aj ochote spolupracovať. Rozvíja a upevňuje sa schopnosť spolupracovať, navzájom si pomáhať, viesť diskusie, vymieňať si názory, organizovať spoločné činnosti.

ZÁŽITKOVÉ UČENIE

Je založené na osobnej aktivite človeka. Vzniká pri aktívnom riešení najrozličnejších úloh, reálnych aj modelových. Ide o učenie zážitkom. Manuál výchovy Kompas (2008, s. 40) hovorí o metóde, ktorá je založená na cykle učenia s postupnými fázami:

1. **prežívanie** (činnosť),
2. **zdieľanie** (diskusia o reakciách a postrechoch z činnosti),
3. **uvažovanie** (reflexia, diskusia o modeloch správania a priebehu konania na hlbšie pochopenie zážitku),
4. **zovšeobecnenie** (diskusia o modeloch správania a konania a o ich vzťahu so skutočným svetom),
5. **uplatnenie** (využitie získanej skúsenosti na zmenu starých spôsobov správania a konania) – v tejto časti deti skúšajú praktické činnosti, ktoré by mohli súvisieť s prebranou témou.

Tieto činnosti nie sú len logickým vyústením procesu učenia, ale aj významným prostriedkom na upevnenie nových vedomostí, zručností a postojov, ktoré tvoria základ pre ďalší cyklus. Zážitkové učenie posilňuje rozvoj osobnosti, sebapoznanie, kreativitu.

PROJEKTOVÁ VÝUČBA

Podstatou tejto metódy je podľa Bagalovej, Gogolovej (2007, s. 15) riešenie určitej úlohy komplexnejšieho charakteru – projektu. *Projekt* by mal byť pre deti zaujímavý, významný, ponúka možnosti deťom, učiteľovi spracovať ho prostredníctvom využitia elementárnych metód.

„Časové usporiadanie obsahu je úzko späté s jeho vnútorným štruktúrovaním, ktoré v tematicko-obsahovej a cieľovej rovine predstavuje *kurikulárny projekt*.“ (Kostrub, 2005, s. 66) Projektovanie je činnosť učiteľa, prostredníctvom ktorej spracúva obsah edukácie v rovine tematicko-obsahovej a cieľovej. Kurikulárny projekt v podmienkach procesu výučby v škole predstavuje oblasť detskej edukačnej skúsenosti, je charakterizovaný svojou flexibilitou, dynamickým rozvojom, schopnosťou byť subjektmi pretváraný v súlade s rastúcimi a rozširujúcimi sa edukačnými záujmami i edukačnými potrebami dieťaťa.

Projektovaná výučba má podľa H. Kasíkovej (In: B. Kosová, 1996, s. 101) svoje princípy, ktoré vyjadrujú jej zmysel a sledované pedagogicko-didaktické ciele:

- a) zreteľ na potreby a záujmy detí (uspokojenie potreby aktivity, skúseností, potreby vlastnej zodpovednosti),
- b) zreteľ na aktuálnu situáciu (otvorenie školy okoliu, spoločenstvu),
- c) interdisciplinarita (celistvé poznanie),
- d) sebaregulácia pri učení (učí sa učiť),
- e) orientácia na produkt (práca na projekte prináša produkt, napr. portfóliá),
- f) skupinová realizácia (učí sa spolupracovať),
- g) spoločenská relevantnosť (škola sa spája so životom okolia).

Projektovaná výučba môže napomôcť, aby výučba bola pre deti hrou, aby bola pre nich príjemným, vzrušujúcim, zaujímavým, nezabudnuteľným zážitkom, aby sa škola stala naozaj dielňou ľudskosti. Projektovaná výučba ako spôsob riešenia problémov stimuluje záujem dieťaťa uplatňovať sústredenú tvorivú aktivitu podľa vlastného plánu, ktorý smeruje ku komplexnému rozvoju osobnosti, k rozvoju jeho kľúčových kompetencií.

KOOPERATÍVNE UČENIE

Kooperácia je spoločná činnosť na dosiahnutie cieľov. **Kooperatívne učenie** je skupinovým vyučovaním, v ktorom sú zdôrazňované sociálne aspekty. Do popredia sa dostávajú sociálne – komunikačné kompetencie, celoživotné pravidlá (aktívne počúvanie, dôvera, pravdivosť, úcta). Spolupráca je pri dosahovaní cieľov najdôležitejšia. „Základnými **pojmi** kooperatívneho vyučovania sú: **zdieľanie, spolupráca, podpora**. Medzi základné **znaky** patrí: **vzájomná pozitívna závislosť, interakcia členov skupiny, osobná zodpovednosť, formovanie a využitie interpersonálnych zručností, reflexia skupinovej činnosti**.“ (Bagalová, Gogolová, 2007, s. 16) Dlhodobá činnosť detí nemôže existovať bez pravidiel spoločnej činnosti. Jedným z výsledkov kooperatívneho spôsobu výchovy a vzdelávania, realizácie kooperatívnych hier a cvičení je nielen získanie kooperatívnych schopností, ale aj dosiahnutie prosociálnych postojov (prosociálnosti) a asertívnych postojov a správania (asertivity) detí.

Na záver ponúkame **ukážky aktivít**, ktoré môžu v pedagogickej praxi najviac osloviť deti i učiteľky materských škôl z pohľadu ich pôsobenia na rozvíjanie kľúčových kompetencií (spôsobilostí) v oblasti výchovy a vzdelávania o ľudských právach a právach dieťaťa. Pre lepšiu orientáciu sme v texte uviedli obsahové a výkonové štandardy Štátneho vzdelávacieho programu ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie, ktoré sme očíslovali, aby ste sa v nich mohli rýchlejšie orientovať, aby ste hneď vedeli nájsť, ktorý špecifický cieľ bol operacionalizovaný do podoby konkrétneho výchovno-vzdelávacieho cieľa v konkrétnej aktivite zameranej na problematiku ľudských práv a práv dieťaťa.

Aktivita č. 1

Názov: Domino

Cieľ: Spoznať sa navzájom, pochopiť, že deti v skupine sú odlišné a zároveň majú veľa spoločného.

Výkonový štandard: 46

Dohovor o právach dieťaťa: články 2, 7, 8

Vek: 5 – 6 rokov

Pomôcky: obrázky (v prípade, že deti nedokážu charakterizovať seba samého)

Ako na to – pokyny:

- Vyzveme niektoré dieťa zo skupiny, aby nahlas povedalo niečo typické o sebe (napr. aké má vlasy, farbu očí, som chlapec, dievča, po mojej pravej ruke mám chlapca...).
- Potom vyzveme dieťa, ktoré spĺňa uvedenú charakteristiku, aby sa chytilo za ruku dieťaťa, ktoré ho charakterizovalo. Toto dieťa môže povedať napr. „Som dievča“ a môže sa k nej pridať niektoré dieťa (dievča). Chytí ho za ruku a ono povie ďalšiu charakteristiku, napr. „Mám hnedé oči“, a môže sa k nej pridať dieťa, ktoré má hnedé oči, atď.
- Upriamime pozornosť na viditeľné charakteristiky, napr. farbu oblečenia, vlasov, alebo na neviditeľné charakteristiky, napr. obľúbené jedlo, najlepšiu hračku.
- Objavujeme charakteristické znaky (viditeľné alebo abstraktné) – vlastnosti, prejavy správania a pod.
- Takýmto spôsobom hra pokračuje, až kým sa všetky deti držia za ruky a vytvoria kruh, ktorý zosilňuje pocit prijatia do skupiny.
- Kontakt (dotyk) je veľmi dôležitý, napomáha silnému pocitu súdržnosti v skupine.
- Spôsoby kontaktu môžu byť modifikované – dotyk rúk, hláv, ramien, chodidiel, nôh, môže to byť aj po ležiačky.
- Táto aktivita by mala mať rýchly spád, deti by sa nemali začať nudieť po zapojení do domina.
- Zapojenie učiteľky do aktivity s deťmi.

(upravené podľa Matulu, Surovej-Čulíkovej, 2006)

Aktivita č. 2

Názov: Moje meniny

Cieľ: Prejaviť vlastnú emocionalitu, prejaviť úctu k svojmu menu a menu ostatných detí (i druhých).

Výkonový štandard: 24

Dohovor o právach dieťaťa: článok 7

Vek: 5 – 6 rokov

Pomôcky: výtvarný materiál – farebné ceruzky, temperové farby, voskové pastelky, farebné kriedy, výkresy rôznych veľkostí, baliaci papier, drievka, štetce, prírodné materiály

Ako na to – pokyny:

- Deti vytvoria skupiny podľa svojich pravidiel (pravidlá si určia deti spolu s učiteľkou).
- Skupiny majú pripraviť obrázkové leporelo pre kamarátov a deti z iných krajín k meninám.

- Vytvorené leporelo môže byť podkladom pre vytvorenie kalendára v materskej škole.
- Vytvorené leporelo bude námetom na rozhovor – deti pri realizácii komunikujú o svojich pocitoch, učiteľka podporuje deti k vyjadreniu (napr. ako by sa cítili, keby mali iné meno, ako by sa chceli volať, keby sa im terajšie meno nepáčilo, a prečo). Ďalej môžu deti sedieť a držať svojich kamarátov za ruku a charakterizovať ich (si chlapec, voláš sa, máš studené ruky, máš boľavý prsteň...).
- Rozvíjame nižšie a vyššie poznávacie funkcie – učiteľka vhodne formulovanými otázkami podnecuje deti ku komunikácii, napr.: „Ako by si opísal svojho kamaráta?“, „pomenuj svojich kamarátov, kde bývaš“, „Skús povedať, aký je tvoj kamarát“, „Čo je podobné medzi tvojimi kamarátmi?“, „Čo majú odlišné?“, „Čím sa líšiš od svojej kamarátky?“.
- Zameriame sa na hodnotiace myslenie – napr. racionálne hodnotenie (pri porovnávaní veľkosti, množstva, farby, pravdy, nepravdy), estetické hodnotenie, etické hodnotenie (čo robí dobre tvoj kamarát, čo sa ti na kamarátovi nepáči).

(upravené podľa príručky UNICEF Dve tváre jedného sveta, 2009)

Aktivita č. 3

Názov: Načo je to

Cieľ: Podporovať vnímanie rozdielov, akceptovať rôznorodosť názorov

Výkonový štandard: 92

Dohovor o právach dieťaťa: článok 2, 12, 13

Vek: 5 – 6 rokov

Pomôcky: opotrebované veci určené na vyhodnenie

Ako na to – pokyny:

- Deti si posadajú na zem, môžu vytvoriť skupinky podľa dohodnutých pravidiel.
- Postupne si podávajú rôzne predmety a vyjadrujú svoje predstavy o tom, ako by sa dal daný predmet použiť.
- Každé dieťa môže mať niekoľko nápadov.
- Ak dieťa nemá vlastný nápad, podá vec ďalšiemu dieťaťu, ktoré sa môže vyjadriť.
- Deti vzájomne komunikujú, prípadne sa môžu vyjadriť, ako by sa cítili, keby sa premenili na konkrétnu vec/predmet.
- Aktivita je užitočná pri výučbe o podobnostiach, rozdieloch, využiteľnosti predmetov, originalitu nápadov a predovšetkým akceptáciu každého názoru.
- Táto aktivita by mala deti priviesť k pochopeniu, že naše myšlienky aj naše vyjadrenia sú nám vlastné a nemožno nás za vlastný názor kritizovať.

(upravené podľa metodickéj príručky Prvé kroky, 1998)

Aktivita č. 4

Názov: Kamaráti

Cieľ: Citlivejšie vnímať ľudí so zdravotným znevýhodnením a chorých, prejať dôveru a spoluprácu.

Výkonový štandard: 91, 94

Dohovor o právach dieťaťa: článok 23

Vek: 5 – 6 rokov

Pomôcky: obrázky, pomôcky z bežného života ľudí so zdravotným znevýhodnením a chorých ľudí

Ako na to – pokyny:

- Deti majú pripravené pomôcky – obrázky, predmety (napr. okuliare, barly, dlahu, invalidný vozík, tabletky, vitamíny, ovocie, zeleninu...).
- V diskusii deti zdôvodňujú, kto a na čo jednotlivé predmety (pomôcky) používa.
- Učiteľka kladie divergentné otázky, napr. „Prečo ľudia nosia okuliare?“, „Ako to, že niektorí ľudia (deti) sú na vozíčku?“, „Ako by sme sa s nimi zahrali?“ a pod.
- Rozhovor medzi deťmi na témy: ako by sa cítili, keby..., vyskúšame si, čo by sme robili, keby..., v čom má také dieťa obmedzenia, aké môže byť, ako sa cíti, čo by sme preňho robili, porozprávaj o tom...
- Vytvárame dostatok príležitostí na identifikovanie vlastných pocitov pri sebahodnotení i hodnotení iných, verbálnom a neverbálnom vyjadrovaní.
- Podporujeme skúsenosti v kontakte s rovesníckou skupinou, vedieme deti k spolupráci a tolerovaniu odlišností.

(ibid.)

Aktivita č. 5

Názov: Čo som robil

Cieľ: Vyjadriť vlastné skúsenosti a pocity s dôrazom na rešpektovanie iných (rodičia, súrodenci, kamaráti) prostredníctvom hodnotenia. Poznať svoju jedinečnosť, ako i jedinečnosť iných.

Výkonový štandard: 91, 92, 93, ale aj 157 – 161

Dohovor o právach dieťaťa: články 2, 7, 8, 9, 10

Vek: 3 – 6 rokov

Pomôcky: fotografie, výkres, výtvarný materiál, obrázkové encyklopédie

Ako na to – pokyny:

- Diskutujeme o tom, čo deti zažili doma, prípadne na výlete, v obchode...
- Podporujeme u detí spôsobilosť vyjadrovať sa o svojich pocitoch, bez zábran vyjadriť, ako cítili, čo bolo pre nich dôležité, čo by nechceli robiť, čo by zmenili.
- Deťom, ktoré sa odmietajú slovne vyjadriť, treba dať priestor na iný spôsob sebvýjadrenia, napr. výtvarným vyjadrením.
- Potom diskutujeme s deťmi o výtvarnom vyjadrení svojho kamaráta: aký je, čo má rád, aké má vlastnosti, čo by mu urobilo radosť, aká je jeho obľúbená rozprávka, hračka.
- Dáme možnosť dieťaťu sebahodnotenia – aký som ja, kto som, nachádzať rozdiely a zhody so svojím kamarátom, ockom, mamou, bratom, sestrou a pod.
- Diskusia rozvíja nekognitívne funkcie (rozvíjanie poznávacích funkcií, citov, socializácie, komunikácie, výchovu k hodnotám a tvorivému štýlu života – KEMSAK).

(upravené podľa Vargovej, Krížovej, 2008)

Aktivita č. 6

Názov: Môj kamarát sa ma dotýka

Cieľ: Vyjadrovať vlastné pocity a emócie, vnímať a tolerovať požiadavky iných.

Výkonový štandard: 38, 45

Dohovor o právach dieťaťa: článok 2, 23

Vek: 3 – 6 rokov

Pomôcky:

Ako na to – pokyny:

- Deti požiadame, aby sa prechádzali v kruhu a potom si sadli jeden za druhým.
- Rukami môžu hladiť chrbát svojho kamaráta, po chvíli sa otočia a budú opäť hladiť kamaráta pred sebou.
- Deťom treba dať priestor na vyjadrenie svojich pocitov z dotykov, deťom možno klásť rôzne otázky, napr. „Aké to je, keď ťa kamarát masíroval, dotýkal sa ťa?“, „Aké by to bolo, keby veľmi tlačil na tvoj chrbátik?“, „Aké by to bolo, keby si nemal ruky?“ a pod.
- Nechajme deti diskutovať a vyjadrovať svoje pocity s dôrazom na rešpektovanie jednotlivca, skupiny.

(upravené podľa metodickéj príručky Prvé kroky, 1998)

Aktivita č. 7

Názov: Pravidlá hry

Cieľ: Vytvoriť pravidlá, rešpektovať ich, prípadne si uvedomovať dôsledky ich nerešpektovania.

Výkonový štandard: 51, 54, 56

Dohovor o právach dieťaťa: články 2, 5, 18

Vek: 5 – 6 rokov

Pomôcky: farebné lepiace papiere – červené, zelené, lepiaca páska, spoločné pravidlá pre skupinu

Ako na to – pokyny:

- Deti si spoločne s učiteľkou vytvoria pravidlá, čo všetko nemôžu, napr. nemôžeme byť spolu na jednom mieste traja, nemôžeme sedieť na stoličkách, nemôžeme sa oslovovať menami a naopak, čo všetko môžu, napr. pri sedení deti dostanú ovocie, môžu si vybrať akúkoľvek hračku, môžu si vybrať akúkoľvek hudobný nástroj.
- Deti si vyžrebujú farebné nálepky, ktoré si umiestnia na viditeľnom mieste tela, napr. na čele, chrbte, bruchu, a rozdelia sa do dvoch skupín.
- Spoločne si zopakujú pravidlá pre obe družstvá.
- Realizujú dané pravidlá zákazov a povolených situácií.
- Skupiny detí si vymenia pozície.
- Po skončení hry na pravidlá majú deti priestor na diskutovanie o pocitoch: „Čo bolo pre vás najlepšie a najhoršie na tom, že ste boli červení, zelení?“, „Ktorú nálepku by ste si vybrali znova?“, „Boli pre vás pravidlá príjemné?“ Deti zdôvodňujú, či môžeme niekomu rozkazovať a pod.

- Aktivita vyvoláva silné emócie, dáva príležitosť na diskusiu, či sú pravidlá férové voči všetkým deťom a aké by navrhli pre všetky deti, čo by tam nepatrilo, čo by tam malo byť a pod.

(upravené podľa Matulu, Surovej-Čulíkovej, 2006)

Aktivita č. 8

Názov: Čo potrebujeme pre život

Cieľ: Zdôvodniť význam zdravého spôsobu života, správneho stravovania, nevyhnutnosti odpočinku a ochrany zdravia.

Výkonový štandard: 36, 37

Dohovor o právach dieťaťa: články 4, 5, 6, 9, 16, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31

Vek: 5 – 6 rokov

Pomôcky: obrázky rôznych typov domov, plachty, prikrývky, baliaci papier, ceruzky, potraviny (ryža, fazuľa, hrach..., ovocie, zelenina, sladkosti)

Ako na to – pokyny:

- Deti si môžu postaviť domčeky v triede. Diskutujeme o základných ľudských nárokoch na bezpečie a ochranu, obrázky rôznych typov domov môžu deti roztriediť, napr. poschodové domy, bytovky (s deťmi sa porozprávame, ako bývame, aké máme domčeky, či sú na obrázkoch domy, v ktorých bývame...).
- Potom môžeme s deťmi diskutovať o tom, kto nás ochraňuje, kto nám pomôže pri požiari (hraním rolí sa môžu zahrať na požiarny poplach), kto nám pomôže, keď sme chorí alebo sa zraníme, kto nám zodpovie na otázky, ktoré nás trápia, kto nás učí pravidlám spoluzitia a pod.
- Deti si pripravujú rôzne jedlo – ovocie, zeleninu, uvarené suroviny, sladkosti – diskusia na tému čo im chutí, čo majú radi a čo nemajú radi...
- Obľúbené ovocie, zeleninu, jedlo, sladkosť môžu deti výtvarne zobraziť.
- Hraním rolí deti vytvárajú situácie, ktorými majú možnosť vyjadriť, čo je dôležité pre život človeka (strava, šport, odpočinok, ako si ho vychutnať, čo pre to urobiť...).
- Aktivita pomáha deťom porozumieť tomu, čo je pre život nevyhnutné.

(upravené podľa Vargovej, Pilátovej, 2006)

Aktivita č. 9

Názov: Palička pomocníčka

Cieľ: Počúvať druhých a zároveň prejavovať svoj vlastný názor.

Výkonový štandard: 52, 54, 56

Dohovor o právach dieťaťa: články 2, 3, 12

Vek: 5 – 6 rokov

Pomôcky: rozprávková palička pomocníčka

Ako na to – pokyny:

- Spoločne vytvoríme krátky príbeh o paličke pomocníčke (dáme príležitosť každému dieťaťu vyjadriť svoj názor).

- Rozprávať začne každý až vtedy, keď dostane do ruky paličku pomocníčku. Ak niektoré dieťa nebude chcieť hovoriť, podá paličku pomocníčku ďalšiemu dieťaťu.
- Paličku pomocníčku môžeme využívať pri rozprávaní o živote v triede, zaujímavostiach z rodiny, kamarátoch, svojich hračkách, čo by v našej triede nemalo chýbať a pod.
- Táto aktivita dáva možnosť vyjadriť svoj názor aj menej odvážnym deťom a deťom s dominantnejším postavením v triede naučiť sa rešpektovať práva druhých.
- Po skončení aktivity sa rozprávame s deťmi, čo sa dozvedeli o svojich kamarátoch, čo ich prekvapilo, ako sa cítili, keď o sebe počúvali hovoriť iných, čo by urobili pre svojich kamarátov, rodičov, starých rodičov, starších ľudí, chorých ľudí a pod.

(upravené podľa metodickéj príručky Prvé kroky, 1998)

Aktivita č. 10

Názov: Ruky hore

Cieľ: Prejavovať spolupatričnosť ku komunite, akceptovať rozdiely medzi ľuďmi.

Výkonový štandard: 94

Dohovor o právach dieťaťa: články 2, 23

Vek: 3 – 6 rokov

Pomôcky: šatka, časopisy, knihy

Ako na to – pokyny:

- Deti vytvoria kruh.
- Vyberú si spomedzi seba jedno dieťa, ktorému zaviažeme šatkou oči.
- Deti sa pohybujú v kruhu, zastavia sa na dohovorený signál.
- Dieťa so zaviazanými očami spoločne s učiteľkou prejde k niektorému z detí a ohmataním tváre, vlasov, šiat nevidiace dieťa zisťuje, pri ktorom z detí sa zastavilo.
- V hre pokračujeme, pokiaľ sa nevystriedajú všetky deti, ktoré prejavia o vedúcu rolu záujem.
- Učiteľka dáva deťom rôzne otázky, napr. „Podľa čoho si zistil, koho držiš?“, „Čo keby mal niekto inú farbu pleti alebo očí? (zisťovali by sme nejaký rozdiel?); „Čo by sa stalo, keby každý mal rovnaký nos, oči, vlasy, uši...?“.
- Aktivita pomáha deťom pochopiť, aké to môže byť, keď je niekto zdravotne znevýhodnený, v našom prípade nevidiaci, alebo ako chápať odlišnosti a prečo sme odlišní.
- Deti môžu hovoriť o sebe, porovnať sa s niekým v triede, o zážitkoch zo stretnutí s takýmito ľuďmi, prípadne po prezeraní časopisov, kníh a pod.
- Učiteľka podporuje komunikáciu medzi deťmi a dáva príležitosť každému sa vyjadriť k danej téme.

(ibid.)

Myšlienky, ktoré sme v aktivitách prezentovali, môžete zaradiť do plánov výchovno-vzdelávacej činnosti (VVČ). Ak sa rozhodnete využívať metodický materiál, treba zvážiť tieto okolnosti:

- *vybrať témy vhodné pre vaše deti,*
- *zvážiť a určiť ciele, ktoré sa vybranou témou dajú plniť,*
- *rozhodnúť sa pre tie činnosti, ktoré najefektívnejšie korešpondujú s témou, objektívnymi a subjektívnymi podmienkami výchovy k LP a PD.*

Ukážka:

Zásada 1

Sme deti sveta. Nie je dôležité, kto sú naši rodičia, kde bývame alebo v čo veríme – správajte sa k nám ako k seberovným. Zaslúžime si to najlepšie, čo svet poskytuje.

Rozpracovanie zásady 1

Tematický okruh: Ja som

Podtéma: Deti sú zvláštnosť

Činnosť 1: „Som jedna hviezdica vo vesmíre“ – deti hovoria o tom, v akom sú vzťahu k vesmíru, kde sú, prečo sú tu, kde sa všade nachádzajú, akej sú farby, ako komunikujú, hovoríme rovnakou rečou všade?

Činnosť 2: „Ten úžasný stroj som ja“ – skúmajme sami seba, prečo máme napr. modré oči, rozprávajme o výžive, zdraví, zodpovednosti.

Podtéma: Rozdielnosť, rovnakosť

Činnosť 1: „Všetci sme kvety v kvetinovej záhrade“ – dovoľme deťom, aby si vybrali napr. kvety, kamene. Potom umiestnime kvety, kamene do veľkého košíka. Každé dieťa sa pokúsi znova spoznať ten svoj kvietok, kameň. Vedeťme rozhovor s deťmi – sú kvety rovnaké, sú kamene rovnaké, vyzerajú rovnako? Ako vznikli kvietky, ako vznikajú kamienky? Z čoho sa kvet, kameň skladá? Môžeme deťom porozprávať o rozdielnosti a rovnakosti.

Základná myšlienka: Som schopný rozpoznať rozdielnosť a rovnakosť všetkých vecí, predmetov?

Podtéma: Sebapredstava/som rovnako dôležitý/-á

Činnosť 1: „Všetky tvory veľké a malé“ – rôzne hry. Rozprávajme sa o pocitoch, kto bol víťaz, kto bol porazený, vysvetlíme deťom zmysel víťazstva a prehry v športe. Skúmajme s deťmi ekosystémy a potraviny – hľadajme medzi nimi súvislosti. Deti môžu určiť dôležitosť a nepodstatnosť.

Základná myšlienka: Všetko má svoje miesto a všetko môže byť dôležité.

(upravené podľa metodické príručky pre výchovu k ľudským právam Prvé kroky, 1998)

6 Zoznam literatúry

1. Amnesty International: *Rozprava o Všeobecnej deklarácii ľudských práv*. 1992. Bratislava : Archa, 1992. ISBN 80-7115-035-5.
2. BAGALOVÁ, Ľ., GOGOLOVÁ, D. 2007. *Ľudské práva a zručnosti potrebné na ich uplatňovanie*. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2007. ISBN 978-80-89225-26-2.
3. BAGALOVÁ, Ľ. 2007. Analýza vybraných výchovno-vzdelávacích systémov krajín Európskej únie – inšpirácie pre školskú reformu. In: *Pedagogické spektrum*, ročník XVI. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2007. ISSN 1335-5589.
4. BEDNAŘÍK, A. 2004. *Životné zručnosti a ako ich rozvíjať*. Bratislava : Nadácia pre deti Slovenska, 2004. ISBN 80-969209-5-2.
5. BRANDER, P. ET.AL.: 2008. *Kompas. Príručka výchovy a vzdelania mládeže k ľudským právam*. 1. vyd. Bratislava : MŠ SR, 2008. ISBN 978-80-969407-2-1.
6. ĎURAJKOVÁ, D., VARGOVÁ, D. 2007. *Multikultúrna výchova, áno, alebo nie?* Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum Bratislavského kraja v Bratislave, 2007. ISBN 80-7164-434-7.
7. DVE TVÁRE JEDNÉHO SVETA. 2009. Príručka UNICEF pre materské školy. Bratislava : UNICEF, 2009.
8. FÜLÖPOVÁ E., ZELINOVÁ, M.: 2003. *Hry v materskej škole*. Bratislava : SPN, 2003. ISBN 80-10-00002-7.
9. HAJDÚKOVÁ, V. A KOL. 2008. *Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum, alokované pracovisko. Bratislava 2008. ISBN 978-80-8052-324-4.
10. HANZOVÁ. M. A KOL. 1995. *Práva a povinnosti našich detí*. Praha : VICTORIA PUBLISHING, 1995. ISBN 80-7187-007-2.
11. HOFFMANOVÁ, V. 2005. *Predchádzajme intolerancii výchovou k dodržiavaniu ľudských práv*. Prešov : Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2005.
12. JEAN PIAGET Society, (online). <http://www.piaget.org/index.html>.
13. KIKUŠOVÁ, S. 2007 *Rozvíjanie kompetencií u detí predškolského veku*. In: *Gášparová, E. (ed.) : Zborník Pedagogická tvorivosť učiteliek materských škôl*, 2007. ISBN-978-90-80-969549-4-0.
14. KOGANOVÁ, V., LEŠKA, D. a kol. 1996. *Demokracia a ochrana ľudských práv*. Bratislava : Interlingua, 1996. ISBN 80-967655-0-7.
15. KOMENSKÝ, J. 1991. *Veľká didaktika*. Bratislava : SPN, 1991.
16. KOSOVÁ, B. 1996. *Vybrané kapitoly z porovnávacej pedagogiky a alternatívne pedagogické koncepcie*. Banská Bystrica : PdF UMB, 1996. ISBN-80-88825-34-2.

17. KOSTRUB, D. a kol., 2005. *Dizajn procesu výučby v materskej škole*. Prešov : Rokus s. r. o. ISBN-80-89055-35-4.
18. KOVÁČIK, J. 2002. *Dohovor o právach dieťaťa. Rozbor a výsledky plnenia dokumentu OSN*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum mesta Bratislavy, 2002. ISBN 80-7164-326-2.
19. KÖVÉROVÁ, Š. 1996. *Tri paradoxy sociálneho sveta detí*. In: Zborník: Detstvo v generačnej štruktúre spoločnosti. Bratislava : Pedagogická fakulta UK, 1. vyd., 1996, s. 13 – 19. ISBN 80-88868-05-X.
20. KRAMÁROVÁ, M., VOZÁROVÁ, E. 1997. *Občianske praktikum*. Didaktické hry pre 8. ročník ZŠ. Ružomberok : MIKO soft TOUR. 1997. ISBN 80-85456-01-3.
21. KRESÁK, P. A KOL. 1997. *Občan a demokracia*. Bratislava : Nadácia Občan a demokracia, 1997. ISBN 80-967169-7-2.
22. KVIEČINSKÁ, J. 1998. *Prvé kroky – metodická príručka pre výchovu k ľudským právam*. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 1998. ISBN 80-967588-3-7.
23. KYRIACOU, Ch. 1996. *Kľúčové dovednosti učiteľa*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-965-8.
24. LOMNICKÝ, I.: *Dôstojnosť života dieťaťa v kontexte ľudských práv*. In: Detské práva na konci tisícročia. Bratislava, IUVENTA 1999, s. 53 – 57. ISBN 80-88893-42-9.
25. LUPTÁK, E. 2006. *Práva dieťaťa*. Bratislava : Detská organizácia Fénix, 2006.
26. MALÍK, B. 2001. *Aktuálne problémy občianstva*. In.: Občan a občianstvo. Veľký Biel : POPE PRINT, 2001. ISBN 80-968626-6-9.
27. MATULA, Š., ČULÍKOVÁ-SUROVÁ, A. 2006. *Cesta k tolerancii*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2006. ISBN 80-8052-277-4.
28. PETLÁK, E. A KOL. 2005. *Kapitoly zo súčasnej didaktiky*. Bratislava : IRIS, 2005. ISBN 80-89018-89-0.
29. PRVÉ KROKY. METODICKÁ PRÍRUČKA PRE VÝCHOVU K ĽUDSKÝM PRÁVAM. 2.vyd. Bratislava : Nadácia Milana Šimečku, 1998. ISBN- 80-967588-3-7.
30. TUREK, I. 1990. *O vyučovaní ľudských práv*. Prešov : Krajský pedagogický ústav v Prešove, 1990.
31. TUREK, I. 2005. *Inovácie v didaktike*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2005. ISBN 80-8052-230-8.
32. TUREK, I. 2008. *Didaktika*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2008. ISBN 978-80-8078-198-9.
33. VARGOVÁ, D. 2007. *V najlepšom záujme dieťaťa*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2007. ISBN 978-80-8052-294-0.
34. VALACHOVÁ, D. 2009. *Povedzme to farbami. Multikultúrna výchova a jej možnosti vo výtvarnej výchove*. Pedagogická fakulta, Bratislava : Tribune EU, Brno, 2009. ISBN: 978-80-7399-855-4.
35. VARGOVÁ, D., PILÁTOVÁ, N. 2006. *Práva všetkých detí bez rozdielu*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2006. ISBN 80-7164-418-8.

36. VARGOVÁ, D., KRÍŽOVÁ, O. 2008. *Nielen ja, ale aj tí iní*. Bratislava : Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2008. ISBN 978-80-8052-329-9.
37. VETEŠKA, J., TURECKIOVÁ, M. 2008. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha : Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1770-8.
38. Ústava Slovenskej republiky. 2001. Žilina : Vydavateľstvo PORADCA, 2001. ISBN 80-88927-28-5.
39. ZELINA, M. 2000. *Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike. Milénium*. http://www.obcianskeoko.sk/old/milenium_newsletter.pdf.

7 Prílohy

Príloha č. 1

Skrátená verzia Dohovoru o právach dieťaťa

Dohovor o právach dieťaťa je medzinárodný dokument prijatý VZ OSN v roku 1989. Do platnosti vošiel v roku 1990. Všetky členské štáty OSN okrem USA a Somálska ratifikovali (súhlasili, že budú rešpektovať a uplatňovať) túto zmluvu. Práva sú oprávnenia priznané všetkým deťom bez rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženského vyznania, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. Sú garantované štátmi, zmluvnými krajinami, ktoré uznávajú, že v záujme rozvoja osobnosti musí dieťa vyrastať v rodinnom prostredí, v atmosfére lásky a porozumenia.

Články sú formulované v skrátenej forme tak, aby boli stručné a zrozumiteľné deťom, aby boli vhodné pre prácu s textom Dohovoru na vyučovacích hodinách zameraných na poznanie práv detí, na výkon ich práv a rešpektovanie práv iných detí a dospelých. V prípade, že potrebujete niekoho zoznámiť s úplným znením konkrétneho článku, použite formuláciu, ktorá je v Dohovore.

Článok 1

Dieťaťom sa rozumie každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov.

Článok 2

Všetky práva patria všetkým deťom.

Deti musia byť ochránené pred akoukoľvek formou diskriminácie.

Článok 3

Najlepšie záujmy dieťaťa musia byť prvoradé.

Záujem dieťaťa musí byť nadradený vo všetkom, čo sa ho týka.

Článok 4

Povinnosťou štátu je zabezpečiť, aby musel každý dodržiavať práva tak, ako sú uvedené v Dohovore.

Článok 5

Štát musí rešpektovať práva a zodpovednosť rodičov a postarať sa, aby zabezpečil dieťaťu takú pomoc, ktorá je vhodná pre rozvoj jeho osobnosti.

Článok 6

Každé dieťa má prirodzené právo na život.

Článok 7

Každé dieťa má právo na meno, štátnu príslušnosť, má právo poznať svojich rodičov a právo na ich starostlivosť.

Článok 8

Štát má povinnosť chrániť, a pokiaľ by to bolo potrebné, obnoviť totožnosť dieťaťa, tzn. jeho meno, rodinné zväzky a štátnu príslušnosť.

Článok 9

Dieťa má právo žiť so svojimi rodičmi, pokiaľ je to v jeho najlepšom záujme, má právo udržiavať kontakt s oboma rodičmi, ak je od jedného alebo od oboch oddelené.

Článok 10

Za účelom spojenia rodiny majú deti a rodičia právo opustiť akúkoľvek krajinu alebo sa do nej vrátiť, aby boli znovu spolu ako rodina.

Článok 11

Štát má povinnosť predchádzať únosom detí do zahraničia, zabraňovať únosom, vytvárať podmienky pre vrátenie detí rodičom do ich krajiny.

Článok 12

Deti majú právo slobodne vyjadriť svoj názor, ako aj právo na to, aby ich názory boli brané do úvahy v záležitostiach, ktoré sa ich dotýkajú.

Článok 13

Deti majú právo vyjadriť svoj názor, vyhľadať a šíriť informácie bez ohľadu na hranice, pritom musia rešpektovať práva alebo povesti iných.

Článok 14

Deti majú právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženstva s ohľadom na vhodné vedenie rodičov.

Článok 15

Deti majú právo slobodne sa združovať a pokojne sa zhromažďovať.

Článok 16

Deti majú právo na ochranu pred narušovaním vlastného súkromia, rodiny, domova a korešpondencie a pred útokmi na svoju povesť a dobré meno.

Článok 17

Štát zabezpečuje deťom prístup k informáciám, podporuje masovokomunikačné prostriedky, aby šírili informácie a materiály prospešné pre deti, podporuje produkciu a rozširovanie detských kníh.

Článok 18

Obidvaja rodičia majú spoločnú zodpovednosť za výchovu dieťaťa a štát zabezpečuje príslušnú pomoc pri plnení úlohy výchovy.

Článok 19

Štát musí vykonať všetky opatrenia pred akýmkoľvek telesným duševným alebo sexuálnym zneužívaním, musí dieťa chrániť pred nedbalým zaobchádzaním, týraním alebo vykorisťovaním.

Článok 20

Deti, ktoré sú zbavené rodinného prostredia, majú právo na zvláštnu ochranu a starostlivosť.

Článok 21

Kde je povolené osvojenie, najlepšie záujmy dieťaťa musia byť najdôležitejším hľadiskom tohto osvojenia.

Článok 22

Deti, ktoré sú utečenci alebo žiadajú o status utečenca, musia dostať potrebnú pomoc štátu.

Článok 23

Postihnuté deti majú právo na špeciálnu starostlivosť, vzdelávanie a školenie, ktoré im má umožniť plnohodnotne žiť v spoločnosti.

Článok 24

Deti majú právo na čo najlepšiu zdravotnú starostlivosť a štát sa stará o to, aby všetky deti mali rovnaký prístup k zdravotníckym službám.

Článok 25

Dieťa, ktoré bolo zverené do starostlivosti, ochrany alebo liečenia v lekárskom alebo inom ústave, má právo na pravidelnú kontrolu jemu poskytovanej opatery.

Článok 26

Deti majú právo na požitky sociálneho zabezpečenia vrátane sociálneho poistenia.

Článok 27

Každé dieťa má právo na životnú úroveň primeranú jeho fyzickému, mentálnemu, duchovnému, morálnemu a sociálnemu rozvoju.

Článok 28

Deti majú právo na vzdelanie, pritom musia dostať bezplatné a povinné základné vzdelanie. Štát musí zabezpečiť, aby disciplína v škole bola vykonávaná spôsobom, ktorý neohrozí dôstojnosť detí.

Článok 29

Štát sa zaväzuje, že deti budú vychovávané k rozvíjaniu úcty k ľudským právam, k rozvíjaniu úcty k svojim rodičom, k vlastnej kultúre, jazyku, k rozvíjaniu úcty k prírodnému prostrediu.

Článok 30

Deti majú právo, pokiaľ sú členmi menšinovej skupiny, vyznávať a praktizovať vlastné náboženstvo alebo používať vlastný jazyk.

Článok 31

Deti majú právo na odpočinok, voľný čas, venovať sa hre a oddychovým činnostiam, ktoré zodpovedajú ich veku, a slobodne sa zúčastňovať na kultúrnom živote a umení.

Článok 32

Deti nesmú byť hospodársky vykorisťované a nesmú vykonávať práce, ktoré by boli pre ne nebezpečné, bránili im vo vzdelaní, alebo by škodili ich zdraviu a mravnému či sociálnemu rozvoju.

Článok 33

Štát zaručuje, že urobí všetko pre to, aby boli deti chránené pred nezákonným užívaním drog a pred účasťou na ich šírení a výrobe.

Článok 34

Štát zaručuje, že deti budú chránené pred všetkými formami sexuálneho zneužívania a vykorisťovania.

Článok 35

Štát vytvorí všetky podmienky na to, aby zabránil únosom detí, predaju alebo obchodovaniu s nimi.

Článok 36

Štát bude chrániť deti pred všetkými ďalšími formami vykorisťovania.

Článok 37

Žiadne dieťa nesmie byť svojvoľne zbavené slobody. Dieťa, ktoré je držané vo väzbe, má právo na okamžitú právnu pomoc a kontakt so svojou rodinou.

Článok 38

Dieťa, ktoré nedosiahlo 15 rokov, nesmie štát povolať do ozbrojených síl, ani sa nesmie priamo zúčastňovať bojov.

Článok 39

Deti, ktoré sa stretli s ozbrojenými konfliktmi, mučením, týraním alebo vykorisťovaním, majú právo na podporu, aby sa fyzicky a psychicky zotavili.

Článok 40

Deti, ktoré porušili zákony, majú právo získať právnu pomoc, záruky a zaobchádzanie, ktoré podporí ich zmysel pre dôstojnosť a záujem pre návrat do spoločnosti, ktorej zákony budú dodržiavať.

DOTAZNÍKOVÝ PRIESKUM METODICKO-PEDAGOGICKÉHO CENTRA

Dobrý deň,

sme autorky pripravovanej publikácie zameranej na problematiku implementácie práv detí do edukačného procesu v predprimárnom vzdelávaní. Chceme Vás poprosiť o vyplnenie tohto dotazníka. Vaše vyplnenie nám veľmi pomôže.

Dotazník je určený pedagogickým pracovníkom/čkám materských škôl. Dotazník je anonymný a údaje získané touto formou prieskumu budú použité pre potreby pripravovanej publikácie.

Škola a typ školy:

Mesto:

Vek:

Pohlavie : M Ž

Vzdelanie, kvalifikácia :

Dĺžka pedagogickej praxe:

1. Ako vnímate školský poriadok? Právomoci detí a Vaše právomoci?
2. Oboznamujete deti s ich právami a povinnosťami?
 - a) áno
 - b) viac áno ako nie
 - c) neviem
 - d) viac nie ako áno
 - e) nie
3. Učili ste už tému o ľudských právach/právach dieťaťa? Ak áno, uveďte, ktorú.
4. Poznáte dokumenty týkajúce sa práv detí? Napíšte, ktoré.
5. S ktorými dokumentmi najčastejšie pracujete? Aké vyučovacie metódy využívate?
6. Ktorú z metód považujete za najvhodnejšiu vo výchove ľudských práv a práv dieťaťa?
7. Majú deti možnosť klásť otázky? Čoho sa najčastejšie týkajú tieto otázky?
9. Aký typ otázok kladiete deťom najčastejšie? (zatvorené, polouzavreté, otvorené) Prečo?
10. Akými výchovnými prostriedkami „potláčate“ negatívne správanie detí?
11. Organizujete, alebo ste organizovali podujatie, týkajúce sa väčšieho prehĺbenia a pochopenia poznatkov detí o ich právach a povinnostiach? Napíšte aké.
12. Zúčastnili ste sa niektorého typu vzdelávania o ľudských právach/právach dieťaťa?
 - a) priebežné vzdelávanie
 - b) špecializačné kvalifikačné štúdium (ŠKŠ)
 - c) špecializačné inovačné štúdium (ŠIŠ)
 - d) nezúčastnil/a som sa žiadneho
13. V čom vidíte prínos vzdelávania učiteľov v oblasti ľudských práv a práv detí?

Ďakujeme za spoluprácu a za starostlivé vyplnenie dotazníka.

D. Vargová, E. Bruteničová

Plán edukačnej činnosti

Názov KP: Sme rozdielni a predsa rovnakí – Moje telo

Obdobie (mesiac, rok): november 2012

Časové rozpätie (dátum): 12. 11. – 16. 11. 2012

Trieda: veková skupina 5- – 6-ročné deti

Obsah KP (vzhl'adom na úroveň rozvoja detí): identita – odlišnosť, jedinečnosť (meno, domov, vonkajšie znaky tela, pohlavie, názory a myšlienky), akceptácia, tolerancia, pravidlá života v skupine – práva dieťaťa

	Pondelok	Utorok	Streda	Štvrtok	Piatok
	Čiastkové ciele VS, MS: Názov EA/HA, VS, MS: Splnenie:	Čiastkové ciele VS, MS: Názov EA/HA, VS, MS: Splnenie:	Čiastkové ciele VS, MS: Názov EA/HA, VS, MS: Splnenie:	Čiastkové ciele VS, MS: Názov EA/HA, VS, MS: Splnenie:	Čiastkové ciele VS, MS: Názov EA/HA, VS, MS: Splnenie:
Čas schádzania, výber aktivít, EA/HA	Názov EA/HA: Portrét/Môj Autoportrét ČC/Ě/RO: Rozvíjanie tvorivého myslenia pri kreatívnom zobrazovaní autoportrétu s využitím rôznych výtvarných a pracovných techník. KO/33 Kompetencie: PK, KO, OK Splnenie:	Názov EA/HA: Ľudia sveta – rôznej farby pleti ČC/Ě/RO: Využívanie porozumenia/chápania pri vyhľadávaní informácií z detských encyklopédií. KO/140 Kompetencie: IK, SK, KGK Splnenie:	Názov EA/HA: DVD Zbojník Jurošík – s tlmočením do posunkovej reči Hádanky zvukov – centrum vedy a techniky Diskusia o sluchu Manipulácia s maketou ucha ČC/Ě/RO: Podporovanie kritického myslenia pri zdôvodňovaní významu niektorých zmyslových orgánov pre človeka. KO/30 Kompetencie: KGK, KO, UK Splnenie:	Názov EA/HA: Výrazy tváre – emócie, priradovanie Odznaky emócií – Ako sa cítim? (<i>Mišňová, Fabiková, 2008, s. 60</i>) ČC/Ě/RO: Podporovanie porozumenia a chápania pri rozlišovaní základných emócií. SEO/87 Skvalitňovanie expresie a autonómie prostredníctvom experimentovania s materiálom, predmetmi pri produkovaní výrazov tváre. SEO/87 Kompetencie: OK Splnenie:	Názov EA/HA: Klbko priateľstva ČC/Ě/RO: Skvalitňovanie sociálnych kompetencií pri predstavovaní seba a svojho kamaráta v aktivite Klbko priateľstva. SEO/53 Kompetencie: SK, KOK, Splnenie:
Zdravotné a relaxačné cvičenia (EA – pohybové hry)	Názov EA/HA: Cvičíme s overballom. ČC: Stimulovanie psychomotorických kompetencií pri manipulovaní s overballom. PMO/10 Kompetencie: PK Splnenie:	Názov EA/HA: Kapely z rôznych krajín – rytmizácia, hranie rolí ČC: Stimulovanie schopnosti reagovať na zmenu tempa hudobného sprievodu. PMO/125 Kompetencie: PK Splnenie:	Názov EA/HA: Žiadne slová <i>Pozn.: Aktivita je zameraná na chápanie významu sluchu pre človeka.</i> ČC: Stimulovanie psychomotorických kompetencií pri manipulovaní s overballom. PMO/10 Kompetencie: PK Splnenie:	Názov EA/HA: Cvičenie vo dvojici, Tanec emócií (<i>Pružinská, 2006, s. 55</i>) ČC: Podnecovanie schopnosti pohybom vyjadriť náladu hudby, vlastné emócie z počúvania hudby. PMO/126 Kompetencie: PK Splnenie:	Názov EA/HA: Cvičenie vo dvojici. Žiadne ruky (<i>Mišňová, Fabiková, 2008, s. 67</i>) ČC: Stimulovanie psychomotorických kompetencií pri manipulovaní s overballom. PMO/10 Kompetencie: PK Splnenie:

<p>Dopoludňajšie EA/HA vo veľkej skupine a malých skupinách, výber aktivít</p>	<p>Názov EA/HA VS: Galéria autoportrétov ČCVS/€/RO: Podnecovanie schopnosti prejavovať sebareguláciu v činnosti s ohľadom seba a druhých. SEO/48 Názov EA/HA MS: – Režav autoportrétov v galérii a moje meno – komunikačné centrum – Autoportrét – umelecké centrum – Čím sme ešte iní? – centrum vedy a techniky – Ako sa cítim? – pohybové centrum ČCMS/€/RO: – Aktivizovanie schopnosti používať písanú podobu jazyka pri písaní svojho mena. (vlastný) – Rozvíjanie kritického myslenia pri zdôvodňovaní triedenia osôb podľa určitých kritérií (dĺžka dlani, chodidiel, výška a váha tela, obvod častí tela, farba pleti, farba očí, vlasov, pohlavie). KO/74 Kompetencie: SK, OK, KGK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Ľudia rôznych pletí – kultúrne rozdiely štýl a spôsob života – odev, obydlie, jazyk, krajina, typické jedlo a predmety, meno – diskusná sieť ČCVS/€/RO: Stimulovanie kritického myslenia pri zdôvodňovaní usporadúvania a triedenia predmetov podľa kritéria farba pleti a kultúrny štýl života. KO/74 Názov EA/HA MS: Čítanie prediktabilnej knihy – Deti sveta – komunikačné centrum Maľovanie tvári a tela černoši, indiáni – umelecké centrum Zázračná škatula – pohybové centrum ČCMS/€/RO: Podnecovanie schopnosti čítať kreslený príbeh z prediktabilnej knihy. SEO/171 Aktivizovanie tvorivého myslenia pri kreatívnom produkovani a zdobení ľudského tela na základe pozorovania sveta. KO/141 Využívanie psychomotorických kompetencií prejavovať vlastnú laterálitu v pohybovej aktivite na tanečníkov z rôznych krajín. PMO/2 Kompetencie: PK, KOK, KGK, IK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Návšteva detí zo špeciálnej MŠ – privítanie ČCVS/€/RO: Aktivizovanie sociálno-emocionálnych kompetencií nadviazať neverbálny kontakt s deťmi so sluchovým postihnutím. SEO/52 Názov EA/HA MS: Pantomíma – hádanky Päť prštekov na ruke – detská literatúra s posunkami Darčeky na pamiatku Spoločné pohostenie ČCMS/€/RO: Podnecovanie schopnosti vyjadriť dramaticky emócie, skúsenosti, dej, situáciu. SEO/170 Rozvíjanie schopnosti chápať význam kníh pre človeka. SEO/165 Skvalitňovanie jemnej motoriky a tvorivého myslenia pri zhotovovaní darčeka z rozmanitého materiálu s využitím rôznych techník. PMO/15 Prezentovanie schopnosti zachovať v aktivitách poriadok a čistotu. PMO/14 Kompetencie: OK, KOK, SK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Môj najlepší a najhorší zážitok, zážitky z MŠ (<i>Jackulíková, 2006, s. 41</i>) ČCVS/€/RO: Podporovanie schopnosti uplatniť aktívnu slovnú zásobu pri vyjadrovaní vlastných emócií a zážitkov pri diskusii na tému. SEO/56 Názov EA/HA MS: Bábky emócií (<i>Fabíková, Miňová, 2008, s. 58</i>) – umelecké centrum Opisujeme a vymýšľame príbehy–emócie – komunikačné centrum Čo hovorí hudba – pohybové centrum i umelecké centrum (<i>Fabíková, Miňová, 2008, s. 63</i>) ČCMS/€/RO: Stimulovanie expresie a autonómie pri vyjadrovaní pozitívnych i negatívnych emócií na základe vlastných skúseností. SEO/45 Kompetencie: OK, PK, KOK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Kamarátstvo ČCVS/€/RO: Skvalitňovanie sociálnych kompetencií nenásilne riešiť konflikt s inými deťmi, dohodnúť sa na kompromise. SEO/89 Názov EA/HA MS: Darčeková pošta (<i>Jackulíková, 2006, s. 53</i>) – umelecké centrum Priateľské stoličky (<i>Jackulíková, 2006, s. 50</i>) – komunikačné centrum Objatie zachraňuje <i>Fabíková, Miňová, 2008, s. 88</i>) – pohybové centrum Priateľské ruky a daktyloskopia – centrum vedy a techniky ČCMS/€/RO: Rozširovanie sociálnych kompetencií odbarovať niekoho a pomôcť niekomu. SEO/88 Rozvíjanie schopnosti porovnávať podobnosti a odlišnosti pri bádani a experimentovaní s odtlačkami rúk a prstov. (vlastný) Kompetencie: PK, KGK, KOK, SK Splnenie:</p>
<p>EA/HA počas pobytu vonku vo veľkej skupine a malých skupinách</p>	<p>Názov EA/HA VS: Moje bydlisko – Na ihrisku (hlasovanie) ČCVS/€/RO: Stimulovanie kritického myslenia pri zdôvodňovaní rozdielov bydlísk osôb vzhľadom na orientáciu v blízkosti MŠ na vychádzke. KO/27 Resp. Podporovanie spôsobilosti uplatniť a vyjadriť vlastnú jedinečnosť/identitu, vlastný názor. SEO/46 Kompetencie: KGK, PK, OK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Návšteva – cvičenie tai-chi v relaxačnom centre ČCVS/€/RO: Stimulovanie spôsobilosti rešpektovať pravidlá kultúrneho správania pri spoločnej aktivite – exkurzii. SEO/51 Kompetencie: KGK, SK, IK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Spoločné hľadanie pokladu – hľadanie pokladu na stanovišti a prekonávanie prekážok Rozlúčka ČCVS/€/RO: Aktivizovanie schopnosti riešiť konflikt nenásilne a dohodnúť sa na kompromise. SEO/89 Kompetencie: KOK, SK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Počasie a emócie ČCVS/€/RO: Rozširovanie kritického myslenia pri zdôvodňovaní vplyvu počasia na emócie ľudí. KO/105 Názov EA/HA MS: Kamenná socha (<i>Fabíková, Miňová, 2008, s. 67</i>) ČCMS/€/RO: Skvalitňovanie sociálnych a osobnostných kompetencií v kontakte s deťmi a dospelými. SEO/52 Kompetencie: KOK, OK, SK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA VS: Zachraňovanie kamaráta ČCVS/€/RO: Rozširovanie sociálnych kompetencií pomôcť niekomu. SEO/88 Kompetencie: SK, PK Splnenie:</p>

<p>Popoludňajšie EA/HA v malých skupinách</p>	<p>Názov EA/HA MS: Autoportrét a dopĺňanie galérie Kto kde býva a náš domov a naša pošta ČCMS/Ě/RO: Využívanie tvorivého myslenia pri kreatívnom zobrazovaní autoportrétu/ poštovej schránky s využitím rôznych výtvarných a pracovných techník. KO/33 Kompetencie: PK, KGK, OK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA MS: Stolovanie v Číne Čínsky recept – kresba tušom ČCMS/Ě/RO: Podporovanie spôsobilosti zapojiť sa do skupinovej hry a spolupracovať v nej. SEO/143 Podnecovanie zručnosti využívať koordináciu zraku a ruky pri grafickom znázornení čínskych znakov. PMO/19 Kompetencie: PK, OS, SO Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA MS: Darčeky na pamiatku Diskusia – Hendikep, Hmatová škatuľa (centrum vedy a techniky), Slepá baba ČCMS/Ě/RO: Skvalitňovanie jemnej motoriky a tvorivého myslenia pri zhotovovaní darčeka z rozmanitého materiálu s využitím rôznych techník. PMO/15 Skvalitňovanie kritického myslenia pri zdôvodňovaní významu zmyslov pre život človeka. (vlastný) Kompetencie: PK, KOK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA MS: Otec Abrahám alebo Keď si šťastný (<i>podľa voľby detí</i>) Ako sa asi cítil (emócie)? Vymýšľanie príbehu – Bál som sa, keď... ČCMS/Ě/RO: Podnecovanie schopnosti rytmizovať detskú pieseň hrou na telo. SEO/148 Podnecovanie kritického myslenia a komunikatívnych kompetencií pri zdôvodňovaní emócií v rôznych situáciách. SEO/87 Kompetencie: PK, KOK, OK, SK Splnenie:</p>	<p>Názov EA/HA MS: Darčeková pošta ČCMS/Ě/RO: Skvalitňovanie tvorivého myslenia pri kreslení a maľovaní v rôznych polohách s využitím rôznorodého materiálu. SEO/157 Rozširovanie sociálnych a komunikatívnych kompetencií naviazať verbálny a neverbálny kontakt s inými deťmi/dospelým. SEO/52 Kompetencie: SK, KOK, PK Splnenie:</p>
<p>Čas ukončovania, rekapitulácie – počas dňa</p>	<p>Galéria autoportrétov – deti našej triedy a moja poštová schránka Byť spôsobilý uvedomiť si a uplatňovať vlastnú jedinečnosť a vlastné nápady so zreteľom na jedinečnosť iných detí v skupine. SEO/46 Pravidlo: Aj keď sme rozdielni, všetci sme dôležití. Tým, že sme iní – rozdielni –, sme jedineční. Kompetencie: OK, SK Splnenie:</p>	<p>Diskusia Byť spôsobilý zaujať pozitívny postoj k osobám z iných kultúr. SEO/94 Pravidlo: Všetci ľudia/deti majú rovnaké práva bez rozdielu farby pleti a toho, kde žijú. Sme priateľskí k iným, aby sme sa všetci spolu cítili šťastne a bezpečne. Kompetencie: SK Splnenie:</p>	<p>Diskusia Byť spôsobilý zaujať pozitívny postoj k osobám so zdravotným znevýhodnením. SEO/94 Pravidlo: Ľudia sa môžu dohovoriť rečou, pohybom a písmom. Dohovárame sa pokojným hlasom, hluk nám škodí. Keď jeden hovorí, ostatní ho počúvajú a spolu sa dokážeme navzájom počúvať. Kompetencie: OK, KOK, SK Splnenie:</p>	<p>Diskusia Podnecovanie schopnosti uvedomiť si rozdielnosť emócií, primerane komunikovať, vyjadriť emócie. SEO/46 (Ľudia sa odlišujú nielen telom, ale aj myšlienkami a emóciami. Ako môžeme pomôcť, ak sa niekto necíti príjemne, šťastne?) Pravidlo: Ak mi je niečo príjemné/neprijemné, tak to poviem. Vzájomná pomoc ľudí je dôležitá. Kompetencie: OK, SK Splnenie:</p>	<p>Diskusia Čo sme robili? Ako sme sa cítili počas týždňa? Rešpektovanie odlišnosti, priateľstvo, spolupráca a pomoc sú dôležité pre (dobré) bezpečné a spokojné spolužitie v triede/skupine. Kompetencie: SK Splnenie:</p>

	Pondelok	Utorok	Streda	Štvrtok	Piatok
<p>Edukačné stratégie</p>	<p>Diskusia, rozhovor, výtvarné produkovanie s rôznymi technikami – autoportréty, pozorovanie, centrá aktivít, edukačné zóny rozvoja, tvorba pravidiel, manipulácia s predmetmi, ranný odkaz</p>	<p>Diskusia, výtvarné aktivity, exkurzia, manipulácia s predmetmi, hranie rolí a dramatizácia, pohybové aktivity, centrá aktivít, tvorba pravidiel, ranný odkaz, diskusná sieť</p>	<p>Manipulácia s predmetmi, dramatizácia a hranie rolí, výtvarné aktivity, hra, pohybové aktivity, centrá aktivít, pozorovanie, sluchové aktivity, tvorba pravidiel, ranný odkaz</p>	<p>Diskusia, výtvarné a pracovné aktivity, pohybové a hudobné aktivity, centrá aktivít, hranie rolí – navodené situácie pri hrách, tvorba pravidiel, ranný odkaz</p>	<p>Diskusia, výtvarné a pracovné aktivity, pohybové aktivity, centrá aktivít, manipulácia s predmetmi, ranný odkaz</p>

Edukačné zdroje	Fotografie detí, maľby/kresby ľudských tvári, tváre z časopisov Kniha portrétov od výtvarných umelcov	Puzzle Deti sveta Hra Deti sveta, mapa sveta a glóbus; hudba z cudzích krajín, CD prehrávač, škatuľa, rôzne druhy oblečenia a predmetov z krajín, pohľadnice a obrázky, výtvarný materiál	Hra Zmysly, Päť prštekov na ruke, DVD Zbojník Jurošík, výtvarný materiál	Hra Výrazy tváre, Puzzle emócií, fotografie emócií z MŠ, fotografie ľudských tvári s vyjadrením nálady, výtvarný a pracovný materiál, Obrázkový príbeh Pocity, hudobné nahrávky s rôznym emocionálnym vyjadrením, CD prehrávač Kocka emócií, Klbko, šatky Pružinská, L.: Emocionálny svet detí predškolského veku, Prešov: Rokus, 2006; Miňová, M., Fabíková, A.: Rozvíjajúci program emocionálnej inteligencie, Každý máme svoju hviezdu na nebi, Prešov: Rokus, 2008; Miňová M., Semanová E.: Rozvíjanie emocionality dieťaťa, Kto som ja? Kto si ty?, Prešov: Rokus, 2008; Jackulíková, J.: Stimulácia sociomorálneho vývinu v materskej škole. Prešov: Rokus, 2006.	Pružinská, L.: Emocionálny svet detí predškolského veku, Prešov: Rokus, 2006; Miňová, M., Fabíková, A.: Rozvíjajúci program emocionálnej inteligencie, Každý máme svoju hviezdu na nebi, Prešov: Rokus, 2008; Miňová M., Semanová E.: Rozvíjanie emocionality dieťaťa, Kto som ja? Kto si ty?, Prešov: Rokus, 2008; Jackulíková, J.: Stimulácia sociomorálneho vývinu v materskej škole. Prešov: Rokus, 2006.
Dátum Dopoludnie/vyučujúca/ podpis Popoludnie/vyučujúca/ podpis	Dátum: Dopoludnie/..... Popoludnie/.....	Dátum: Dopoludnie/..... Popoludnie/.....	Dátum: Dopoludnie/..... Popoludnie/.....	Dátum: Dopoludnie/..... Popoludnie/.....	Dátum: Dopoludnie/..... Popoludnie/.....

Legenda: EA – edukačná aktivita, HA – hrová aktivita, EA/HA – edukačná aktivita/hrová aktivita,
Pozn.: *Hra je hlavnou edukačnou stratégiou, ktorá sa realizuje v edukačných aktivitách počas dňa v dopoludňajších a popoludňajších hodinách.*
KP – kurikulárny projekt
Splnenie: S – splnené, ČS – čiastočne splnené, N – nesplnené
ČCVS – čiastkový cieľ vo veľkej skupine, ČCMS – čiastkový cieľ v malej skupine, ě – číslo výkonového štandardu z ISCED 0 (číslovanie výkonového štandardu podľa internej dohody v MŠ)
ČCMS/ě/RO – čiastkový cieľ v malej skupine/číslo výkonového štandardu ISCED 0/rozvojová oblasť
ČCVS/ě/RO – čiastkový cieľ vo veľkej skupine/číslo výkonového štandardu ISCED 0/rozvojová oblasť
RO – rozvojová oblasť dieťaťa v súlade s ISCED 0
PMO – Perceptuálno-motorická oblasť, KO – kognitívna oblasť, SEO – sociálno-emocionálna oblasť
(vlastný) – v rámci zamerania školy vytvorený vlastný výkonový štandard – špecifický cieľ v súlade so ŠVP ISCED 0.

Hodnotenie úrovne v rámci učiacej sa skupiny/triedy:
poznatky, spôsobilosti, hodnoty, postoje

Návrhy na opatrenia, revidovanie a doplnenie KP a učebných osnov ŠkVP:

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Tento edukačný materiál vznikol ako súčasť národného projektu **Vzdelávanie pedagogických zamestnancov materských škôl ako súčasť reformy vzdelávania**.

Autorky: PaedDr. Eva Bruteničová
PhDr. Dáša Vargová, CSc.

Názov: Práva detí, ich implementácia do výchovno-vzdelávacej činnosti materskej školy

Recenzenti: PhDr. Viera Hajdúková, PhD.
PhDr. Nataša Ondrušková, CSc.

Všetky práva vyhradené. Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať bez súhlasu majiteľa práv.

Vydalo Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11, 850 05 Bratislava.

Prvé vydanie, Bratislava 2012

ISBN 978-80-8052-458-6